

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2020

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2020

SUMAR

iunie
2020

4 Fără trecut,
viitorul e orb
*Rezoluția
Parlamentului European
din 19 septembrie 2019*

IUNIE 1940

9 22 ani spulberați
în patru zile
I. GIURCĂ

15 Tancuri
picate din cer?
*G.K. JUKOV,
V. VĂRATIC*

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

17 Și bătuți,
și cu banii luați
*Cum am răscumpărat
de la sovietici
leii confiscați în 1940,
în Basarabia*
V. VĂRATIC

OPINII,
CONTROVERSE

23 A încheiat
Carol II un acord
cu Budapesta, în 1930?
P. OTU

27 Conspirator
pentru crai nou
*Mihail Manoilescu
și Restaurația*
C. ȘTEFAN

33 Trianon,
războiul memoriei
A.V. MATEI

38 Lupta cu Aliații
*România la Conferința
de Pace de la Versailles*
AL. GHIȘA

IUBIRI CELEBRE

42 Cosima
și Richard Wagner
I. BISTREANU

A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ...

47 Bos taurus
G. ROȘU

50 Get sau dac
tot un trac
C. BORANGIC

53 Între
panslavismul
comunizat și
pangermanismul nazist
*Însemnări din anii
1941 – 1942*
*P. D. DE ROMA,
G. TROHANI*

magazin istoric

Anul LIII – serie nouă – nr. 6 (639)

iunie 2020

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

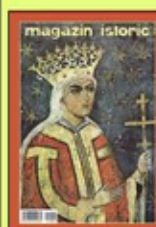
1 Tezaurul getic descoperit în timpul unor lucrări agricole la Peretu, județul Teleorman, în anul 1971, cuprinde peste 50 de obiecte de argint placate cu aur, datând din secolul IV î.H. Printre piesele descoperite este și acest cap din argint aurit, înalt de aproximativ 23 cm. Cele mai multe dintre obiectele descoperite pot fi admirate la Muzeul Național de Istorie a României

2 Mitologia romană a reluat în mare parte legendele mitologiei grecești. Romanii au adoptat zei și de alte origini, de la egipteni (Isis), de la persani (Mithra). Deasupra tuturor, pe înălțimile Olimpului, în mijlocul norilor, trona Jupiter (Zeus, la greci), înarmat cu fulgerul, cu care își distrugea dușmanii. În imagine o camee de sardonix, reprezentându-l cu coroană de lauri, aflată la Luvru

3 Ulrika Eleonora i-a urmat ca regină a Suediei fratelui ei Carol al XII-lea, fiind încoronată în Catedrala din Uppsala la 17 martie 1719. În anul următor ea a abdicat în favoarea soțului, Fredrik I, din dinastia Hesse-Kassel, cu care se măritase în 1715. Perioada lor de domnie, de estompăre a puterii monarhice, devenită pur simbolică, este denumită era libertății, pentru avântul economic și înflorirea culturală a țării. În 1741 regina a murit de variolă, la 53 de ani, Fredrik supraviețuindu-i pe tron alți zece ani. Pictură de olandezul Johan Starbus, contemporan cu regina

4 „Boieri, m-au rușinat păgânul!”, a exclamat doamna Maria Movilă. Era pedeapsa divină, considera Miron Costin, pentru răutățile săvârșite de soția lui Ieremia Movilă, printre care, se spune, și otrăvirea cumnatului, Simion Movilă. Detaliu din fresca votivă de la Mănăstirea Sucevița

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,

academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotessei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghită Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon: 021.312.68.77

IMPORTANȚA MEMORIEI ISTORICE EUROPENE PENTRU VIITORUL EUROPEI

Parlamentul European,
– având în vedere drepturile universale ale drepturilor omului și principiile fundamentale ale Uniunii Europene, care este o comunitate bazată pe valori comune,

– având în vedere declarația prim-vicepreședintelui Timmermans și a comisarei Jourová din 22 august 2019, făcută înaintea Zilei europene a comemorării victimelor tuturor regimurilor totalitare și autoritare,

– având în vedere Declarația universală a drepturilor omului a Națiunilor Unite adoptată la 10 decembrie 1948,

– având în vedere Rezoluția sa din 12 mai 2005 referitoare la cea de a 60-a aniversare a terminării celui de Al Doilea

Război Mondial în Europa la 8 mai 1945,

– având în vedere Rezoluția 1481 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din 26 ianuarie 2006 referitoare la necesitatea de a condamna la nivel internațional crimele săvârșite de regimurile comuniste totalitare,

– având în vedere Decizia-cadru 2008/913/JAI din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal,

– având în vedere Declarația de la Praga privind conștiința europeană și comunismul, adoptată la 3 iunie 2008,

– având în vedere declarația sa din 23 septembrie 2008 privind proclamarea datei de

23 august ca Zi europeană a comemorării victimelor stalinismului și nazismului,

– având în vedere Rezoluția sa din 2 aprilie 2009 referitoare la conștiința europeană și totalitarismul,

– având în vedere raportul Comisiei din 22 decembrie 2010 privind memoria crimelor comise de regimurile totalitare în Europa (COM (2010)0783),

– având în vedere Concluziile Consiliului din 9 – 10 iunie 2011 privind memoria crimelor comise de regimurile totalitare în Europa,

– având în vedere Declarația de la Varșovia, pronunțată la 23 august 2011 cu ocazia Zilei comemorării victimelor regimurilor totalitare,

58 Din vremea
Marelui Război
S. PASCHIEVICI,
I. HOISESCU

**ECOURI,
REVERBERAȚII**

63 Despre
industria României,
cu luciditate
AL. VANCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 „La ospete omora
fără județu”
*La masă la Vodă,
cu veselie
sau cu... gădele*
M. CAZACU

71 444 de zile
de criză la Teheran
M. CERNĂTESCU

**TERITORII
ÎN DISPUTĂ**

75 5.000 km²
în calea unui
Tratat de Pace
I. SCUMPIERU

EXCLUSIVITATE

79 Pe când Suedia
era condusă
de la Tighina
R.R. DENNDORF

84 A fost sau nu
părintele Stăniloae
membru
al Rugului Aprins?
M. VASILEANU

**DICTIONAR
ISTORIC**

88 Zeii Greciei
antice, nașii planetelor
D. TUDOR

ISTORIE ȘI FILM

90 Misterul
modelului
lui Betty Boop
D. MIHALCEA

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Povești
din emigrație

RUBRICI

32 Istorie și școală
K. KURELIUK

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

87; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

entizarea moștenirii europene comune a infracțiunilor comise de dictaturile comuniste, naziste și de alte dictaturi sunt de o importanță vitală pentru unitatea Europei și a cetățenilor săi și pentru consolidarea rezilienței europene față de amenințările externe moderne;

J. întrucât, cu 30 de ani în urmă, la 23 august 1989, au fost comemorați 50 de ani de la Pactul Ribbentrop – Molotov, iar victimele regimurilor totalitare au fost comemorate în timpul Căii Baltice, o demonstrație fără precedent a două milioane de lituanieni, letoni și estoni care s-au alăturat formând un lanț viu ce s-a întins de la Vilnius la Tallinn, prin Riga;

K. întrucât, în pofida faptului că, la 24 decembrie 1989, Sovietul Deputaților Poporului al U.R.S.S. a condamnat semnarea Pactului Ribbentrop – Molotov, pe lângă alte acorduri încheiate cu Germania nazistă, autoritățile ruse au negat responsabilitatea pentru acest acord și consecințele sale în august 2019 și, în prezent, promovează punctul de vedere potrivit căruia Polonia, țările baltice și Occidentul sunt adevărații instigatori ai celui de Al Doilea Război Mondial;

L. întrucât comemorarea victimelor regimurilor totalitare, precum și recunoașterea și conștientizarea moștenirii europene comune a infracțiunilor comise de dictaturile stalinistă, nazistă și de alte dictaturi sunt de o importanță vitală pentru unitatea Europei și a cetățenilor săi și pentru consolidarea rezilienței europene față de amenințările externe moderne;

Frăția de arme sovieto-germană în Polonia, septembrie 1939

M. întrucât grupările și partidele politice radicale, rasiste și xenofobe în mod deschis incită la ură și violență în societate, de exemplu prin diseminarea online a discursului de incitare la ură, care conduce adesea la o creștere a violenței, a xenofobiei și a intoleranței,

1. reamintește că, așa cum se prevede la articolul 2 din Tratatul UE (TUE), Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților; reamintește că aceste valori sunt comune tuturor statelor membre;

2. subliniază că cel de Al Doilea Război Mondial, cel mai devastator război din istoria Europei, a izbucnit ca urmare imediată a cunoscutului Tratat de neagresiune nazisto-sovietic din 23 august 1939, cunoscut și sub numele de Pactul Ribbentrop – Molotov, și a protocoalelor sale secrete, prin care două regimuri totalitare care doreau să cucereas-

că lumea au împărțit Europa în două zone de influență;

3. reamintește că regimurile naziste și comuniste au comis genocid și crime în masă și au recurs la deportări, cauzând în secolul XX pierderi de vieți omenești și privări de libertate la o scară nemaivăzută în istoria umanității; reamintește crimele îngrozitoare ale Holocaustului comise de regimul nazist; condamnă în termenii cei mai categorici actele de agresiune, crimele împotriva umanității și încălcările în masă ale drepturilor omului comise de regimurile totalitare nazist, comunist și de alte regimuri totalitare;

4. își exprimă respectul profund pentru fiecare victimă a acestor regimuri totalitare și invită toate instituțiile și actorii UE să depună toate eforturile pentru a se asigura că crimele totalitare îngrozitoare împotriva umanității și încălcările sistematice grave ale drepturilor omului sunt reaminate și aduse în fața instanțelor, precum și să garanteze că astfel de crime nu vor fi niciodată repetate; subliniază că este important să se păstreze vii amintirile trecutului, deoarece nu există reconciliere fără rememorare, și își reiterează poziția solidară împotriva tuturor regimurilor totalitare, indiferent de contextul ideologic;

5. invită toate statele membre ale UE să efectueze o evaluare clară și principială a crimelor și actelor de agresiune comise de regimurile totalitare comuniste și de regimul nazist;

6. condamnă toate manifestările și propagarea ideologiilor totalitare, precum nazismul și stalinismul, în UE;

– având în vedere Declarația comună din 23 august 2018 a reprezentanților guvernelor statelor membre ale UE privind comemorarea victimelor comunismului,

– având în vedere rezoluția sa istorică referitoare la situația din Estonia, Letonia și Lituania, adoptată la 13 ianuarie 1983 ca reacție la „Apelul Baltic” lansat de 45 de resortisanți din aceste țări,

– având în vedere rezoluțiile și declarațiile privind crimele săvârșite de către regimurile comuniste totalitare adoptate de o serie de parlamente naționale,

– având în vedere articolul 132 alineatele (2) și (4) din Regulamentul său de procedură,

A. întrucât acest an marchează cea de a 80-a aniversare a izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial, care a cauzat o suferință umană fără precedent și ocuparea țărilor din Europa timp de mai multe decenii;

B. întrucât, cu 80 de ani în urmă, la 23 august 1939, Uniunea Sovietică comunistă și Germania nazistă au semnat un tratat de neagresiune, cunoscut sub numele de Pactul Ribbentrop – Molotov și protocoalele sale secrete, care au împărțit Europa și teritoriile statelor independente între cele două regimuri totalitare și le-au regrupat în sfere de interes, deschizând astfel calea către izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial;

C. întrucât, ca o consecință directă a

Pactului Ribbentrop – Molotov, urmat de Tratatul de prietenie și frontieră germano-sovietic din 28 septembrie 1939, Republica Polonă a fost invadată mai întâi de Hitler și două săptămâni mai târziu de Stalin, care a înlăturat independența acestei țări, ceea ce a reprezentat o tragedie fără precedent pentru poporul polonez, Uniunea Sovietică comunistă a început un război agresiv împotriva Finlandei la 30 noiembrie 1939, iar în iunie 1940 a ocupat și a anexat părți din România – teritorii care nu au fost niciodată returnate – și a anexat republicile independente Lituania, Letonia și Estonia;

D. întrucât, după înfrângerea regimului nazist și sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, unele țări europene au reușit să se refacă și să se angajeze într-un proces de reconciliere, în timp ce alte țări europene au rămas sub dictatură – unele sub ocupație sau influență sovietică directă – timp de o jumătate de secol și au continuat să fie private de libertate, suveranitate, demnitate, drepturile omului și dezvoltare socio-economică;

E. întrucât, deși crimele regimului nazist au fost evaluate și sancționate prin procesele de la Nürnberg, există încă o nevoie urgentă de a crește gradul de conștientizare, de a efectua evaluări morale și de a realiza anchete juridice ale crimelor stalinismului și altor dictaturi;

F. întrucât în unele state membre ideologiile comuniste și naziste sunt interzise prin lege;

G. întrucât integrarea europeană a fost de la început o reacție la suferința provocată de cele două războaie mondiale și de tirania nazistă care a condus la Holocaust, precum și o reacție la expansiunea regimurilor comuniste totalitare și nedemocratice din Europa Centrală și de Est și o modalitate de a depăși disensiunile profunde și ostilitatea din Europa prin cooperare și integrare, pentru a pune capăt războaielor și a garanta democrația în Europa; întrucât, pentru țările europene care au avut de suferit în timpul ocupației sovietice și al dictaturilor comuniste, extinderea UE începând cu 2004 a reprezentat întoarcerea lor în

familia europeană de care aparțin;

H. întrucât amintirile privind trecutul tragic al Europei trebuie păstrate vii pentru a onora victimele, a condamna criminalii și a pune bazele unei reconcilierii clădite pe adevăr și rememorare;

I. întrucât comemorarea victimelor regimurilor totalitare, precum și recunoașterea și conști-

Diplomatul german Friedrich Gaus, ministrul de Externe Ribbentrop, liderul sovietic I.V. Stalin și comisarul poporului pentru Afaceri Străine Molotov

angajament privind un viitor comun, și că Uniunea Europeană poartă o răspundere specială de a promova și a menține democrația, respectarea drepturilor omului și a statului de drept, nu numai în interiorul, ci și în afara Uniunii Europene;

14. subliniază faptul că, având în vedere aderarea lor la UE și la NATO, țările din Europa Centrală și de Est nu numai că s-au întors în familia europeană a țărilor democratice libere, dar au demonstrat, de asemenea, un succes, cu sprijinul UE, în implementarea reformelor și în dezvoltarea socio-economică; subliniază, cu toate acestea, că această opțiune ar trebui să rămână deschisă și altor țări europene, astfel cum se prevede la articolul 49 din TUE;

15. susține în continuare că Rusia rămâne cea mai mare victimă a totalitarismului comunist și că ea nu se va putea transforma într-un stat democratic cât timp guvernul, elita politică și propaganda politică continuă să acopere crimele comuniste și să glorifice regimul sovietic totalitar; invită, așadar, societatea rusă să privească în față cu sinceritate tragediile propriului trecut;

16. este profund îngrijorat de eforturile depuse de actuala conducere a Rusiei pentru a distorsiona faptele istorice și a încerca să ascundă crimele comise de regimul totalitar sovietic și consideră că acestea reprezintă o com-

Imagine din timpul procesului de la Nürnberg

ponentă periculoasă a războiului informațional purtat împotriva Europei democratice, care își propune să dezbină Europa și, prin urmare, solicită Comisiei să contracareze în mod decisiv aceste eforturi;

17. își exprimă îngrijorarea privind utilizarea în continuare a simbolurilor regimurilor totalitare în sfera publică și în scopuri comerciale și reamintește că o serie de țări europene au interzis utilizarea atât a simbolurilor naziste, cât și a celor comuniste;

18. ia act de faptul că existența în continuare în spațiile publice din unele state membre a monumentelor și memorialelor (parcuri, piețe, străzi etc.) care glorifică regimurile totalitare deschide calea către denaturarea faptelor istorice cu privire la consecințele celui de Al Doilea Război Mondial și către propagarea sistemului politic totalitar;

19. condamnă faptul că forțele politice extremiste și xenofobe din Europa recurg din ce în ce mai des la denaturarea faptelor istorice și o utilizează un simbolism și o retorică care amintesc anumite aspecte ale propagandei totalitare, inclusiv rasismul, antisemitismul și ura față de

minoritățile sexuale și de alt tip;

20. îndeamnă statele membre să asigure respectarea dispozițiilor deciziei-cadru a Consiliului, pentru a combate organizațiile care propagă discursuri de incitare la ură și violență în spațiile

publice și online și să interzică efectiv grupurile neofasciste și neonaziste, precum și orice altă fundație sau asociație care preamărește și glorifică nazismul și fascismul sau orice altă formă de totalitarism, respectând în același timp ordinea de drept și jurisdicția națională;

21. subliniază că trecutul tragic al Europei ar trebui să constituie în continuare o sursă de inspirație morală și politică pentru a face față provocărilor lumii de astăzi, printre care lupta pentru o lume mai echitabilă, crearea unor societăți și comunități deschise și tolerante, care să accepte minoritățile etnice, religioase și sexuale, făcând în așa fel, încât toți oamenii să se recunoască în valorile europene;

22. încredințează Președintelui sarcina de a transmite prezenta rezoluție Consiliului, Comisiei, guvernelor și parlamentelor statelor membre, Dumei ruse și parlamentelor țărilor din Parteneriatul estic.

Rezoluția Parlamentului

European din

19 septembrie 2019

referitoare la importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei (2019/2819(RSP)) ■

7. condamnă revizionismul istoric și glorificarea colaboratorilor naziști în unele state membre ale UE; este profund îngrijorat de faptul că ideologiile radicale sunt tot mai mult acceptate și de revenirea la fascism, rasism, xenofobic și alte forme de intoleranță în Uniunea Europeană și se declară șocat de informațiile conform cărora în unele state membre lideri politici, partide politice și autorități de aplicare a legii au pactizat cu grupări radicale, rasiste și xenofobe de diferite orientări politice; invită statele membre să condamne cât se poate de mult astfel de acțiuni, deoarece acestea subminează valorile UE, precum pacea, libertatea și democrația;

8. invită toate statele membre să comemoreze data de 23 august ca Ziua Europeană în Memoria Victimelor Regimurilor Totalitare, atât la nivelul UE, cât și la nivel național, și să sensibilizeze tânără generație cu privire la aceste aspecte, incluzând istoria și analiza consecințelor regimurilor totalitare în programa școlară și în manualele școlare din toate școlile Uniunii; invită statele membre să

sprijine documentarea trecutului zbuciumat al Europei, de exemplu prin traducerea proceselor de la Nürnberg în toate limbile UE;

9. invită statele membre să condamne și să combată toate formele de negare a Holocaustului, inclusiv banalizarea și minimalizarea crimelor comise de naziști și de colaboratorii acestora, și să prevină trivializarea în discursul politic și în mass-media;

10. solicită o cultură comună a comemorării care respinge crimele regimurilor fasciste, staliniste și ale altor regimuri totalitare și autoritare din trecut, ca o modalitate de a promova reziliența împotriva amenințărilor moderne la adresa democrației, în special în rândul tinerei generații; încurajează statele membre să promoveze educația, prin intermediul culturii de masă, privind diversitatea societății noastre și istoria noastră comună, inclusiv atrocitățile comise în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, cum ar fi Holocaustul, și dezumanizarea sistematică a victimelor sale timp de mai mulți ani;

11. solicită, de asemenea, ca 25 mai (comemorarea

executării eroului de la Auschwitz, căpitanul de cavalerie Witold Pilecki) să fie instituită ca Ziua Internațională a eroilor în lupta împotriva totalitarismului, care va fi o expresie a respectului și un omagiu pentru toți cei care, luptând împotriva tiraniei, și-au demonstrat eroismul și adevărata iubire pentru umanitate, și va oferi, de asemenea, generațiilor viitoare un exemplu clar de atitudine corectă față de amenințarea aservirii totalitare;

12. invită Comisia să ofere un sprijin efectiv proiectelor care promovează memoria istorică și rememorarea în statele membre și activităților Platformei memoriei și conștiinței europene, precum și să aloce resurse financiare adecvate în cadrul programului „Europa pentru cetățeni”, pentru a sprijini rememorarea și comemorarea victimelor totalitarismului; astfel cum se prevede în poziția Parlamentului privind programul „Drepturi și valori” 2021 – 2027;

13. declară că integrarea europeană, ca model de pace și de reconciliere, a fost alegerea liberă a popoarelor Europei, care și-au asumat un

Deținuți într-un lagăr de exterminare nazist (stânga) și deținuți din gulagul sovietic

vina; România pregătește o agresiune împotriva U.R.S.S., pe care Armata Roșie trebuie să o prevină; România va trebui să-și dea seama de situația pe care o creează și să accepte revendicările juste ale U.R.S.S., căci în caz contrar trupele sovietice vor ocupa imediat prin forță Basarabia și Bucovina, înfrângând orice rezistență din partea armatei române. Concomitent, la Budapesta și Sofia reprezentanții U.R.S.S., dar și cei ai Germaniei, încurajau decidenții politici să treacă la acțiune armată pentru satisfacerea revendicărilor teritoriale proprii.

Reacții la București față de atitudinea agresivă a sovieticilor

Cu diferite ocazii, regele Carol al II-lea a declarat că „hotărârea noastră de a ne apăra fără nicio șovăire împotriva unui atac este definitivă”, afirmând „drepturile noastre istorice asupra acestui ținut moldovenesc” și faptul că „nu vom ceda nicio brazdă de pământ.”

Declarația lui V. Molotov din 29 martie 1940, ofensiva germană în Olanda, Belgia și Luxemburg, apoi în Franța au marcat începutul unei alte abordări în privința securității României. Generalul Ioan Ilcuș, ministrul Apărării, declara că „nu vom putea scăpa și că în orice moment vom putea fi atacați”, iar statutul de neutralitate nu mai

asigura securitatea mult dorită. În ziua de 14 mai, Carol al II-lea a avut o amplă discuție cu prim-ministrul Gheorghe Tătărescu, în cadrul căreia s-au exprimat temeri privind posibilitatea unui atac din partea Germaniei sau U.R.S.S., cât și concluzia că în fața unor asemenea atacuri nu se va putea rezista decât în munți.

Deși România semnase „Ölwaffen Pact” cu Germania (la 29 mai 1940, prin care noi livram petrol în schimbul unor importuri de armament), speranța unei atitudini favorabile față de România era una deșartă, în condițiile în care ministrul Reichului la București, W. Fabricius, afirma că guvernul român trebuia să accepte discuții în legătură cu pretențiile teritoriale ale vecinilor. Era un semnal clar că Germania rămânea consecventă respectării Pactului Ribbentrop – Molotov, dar și preocupată de a atrage Ungaria și Bulgaria în sfera sa de influență, folosind și acest stimulent, satisfacerea unor pretenții teritoriale în detrimentul României.

Încă din 15 martie 1940, Marele Stat Major român emisese Ordinul nr. 12.687/C, în baza căruia la 25 martie a început transportul resurselor

pentru Diviziile 12 și 15 Infanterie, care împreună cu Divizia 21 Infanterie constituiau Corpul 3 Armată de la Chișinău. La 9 aprilie, comandamentul Armatei 4 a primit Directiva operativă nr. 3 a Grupului de Armate Nr. 1, pentru ducerea dispozitivului de apărare pe Nistru. Concomitent cu activitățile de organizare a apărării între Prut și Nistru, comandamentele Armatei 3 și 4 au elaborat studii privind trecerea acestor două structuri la apărarea pe Prut.

Un răspuns care nu a mai venit

Constatându-se că cele două armate nu dispuneau de resurse suficiente pentru amenajarea trecerilor peste Prut, la 17 aprilie 1940 Marele Stat Major a ordonat intervenția structurilor specializate la dispoziția comandantului trupelor de geniu pentru realizarea trecerilor improvizate. Preocuparea structurilor de planificare și organizare a operațiilor militare era ca, în condițiile presiunii puternice a trupelor sovietice, să se asigure o retragere prin luptă a unităților la vest de Prut, în

vederea evitării încercuirii. În acest scop, la 18 aprilie, prin Ordinul nr. 20.146, comandamentele Armatei 3 și 4 au primit dispoziții „să execute recunoașteri în vederea organizării de capete de pod la est de Prut, pentru a ajuta retragerea armatei.” Totodată, în a doua jumătate a lunii aprilie au fost efectuate stu-

Suveranul pare a se interesa de dotarea armatei; la o expoziție de armament

CEDAREA BASARABIEI ȘI PĂRȚII DE NORD A BUCOVINEI

Regele Carol al II-lea pe malul Nistrului, la Hotin

ION GIURCĂ

Semnarea Pactului Ribbentrop – Molotov, la 23 august 1939 (Magazin istoric, nr. 12/1989), a deschis drumul spre împărțirea sferelor de influență între U.R.S.S. și Germania. Procesul a afectat și România, care a pierdut Basarabia și Nordul Bucovinei, în favoarea U.R.S.S., o parte a Transilvaniei, luată de Ungaria, și Cadrilaterul, teritoriu pe care îl ocupase în urma celui de al doilea război balcanic, revenit Bulgariei. În octombrie, de la Marea Baltică la Marea Neagră se realizase o „vecinătate” între cele două state semnatare ale Pactului.

După invadarea și dezmembrarea Poloniei în septembrie 1939, apoi a ocupării unei părți din teritoriul Finlandei, la București se conștientiza pericolul unei acțiuni a U.R.S.S. pentru ocuparea teritoriului dintre Nistru și Prut, semnale în acest sens fiind transmise din diferite capitale ale Europei.

La 29 martie 1940, comisarul poporului pentru Afaceri

Străine, Viaceslav Molotov, declara în Sovietul Suprem: „Printre țările vecine din sud amintite mai înainte este una cu care nu avem un pact de neagresiune, România. Aceasta se explică prin existența unei chestiuni litigioase nerezolvate, aceea a Basarabiei, a cărei anexare de către România nu a fost niciodată recunoscută de U.R.S.S., deși aceasta nu a pus niciodată

chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară.”

Discursul șefului diplomației sovietice a fost urmat de acțiuni concrete: concentrarea unor forțe la frontiera de est a României și declanșarea unei propagande antiromânești care viza problema Basarabiei și a Bucovinei. Temele predilecte erau: obligația României de a retroceda atât Basarabia, cât și Buco-

nate frontului de est au intrat în stare operațională, trecând la desfășurarea activităților specifice pregătirii unei operații de apărare de nivel strategic.

Toate măsurile se desfășurau într-un context geostrategic marcat de capitularea Franței la 22 iunie, ce consfințea supremația militară germană pe continent. În acel context, Biroul 1 Informații din Marele Stat Major a elaborat la 19 iunie un studiu intitulat „Considerații politico-strategice privind situația României după capitularea Franței”, potrivit căruia atitudinea U.R.S.S. față de România era evaluată din perspectiva acțiunilor împotriva Finlandei și Țărilor Baltice: „Aceleași necesități strategice ar putea îndreptăți Rusia Sovietică să-și îndrepte atenția și asupra României, propunându-și să respingă pe români din Basarabia și Bucovina și eventual chiar să ducă frontul pe Carpații Răsăriteni.” Concluzia autorilor studiului era: „Trupele noastre de pe frontiera de nord și est trebuie să fie gata în orice moment, pentru a face față acestei eventualități; prin măsurile luate de noi trebuie să se desprindă clar pentru sovietici hotărârea noastră fermă că ne vom bate dacă vom fi atacați.”

La 25 iunie 1940 Secția 3 Operații propunea șefului Marelui Stat Major: diviziile din linia întâi, aviația și marina să intre în dispozitivul operativ în trei – patru ore; completarea serviciilor marilor unități de pe frontul de est; apropierea rezervelor Marelui Cartier General pe teatrul de operații de est. Aduse la cunoștința generalului Ioan Ilcuș în aceeași zi,

Generalii Ioan Ilcuș...

la ora 21.00, acesta a dispus: începând cu dimineața zilei de 26 iunie aviația de recunoaștere va executa cercetarea frontierei, fără a o depăși; intrarea în dispozitiv a unităților din eșalonul întâi în noaptea de 26/27 iunie; continuarea lucrului la fortificații; trupele să fie în măsură să intre în acțiune în câteva ore; toți ofițerii, fără excepție, la posturi; toate distrugerile de obiective revăzute, efectuate exerciții de încărcare și amorcare; în funcție de situație, către sfârșitul lunii armatele vor face un exercițiu cu ocuparea poziției din linia I; luarea măsurilor pentru evitarea panicii; propuneri pentru

... Florea Țenescu...

întărirea frontului de est, prin reducerea celui de vest. În ziua când la Marele Stat Major se analizau și propuneau măsuri pentru apărarea frontierei de est a țării, problemele militare au fost discutate de suveran cu prim-ministrul Gh. Tătărescu. Opinia celui din urmă era: „moralul trupelor este admirabil, dar nu avem puțința de a rezista unui atac rusesc cu forțele ce le avem.”

A doua zi dimineață, informarea ministrului Apărării despre situația de la Nistru era notată de către suveran în însemnările sale zilnice drept „lucrări curente”. După primirea lui Gheorghe Tătărescu, nota: „A fost, pare-se, azi seară o panică la Marele Stat Major, care se aștepta, cât mai curând, la un atac din partea sovietelor”. După întâlnirea cu E. Urdăreanu consemna rezultatul unei discuții pe care acesta o avusese cu M. von Killinger, care îi declarase: „Nu pot face nimica să ne apere de ruși și nici ceva precis față de unguri și bulgari. Toți recomandă de a ne înțelege cu U.R.S.S., cedând, la nevoie, un petec de pământ, pe care îl vom recupera pe urmă.” Regele discuta problemele de apărare a țării cu politicieni și apropiați, mai puțin cu generalii Ioan Ilcuș și Florea Țenescu.

Contrar misiunii stabilite

În noaptea de 26/27 iunie 1940, la ora două dimineața, regele Carol al II-lea a fost înștiințat despre nota ultimativă transmisă de la Moscova, prin care Guvernului de la București i se cerea: „Să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia; să transmită Uniunii Sovietice partea

dii privind retragerea trupelor române aflate în spațiul dintre Nistru și Prut, avându-se ca elemente de avangardă Diviziile 2, 3 și 4 Cavalerie. Este evident că la acea dată nu exista ideea „apărării fără gând de retragere” pe linia Nistrului, punerea în aplicare a ordinelor se realiza cu întârziere, iar studiul privind organizarea capetelor de pod la est de Prut a fost transmis comandamentului Corpului 1 Armată abia la 12 mai, cu Ordinul nr. 31.056/1940, prin care s-a stabilit modul de organizare a capetelor de pod și lucrările de fortificații care urma a fi executate.

Unul dintre momentele în care s-a discutat problema apărării frontierei de est l-a constituit întâlnirea din ziua de 22 mai de la Ministerul Apărării Naționale, ocazie cu care s-a insistat „asupra necesităților de ordin politic și național ca Armata 4 să se bată în Basarabia cu forțele de care dispune.” A doua zi, generalul Florea Țenescu, șeful Marelui Stat Major, a elaborat un „Memoriu” adresat factorilor de decizie politică, în care arăta: „Pactul ruso-german lasă Rusiei posibilitatea de a ataca Basarabia. Este ultimul moment pentru ca Guvernul să comunice Marelui Stat Major dacă Basarabia trebuie apărată sau evacuată. De această alternativă depinde pregătirea dispozitivului de apărare sau de evacuare în timp util a materialului militar și a bunurilor mobile. Răspunsul impune urgență.”

În contextul celor discutate la București, comandantul

Armatei 4, generalul Nicolae Ciupercă, a convocat comandanții de corp de armată și divizii, prilej cu care s-a discutat despre „modul de retragere a marilor unități într-un caz de presiune a inamicului, s-au arătat pe hartă zonele și itinerarele, s-au dat indicații ca operațiunea să fie pregătită discret, s-a dat ordin comandantului Geniului să înceapă repararea podurilor umblătoare și să pregătească poduri pe plute și pentru începerea angajării materialului din Bucovina, pentru a fi coborât cu plute pe Prut.”

Aflați în mijlocul evenimentelor care se petreceau în Basarabia, la 12 iunie comandanții celor două armate au solicitat Marelui Stat Major să avertizeze populația în legătură cu modul de acțiune a trupelor sovietice, pentru ca aceasta să nu fie surprinsă și să sprijine armata română; la est de Prut să fie transportată câte o unitate de foc pentru fiecare divizie, cerință care nu a fost aprobată. Marele Stat Major nu a aprobat nici solicitarea, firească, de evacuare a autorităților și populației din orașele de pe malul drept al Nistrului, intensificarea activităților contrainformative,

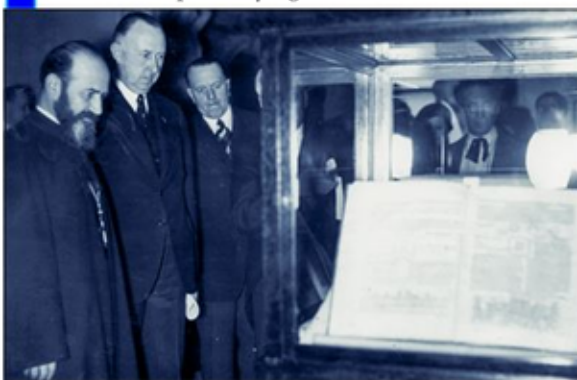
evacuarea familiilor ofițerilor și bagajelor din garnizoanele aflate în apropierea frontierei.

Solicitările comandanților cu responsabilități militare între Prut și Nistru erau firești, în condițiile în care până la acea dată „Comandamentul Superior este condus de o singură idee, aceea de a primi bătălia cu toate forțele în Basarabia”, ceea ce însemna că acest spațiu devenea zonă a operațiilor militare din momentul declanșării agresiunii sovietice.

Pregătiri pentru apărarea teritoriului

Decizia Marelui Stat Major român de apărare a teritoriului dintre Nistru și Prut rezulta din Directiva Operativă nr. 18, din 15 iunie 1940: „Grupul de Armate are misiunea să se opună unei înaintări inamice, la nord și est, oprind pătrunderea inamicului în Moldova și Basarabia de Sud (sud Masivul Cornești).” Pentru îndeplinirea misiunii, Grupul de Armate Nr. 1 avea la dispoziție: 16 divizii de infanterie și trei de cavalerie, două brigăzi munte mixte și opt regimente de infanterie fortificații, în sprijinul cărora puteau acționa cele patru divizii de infanterie ale Corpului 1 Armată. Armata 3 trebuia să apercă frontiera de nord a țării, pe Ceremuș și Prut, iar Armata 4 pe Prut, pantele nordice ale Masivului Cornești, râul Răut și fluviul Nistru. Practic, din 15 iunie 1940 structurile militare desti-

Ministrul Germaniei la București, W. Fabricius, (al doilea din stânga) a semnalat clar că Germania respecta înțelegerea cu U.R.S.S.

840 avioane cu destinație diferită. Prin urmare, în condițiile situației militare catastrofice prezentate de care cei doi responsabili militari și ale propunerilor de cedare fără luptă a teritoriului, atitudinea oamenilor politici poate fi înțeleasă în anumite limite.

În ceea ce-l privește pe Carol al II-lea, după ce a notat rezultatele consultării – șase voturi pentru rezistență dintr-un număr de 26 prezenți –, considerând că N. Iorga, V. Iamandi, Silviu Dragomir, Traian Pop, Ștefan Ciobanu și Ernest Urdăreanu (care se pronunțaseră pentru rezistență) trebuia înscrși cu litere de aur în cartea demnității românești, conchidea: „Consider că se face o foarte mare greșală de a ceda fără nicio rezistență, aproape un sfert de țară, dar mă văd copleșit de avizul mării majorități a acelora cărora le-am cerut sfatul.” Carol al II-lea avea instrumentul constituțional și practica anterioară pentru a impune apărarea țării. Nu a făcut-o.

Nemulțumită de răspunsul venit de la București în privința propunerilor transmise, conducerea de la Moscova a emis un ultimatum, al cărui text a ajuns la București în noaptea de 27/28 iunie. În esență prevedea: evacuarea teritoriului Basarabiei și Bucovinei de trupe române, începând cu 28 iunie ora 14.00, în decurs de patru zile; în acel

Trupele sovietice trec Nistrul

timp trupele sovietice să ocupe teritoriul Basarabiei și partea de nord a Bucovinei; în cursul zilei de 28 iunie, trupele sovietice să ocupe Cernăuți, Chișinăul și Cetatea Albă; guvernul român să asigure integritatea elementelor de infrastructură și să numească o comisie pentru lichidarea gestiunii în litigiu. Răspunsul părții române a fost prompt: „Guvernul român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate de Guvernul sovietic.”

În timp ce se desfășurau activități politice pentru solu-

ționarea crizei, structurile militare executau acțiuni impuse de situație: intrarea succesivă în dispozitivul de apărare, asigurarea unităților cu muniție, amorțirea instalațiilor de distrugere a obiectivelor stabilite, intensificarea cercetării inamicului și terenului, iar în interior poliția și jandarmeria începuseră

operațiuni de contracarare a elementelor ostile. Totul se pregătea pentru apărare. Se așteptau doar ordinele de luptă, care nu au mai fost emise.

În schimb, în dimineața zilei de 28 iunie, ora 06.00, era emis și transmis unităților din Basarabia Ordinul nr. 6.006, care prevedea: „Guvernul a hotărât evacuarea Basarabiei și ducerea rezistenței pe Prut...”

Din acel moment a început pregătirea în pripă, fără niciun plan anterior, a evacuării teritoriului cedat. În dimineața zilei de 28 iunie 1940, trupele sovietice au invadat teritoriul României. Începeau cele mai negre zile din istoria armatei române, cea care, în

loc să primească ordin să se bată, trebuia să evacueze teritoriul pe care îl apăraseră timp de 22 de ani. Au urmat cinci zile de umilință, care încă nu pot fi descrise la adevărata lor dimensiune, ce au lăsat răni adânci în sufletul celor ce au trăit acele vremuri, iar efectele deciziei de atunci sunt vizibile și după 80 de ani. ■

O întâlnire între ofițeri români și sovietici în Basarabia

de Nord a Bucovinei cu frontierele potrivit cu harta alăturată. În dimineața zilei, când se prefigura dezastrul României, într-o discuție cu Ion Gigurtu și Gh. Tătărescu, după propria-i mărturisire, suveranul s-a pronunțat pentru rezistență, în timp ce interlocutorii săi înclinau spre cedare. Ceva mai târziu, miniștrii Germaniei și Italiei la București l-au sfătuit pe rege să accepte ultimatumul. Abia la sfârșitul seriei de întrevederi au fost primiți generalii Ioan Ilcuș și Florea Țenescu, care au exprimat părerea: „nu putem rezista pe trei fronturi și rezistența ar putea duce la pierderea forței noastre armate.” A fost primul moment al atitudinii defetiste a celor doi generali.

Pentru a-și justifica lipsa de responsabilitate și curaj de a pune în aplicare ceea ce tot declarase din toamna anului 1939 – rezistența cu orice preț față de atentatul la integritatea teritorială a țării – Carol al II-lea a convocat o ședință a Consiliului de Coroană, pe timpul căreia regele și responsabilii militari ai țării s-au dovedit a fi slabi și lași. Primul, fiindcă prin atribuțiile constituționale avea obligația de a lua o decizie în privința situației create, dar nu a făcut-o. Vinovat de decizia luată poate fi considerat și generalul Ioan Ilcuș, care trebuia să adopte o atitudine demnă, de onoare, a militarului aflat în fruntea instituției destinate să apere integritatea teritorială a țării. Ministrul Apărării și șeful Marelui Stat Major s-au dovedit a fi slabi, așa cum mai fuseseră etichetați și cu alte ocazii de oamenii politici ai vremii. La Consiliul de Coroană generalul Ioan Ilcuș a susținut că disproporția între

... și Nicolae Ciupercă

agresori și trupele noastre era mare – ceea ce era real –, pronunțându-se pentru cedare. Cel de al doilea responsabil militar a susținut, de asemenea, inegalitatea din punct de vedere cantitativ și calitativ a forțelor care urma să se confrunte și că armata va fi obligată să se retragă pe Siret, ceea ce era contrar misiunii pe care însuși o stabilise la 15 iunie 1940.

Punctele de vedere exprimate de cei doi generali au cântărit mult în decizia altor participanți la Consiliul de Coroană. Responsabilitatea deciziei de a ceda în fața cerinței Moscovei a fost aruncată pe umerii Guvernului, astfel că la Moscova era transmis răspunsul: „Fiind însufleții de aceeași dorință ca și Guvernul sovietic de a vedea rezolvate prin mijloace pacifice toate chestiunile care ar putea să producă o neînțelegere între U.R.S.S. și România, Guvernul regal declară că este gata să procedeze imediat și în spiritul cel mai larg la

discuția amicală, de comun acord, a tuturor propunerilor emanând de la Guvernul sovietic.”

În după-amiaza zilei de 27 iunie – după discuția avută cu M. von Killinger, care a apreciat că în contextul unei rezistențe armate „colosul rus vă va strivi; în consecință veți pierde nu numai Basarabia și Bucovina, ci în mod sigur ceva mai mult” –, regele Carol al II-lea l-a convocat pe Gh. Tătărescu pentru a discuta și problema întrunirii unui nou Consiliu de Coroană pentru ora 21.00.

Dureroasa cedare

Al doilea Consiliu de Coroană a fost, cel puțin după relatările unor participanți, marcat de aceeași atitudine a factorilor decizionali, care au înclinat balanța în defavoarea apărării țării. Atitudinea participanților a fost determinată de lipsa unei poziții a suveranului în privința căii de urmat și, din nou, de opiniile generalilor Ioan Ilcuș și Florea Țenescu. Dacă primul și-a reluat ideea expusă în dimineața zilei, șeful Marelui Stat Major a prezentat o situație diferită a forțelor rusești concentrate la frontiera de est a României, față de cele din directivele operative emise anterior. Dacă cu câteva zile înainte semnase documente din care rezulta că la est de Nistru erau circa 45–50 de divizii de infanterie, acum a vorbit despre 100 de divizii de infanterie sovietice, iar în privința aviației despre un raport de forțe de 5–0 în favoarea adversarului, ceea ce era un fals evident în condițiile în care, după unele date, aeronautica română dispunea de

România s-a produs panica. Ofițerii, părăsind unitățile lor și bunurile armatei, la fel, au șters-o peste Prut. Așadar, trupele regale au apărut în fața trupelor sovietice într-o adevărată stare de plâns și au făcut dovada unei lipse totale a capacității de luptă.

Adoua zi după aceste evenimente, am fost chemat la telefonul de frecvență înaltă de I.V. Stalin, care m-a întrebat:

– Ce se întâmplă la dumneavoastră? Ambasadorul României a adresat o plângere, potrivit căreia Comandamentul sovietic, încălcând acordul încheiat, a lansat un desant aeropurtat pe Prut, blocând toate căile de retragere. Cum că dumneavoastră ați parașutat unitățile de tancuri din avioane și ați dispersat trupele române.

I-am răspuns:

– Serviciul de recunoaștere a descoperit grave încălcări ale acordului din partea României. În pofida celor convenite, din Basarabia și din partea de nord a Bucovinei sunt evacuate mijloace de transport feroviar și utilajele

Armament abandonat de militari români în timpul retragerii

de la întreprinderi. Din această cauză, am ordonat lansarea a două brigăzi de parașutiști în scopul preluării tuturor punctelor de trecere a căilor ferate peste Prut și le-am trimis în ajutor două brigăzi de tancuri, care au ajuns în zonele stabilite simultan cu aterizarea parașutiștilor.

I.V. Stalin a mai întrebat:

– Ce fel de tancuri ați parașutat din avioane în zona râului Prut?

I-am răspuns:

– Nu am lansat pe calca aerului niciun tanc. Nici nu puteam face acest lucru, deoarece nu

dispunem de asemenea avioane. Probabil, de frică, trupele în retragere au rămas cu impresia că tancurile au apărut de sus.

Stalin a râs și a spus:

– Adunați armamentul abandonat și puneți-l în ordine. Să aveți grijă de mijloacele de transport feroviar și de utilajele de la întreprinderi. Eu voi da indicație imediat Comisariatului pentru Afaceri Străine să adreseze o notă de protest Guvernului român.

Așa s-a încheiat pașnic acel episod. ■

Mareșalul Jukov participă la defilarea organizată la Chișinău în iulie 1940

MAREȘALUL JUKOV CENZURAT

Din motive politice, în edițiile din perioada sovietică ale memoriilor mareșalului G.K. Jukov, comandantul trupelor sovietice care au invadat Basarabia și partea de nord a Bucovinei în vara anului 1940, redactate peste aproape trei decenii, au lipsit orice mențiuni despre prezența sa în funcția de comandant al Frontului de Sud. Abia după destrămarea U.R.S.S. a fost publicat următorul fragment.

Vitalie VĂRATIC

S.K. Timoșenko, comisar al poporului pentru Apărare (cu țigara în mână) și G.K. Jukov (are o hârtie în mână) asistă la un exercițiu militar în zona Kiev, toamna anului 1940

La scurt timp după ce am revenit la Kiev [iunie 1940], S.K. Timoșenko, comisar al poporului pentru Apărare, m-a sunat și mi-a comunicat decizia guvernului privind crearea Frontului de Sud cu un efectiv de trei armate în scopul eliberării părții de nord a Bucovinei și a Basarabiei de sub ocupația Românică. Am fost desemnat în calitate de comandant al frontului, prin cumul.

În componența frontului au fost incluse două armate din districtul militar Kiev: Armata 12, comandant general-maior F.A. Parusinov, și Armata 5, comandant general-locotenent V.F. Gherasimenko; cea de-a treia armată s-a constituit din trupele districtului militar Odessa, comandant general-locotenent I.V. Boldin. După negocieri îndelungate, Guvernul român a fost, totuși, de acord să scoată trupele sale din partea de nord a Bucovinei și din Basarabia, astfel că problema a fost soluționată pe cale pașnică.

Îmi amintesc despre un episod care, în opinia mea, caracterizează starea de spirit și capacitatea de luptă a armatei regale române de atunci.

Pentru evitarea unor incidente nedorite cu ocazia retragerii trupelor române, părțile au convenit asupra următoarelor: România își va retrage trupele într-un ritm de 20 km pe zi, iar Armata Roșie va înainta, respectiv, cu 20 km pe zi în teritoriul eliberat. Totodată, România s-a angajat să mențină intacte căile ferate, utilajele din întreprinderi, rezervele materiale.

Am constatat însă că Guvernul și comandamentul român, încălcându-și angajamentul, au început să evacueze în grabă, din teritoriul eliberat, în România, tot ce se putea transporta. Pentru contracararea acestor încălcări ale condițiilor convenite, am decis să lansăm două brigăzi de parașutiști și să ocupăm toate podurile de peste Prut. Două brigăzi de tancuri au primit ordinul de a depăși coloanele trupelor române în retragere și de a înainta până la Prut.

În urma unei ofensive vertiginoase (în jur de 200 km), unitățile noastre de tancuri au ajuns în zona parașutării desantului simultan cu aterizarea acestuia. În rândul unităților române, al autorităților locale și al tuturor celor care intenționau să fugă în

serios stânjenit din cauza actualii situații din Mediterana". În pofida dezacordului exprimat într-o formă nedisimulată față de politica fostului regim carlist, Ion Christu nu a ezitat să declare „că propunerea ruscască se poate accepta”, deoarece „în momentul de față, economia românească este foarte interesată la exportul unor anumite mărfuri (de pildă, cheresteaua) care se găsesc stocate în mari cantități și care nu se pot exporta de când Mediterana a încetat pentru noi să mai fie un drum comercial”. În calitatea sa de șef al Direcției Economice a Ministerului Afacerilor Străine, I. Christu era perfect informat despre interesele unor cercuri de afaceri implicate în exportul de mărfuri și dificultățile cu care se confruntau acestea după declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial.

La mijlocul lunii octombrie 1940, negocierile româno-sovietice în problema leilor rămași în teritoriile ocupate se apropiau de final. Legalizarea aranjamentului, negociat timp de o lună și trei săptămâni (28 august – 18 octombrie 1940), rămânea o chestiune de ordin tehnic. Primul pas în acest sens a fost făcut în ziua de 18 octombrie 1940 prin acordarea de guvernele română și sovietică a puterilor depline șefilor de delegații pentru semnarea unui document bilateral, privind „livrarea către Banca Națională a României a leilor răscumpărați de Banca de Stat a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste în Basarabia și Bucovina de Nord”. În aceeași zi, Ion Christu și Anatoli Lavrentiev au semnat

Ministrul U.R.S.S.
la București,
Anatoli Lavrentiev

„Protocolul referitor la remiterea către Banca Națională a României a leilor colectați de către Banca de Stat a U.R.S.S. în Basarabia și în Bucovina de Nord” și „Anexă confidențială la Protocolul referitor la remiterea către Banca Națională a României a leilor răscumpărați de către Banca de Stat a U.R.S.S. în Basarabia și în Bucovina de Nord”. Ambele documente aveau un caracter strict confidențial, conținutul lor a fost cunoscut doar unui număr restrâns de persoane.

Conform stipulațiilor Protocolului, întregul stoc de lei românești „răscumpărați” de Banca de Stat a U.R.S.S. în Basarabia și în partea de Nord a Bucovinei urma să fie remiși Băncii Naționale a României într-un termen de 45 de zile, începând de la 18 octombrie 1940. Din totalul sumelor de lei transmise, cota de 60% revenea părții române, iar 40% rămânea în proprietatea Guvernului sovietic, urmând a fi înscrisă la creditul contului special deschis de Banca Națională a României pe numele Băncii de Stat a U.R.S.S. pentru cumpărare de mărfuri pe piața românească și transportate în U.R.S.S. România se angaja să asigure

livrarea de cherestea pentru 320 milioane lei, petrol lampant pentru 200 milioane, sodă caustică pentru 50 milioane, tutun și hârtie pentru 30 milioane. Părțile au convenit că dacă sumele înscrise la creditul contului sovietic vor depăși 600 milioane lei, suplimentul va fi transferat în U.R.S.S. tot prin achiziționare de mărfuri românești și păstrând aceleași proporții. Guvernul român și-a rezervat dreptul de a plăti sumele suplimentare „în dolari sau în aur, la alegerea sa, la cursul oficial al B.N.R. la data când aceste sume sunt trecute în creditul contului special al Băncii de Stat a U.R.S.S.”. Pentru cazul în care nu ar fi fost posibilă utilizarea în întregime a sumelor prevăzute pentru sodă caustică, hârtie și tutun, Guvernul sovietic putea folosi acești bani neutilizați la cumpărături suplimentare de cherestea și petrol lampant.

In ziua de 18 octombrie 1940 a avut loc schimbul de scrisori între Banca Națională a României și Banca de Stat a U.R.S.S. prin care părțile s-au pus de acord asupra modalităților tehnice de transmitere a masei monetare românești din Basarabia și din partea de nord a Bucovinei la București. Banca de Stat sovietică își asuma obligația de a transporta lei pe calca ferată până la Ungheni, urmând ca Banca Națională a României să asigure sosirea camioanelor necesare până la locul de staționare a vagoanelor Băncii de Stat a U.R.S.S. pentru preluarea lăzilor cu lei și aducerea lor până la garniturile de tren ale C.F.R. Predarea leilor de către Banca de Stat a U.R.S.S. și preluarea lor de către Banca Națională a

Avanpremieră editorială

Am văzut în numărul trecut cum a pus presiune U.R.S.S. asupra autorităților române pentru a le determina să accepte răscumpărarea masei monetare confiscate pe teritoriul dintre Prut și Nistru, respectiv Nordul Bucovinei. Continuăm cu un nou fragment din volumul *Misterul leilor*, semnat de domnul dr. Vitalie Văratie și aflat în pregătire la Editura Oscar Print.

CUM AM RĂSCUMPĂRAT DEGEABA LEII ROMÂNEȘTI DIN BASARABIA

Dr. VITALIE VĂRATIC

La 26 august 1940, reprezentantul plenipotențiar sovietic l-a vizitat din nou pe ministrul Afacerilor Străine român, „având drept scop urgentarea desemnării delegatului guvernului român la negocierile pentru răscumpărarea leilor românești”. Aflând despre desemnarea în această calitate a lui Ion Christu, șeful Direcției Economice a Ministerului Afacerilor Străine, fost ministru al Comerțului Exterior al României, aflat pentru moment în concediu și plecat din București – motiv pentru care Mihail Manoilescu a propus începerea negocierilor la 28 august 1940 –, Anatoli Lavrentiev a refuzat să ofere acest răgaz, exprimându-și dorința „de a începe negocierile în ziua următoare, adică la 27 [august]”.

Inter-un referat din 17 septembrie 1940 înaintat după ce generalul Ion Antonescu devenise prim-ministru, iar regele Carol II abdicase la 6 septembrie 1940; ministru al Afacerilor Străine fusese numit Mihai Sturdza –, Ion Christu mărturisea cu o evidentă decepție: „Instrucțiunile pe care le-am căpătat de la fostul ministru de Externe [Mihail Manoilescu] erau de a nu ridica problema tezaurului sau chestiunea felului cum am preschimbat noi rublele în lei în 1918, pentru a nu otrăvi atmosfera și a nu da naștere la contra-cereri rusești, care își au originea în fapte pe-trecute în 1918 și care pot însuma cifre foar-

te mari”. Așadar, interesele Băncii Naționale a României au fost sacrificate pentru „a nu otrăvi atmosfera”. Christu adăuga: „Nu am ascuns însă că, personal, socot preferabil ca rezolvarea acestei chestiuni să nu fie prea grabnic urmărită. Rezolvarea acestei chestiuni este, mai mult sau mai puțin, o recunoaștere a dezli-

pirii Basarabiei și Bucovinei de Nord, pe câtă vreme astăzi nu facem decât să ne înclinăm în fața unei situațiuni de fapt”.

Pe de altă parte, se impune precizarea că nu doar presiunile părții sovietice au determinat spiritul conciliant al părții române cu ocazia negocierilor pentru soluționarea „problemei leilor”. În procesul negocierilor româno-sovietice a început să prindă contur tot mai mult teza expusă în avizul Băncii Naționale a României din 7 august 1940 despre „necesitatea de a degaja piața de anumite stocuri de oarecare importanță de mărfuri al căror export este

În primul rând, de la stânga la dreapta: I. Christu, generalul Victor Dombrovski și Maria Tănase

gentul de export stabilit pentru petrolul lampant și pusă la dispoziția instituțiilor sovietice în România, prin ordin al Băncii de Stat a U.R.S.S.‘‘.

Din păcate, până în prezent nu sunt cunoscute prea multe documente care să permită evaluarea exactă a procesului de valorificare a sumelor de lei românești depuse în conturile Băncii de Stat a U.R.S.S., deschise la Banca Națională a României în baza aranjamentelor româno-sovietice din 18 octombrie 1940 și 17 aprilie 1941. Singura sursă care ar oferi un tablou, este adevărat, cu suficiente lacune, rămâne, deocamdată, corespondența parțială între băncile de emisiune ale ambelor țări din primele șase luni

ale anului 1941, perioadă în care partea sovietică a întreprins pași concreți în vederea materializării sumelor respective. Cea mai mare parte din cheltuielile părții sovietice s-au înregistrat în perioada februarie – mijlocul lunii mai 1941. Potrivit scrisorii Băncii de Stat a U.R.S.S. din 9 iunie 1941, pentru ziua de 17 mai 1941, în conturile Guvernului sovietic ar mai fi rămas 77.657.990 lei, ce reprezentau sub 10% din suma inițială.

Neobișnuit s-a dovedit a fi faptul că în ultima decadă a lunii mai și în iunie 1941, activitatea respectivă a scăzut brusc din intensitate, deși cumpărătorii mai dispuneau de sume considerabile. Mai mult, s-a renunțat la unele achiziții, pentru care se ceruse anterior creditarea, iar Banca

Națională a României a fost obligată să recurgă în mai multe cazuri la procedura de stornare, fapt comunicat părții sovietice în primăvara anului 1945. Astfel se explică de ce în conturile Băncii de Stat a U.R.S.S. din 1945 se aflau 82.258.740 lei față de 77.657.990 lei în mai 1941.

Problema sistării acțiunilor de valorificare a leilor românești de partea sovietică cu aproape o lună înainte de începutul operațiunilor pe Frontul de Est în Europa oferă suficiente motive de a se admite că la Moscova se cunoștea cu certitudine perspectiva viitorului apropiat. În acest context, se impune următoarea precizare. Deși partea sovietică s-a ales de pe urma acestui aranjament

Scrisoarea generalului Constantin Constantin, fost adjunct al șefului delegației române în Comisia mixtă româno-sovietică de la Odessa, adresată mareșalului Ion Antonescu privind opinia părții sovietice despre armata română în vara anului 1940.

Nr. 428
București, 1 septembrie 1942

Domnule Mareșal,

Pentru executarea ordinului nr. 8265/M.2/1942,

Am onoarea a raporta următoarele:

În luna octombrie 1940, găsindu-mă la Odessa, ca delegat al guvernului în Comisiunea pentru tratativele ce aveau atunci loc cu U.R.S.S. privitor la recuperarea materialului de război lăsat în Basarabia, repatrierea românilor din Basarabia etc. etc., am remarcat că președintele delegației sovietice, generalul Kozlov, ori de câte ori era în neputință să susțină anumite pretențiuni sau să justifice anumite condițiuni ce voia să le impună delegației române, recurgea la aluziuni, mai mult sau mai puțin discrete, asupra armatei române, care nu a fost

vrednică să execute retragerea în ordine și să nu piardă materialul său de război. De asemenea, generalul Kozlov privea cu oarecare ironie eforturile delegației române de a susține drepturile României la gurile Dunării și asupra Bucovinei de Nord, când venea vorba despre aceasta, ca și cum ar fi vroit să arate [că] pretențiunile noastre erau exagerate și că în viitor ni s-ar putea întâmpla mult mai rău ca în 1940.

Pentru toate acestea am păstrat generalului Kozlov tot necazul meu și în scara când s-a dat la Hotel „Londra” [de la Odessa] ultimul dîneu pentru delegația română, am ținut să-i spun următoarele:

Armata română, nebatându-se cu armata bolșevică, generalul Kozlov nu avea elementele necesare să aprecieze armata română. Dacă

Generalul D.T. Kozlov

Românici avea să se desfășoare la București, la sediul central al Băncii Naționale a României, în prezența reprezentanților Băncii de Stat a U.R.S.S. Transportul, paza necesară și asigurarea integrității stocului de lei reveneau celor două state pe teritoriul cărora fiecare își exercita suveranitatea. La solicitarea Consiliului de Administrație al Băncii Naționale a României din 18 octombrie 1940, părțile au convenit de comun acord ca la Ungheni, în momentul predării pachetelor sau lăzilor cu bilete de bancă și monedă metalică, acestea să fie pecetluite „cu sigiliile ambelor țări, operație ce se va constata prin proces-verbal, stabilind și numărul pachetelor (lăzilor) încărcate pe teritoriul român”.

Deoarece la 18 aprilie 1941 expira termenul de valabilitate a Protocolului din 18 octombrie 1940 și mai rămăneau sume importante de lei românești în contul Băncii de Stat a U.R.S.S., deschis la Banca Națională a României, un nou aranjament între părți pentru înlăturarea din agenda bilaterală a „problemei leilor” se impunea ca un act inevitabil. Partea sovietică, speculând interesul nedisimulat al părții române pentru extinderea relațiilor sale comerciale cu U.R.S.S., a căutat să tragă maximum de foloase refuzând să facă cedări în situația creată. Ion Christu, intuind această dispoziție a partenerilor de negocieri, sublinia în nota din 2 aprilie 1941 că „negocierile au intrat într-o fază critică” și,

în postura sa de exponent al intereselor politico-financiare ale Guvernului român, s-a manifestat ca purtător al rațiunii cedărilor de moment în scopul realizării obiectivului final. El considera „că ar trebui satisfăcută cererea rusească nu numai pentru că e greu (dacă nu imposibil) să justificăm refuzul, dar în afară de aceasta pentru motivul că

protocol, în baza căruia guvernul sovietic căpăta dreptul de cumpărare și transportare în Uniunea Sovietică a unor mărfuri de pe piața românească în valoare de 133.415.193 lei, sumă provenită de pe urma achitării de către Guvernul român a drepturilor funcționarilor C.F.R. din teritoriile ocupate ale Basarabiei și Bucovinei, precum și a cheltuielilor „în legătură cu restituiri de material de război din aceleași teritorii”.

Refugiați din Basarabia

mi se pare politicește supărător să creăm un nou punct de fricțiune”. Întru justificarea opiniei sale, economistul și diplomatul român Ion Christu preciza: „Mi se pare cu atât mai greu de respins, cu cât nu văd cu ce argumente am putea sprijini pretenția noastră de a vinde petrolul în U.R.S.S. la prețuri mai ridicate decât cele pe care le obținem în Italia”.

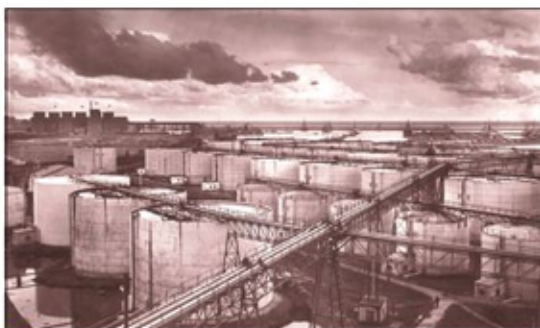
La cererea expresă a Reprezentanței Comerciale a U.R.S.S. la București de prelungire a termenului de executare a Protocolului din 18 octombrie 1940, instituțiile românești și-au dat acordul în acest sens, fapt care a permis finalizarea negocierilor româno-sovietice și redactarea textelor unor documente confidențiale, acceptate de comun acord între ambele părți. Ion Christu și Anatoli Lavrentiev au semnat în seara zilei de 17 aprilie 1941 un

Prin schimbul de scrisori din 17 aprilie 1941, semnate de Ion Christu și Anatoli Lavrentiev, părțile au convenit asupra prelungirii până la 31 decembrie 1941 a termenului de executare a stipula-

țiilor Protocolului din 18 octombrie 1940. În total, partea sovietică și-a însușit suma de 811.137.993 lei cu drept de utilizare a lor pentru achiziționare de mărfuri pe piața românească. Banii, acceptați de Banca Națională a României drept proprietate a Băncii de Stat a U.R.S.S., au fost virajați în două conturi principale: Contul special de monedă retrasă din Basarabia și Bucovina, în care s-au depus inițial 600 milioane, urmați de 77.722.800 lei, și Contul special de lei cu suma de 133.415.193 lei, achitată de partea română. Lipsa de informație permite doar presupunerea că în cel de-al treilea, denumit „Contul Colector”, se păstra suma asupra căreia în art. 3 al Protocolului din 18 octombrie 1940 se făcea precizarea: „O sumă care nu va depăși 6.000.000 lei va fi eventual preluată din contin-

În același timp, problema stocului monetar românesc surprins în teritoriile ocupate de U.R.S.S. în iunie 1940 și modul cum a fost ca soluționată au reprezentat un subiect dezagregabil pentru factorii de decizie ai statului român. Obligați de împrejurări și sub presiunea puternică din exterior să accepte condiții umilitoare, înalții demnitari români s-au ferit, pe cât a fost posibil, să-și facă publică tangența cu acest moment mai puțin plăcut din istoria țării. În dorința de a ține cât mai departe de ochii lumii respectivul moment de manifestare a fricii și lășității, pentru care s-a plătit la greu din banul public, și pentru a se ascunde adevărul „sub preș”, a fost inventat și utilizat un limbaj „abil”, capabil să creeze impresia falsă a unei „afaceri onorabile”. Astfel, jaful declanșat de autoritățile sovietice la adresa populației basarabene și bucovinene pentru stoarcerea la maximum a numerarului de lei românești era denumit „colectarea leilor”, iar scurgerea de mărfuri de pe piața românească, achitate cu bani tot românești, era prezentată drept „transferul în U.R.S.S. a sumelor de lei” și plasată la rubrica de statistică „export în U.R.S.S.”.

Banca Națională a României a fost singura instituție care a venit cu o viziune clară, propunând ca în discuțiile pe marginea subiectului respectiv să se țină cont de întregul istoric al datoritiilor reciproce româno-sovietice la acel moment. Având în vedere situația cre-

Rezervoare pentru petrol în portul Constanța (fotografie din colecția Marian Moșneagu)

anțelor existente, experții de la B.N.R. au încercat să orienteze soluționarea „problemei leilor” pe un făgaș firesc, cu respectarea drepturilor și intereselor ambelor țări, mai ales că la început modul de abordare, în aparență inofensiv al părții sovietice, nu oferea motive pentru a fi perceput drept exercitare de presiune sau constrângere. Acest îndemn nu a fost ascultat, deoarece sentimentul de spaimă care a încercat la greu clasa politică românească în zilele ultimatumului sovietic de la sfârșitul lunii iunie 1940 a continuat să persiste și în perioada următoare. A existat și varianta de rezervă, propusă tot de către Banca Națională a României, și anume că „din punctul de vedere al drepturilor noastre și al regimului nostru monetar, avem argumente foarte puternice pentru a respinge orice pretențiuni ale guvernului sovietic”, însă au prevalat interesele în favoarea decongestionării stocurilor de mărfuri, create în urma restrângerii traficului comercial, provocat de război.

În pofida elementelor atenuante, menționate mai sus, decizia luată în „problema leilor” reprezintă nu dovada șocului de moment, ci mani-

festarea unei stări vizibile a incapacității de gestionare a problemelor majore de stat. Regimul politic al lui Carol al II-lea, aflat în stare de derivă, în criză acută de timp și pe cale de dispariție, nu a mai avut dexteritatea adoptării unei decizii bine chibzuite. Regimul Antonescu a preluat o

moștenire dificilă în acest sens, mai ales că perioada negocierii condițiilor concrete de „restituire” a leilor din teritoriile ocupate de trupele sovietice a coincis cu procesul de instalare și a primelor săptămâni de activitate a noului Guvern. Abia la 27 septembrie 1940, membrii Guvernului i-au prezentat foarte pe scurt fondul problemei, însă prim-ministrul nu a manifestat un interes deosebit față de subiect. Nu este exclus ca generalul Ion Antonescu, în mod premeditat, să fi refuzat să insiste într-o problemă pe care o considera mai puțin importantă și rămasă „moștenire” de la fostul regim. Resentimentul său față de subiectul respectiv s-a făcut vădit în cazul luării la cunoștință a textului notei de convorbire a lui Alexandru Cretzianu cu Anatoli Lavrentiev din 29 ianuarie 1941. Față de expunerea unei discuții în contradictoriu cu reprezentantul plenipotențiar sovietic, prezentată de secretarul general al Ministerului Afacerilor Străine român, șeful Executivului țării a pus doar rezoluția: „Se vor respecta angajamentele luate. Este un principiu de la care nu mă abat. Angajamentele însă nu se iau cu ușurință. Când s-au luat, după cântărirea tuturor factorilor, se execută”. ■

(Protocolul din 18 octombrie 1940 cu Anexa confidențială, Protocolul și schimbul de scrisori din 17 aprilie 1941) cu sume ce alcătuiau peste 800 milioane lei care, în urma reevaluării din 1 aprilie 1941, formal reprezentau peste patru tone de aur fin, volumul acestei capturi nu a reprezentat miza principală pentru Moscova. Mărfurile achiziționate în România, chiar și în vreme de război, nu au fost de natură să contribuie în mod decisiv la creșterea potențialului economic și militar al U.R.S.S. din perioada celei de a doua conflagrații mondiale. Prin gestul de a prelua sumele respective și materializarea lor, conducerea sovietică a urmărit alt obiectiv: să-și demonstreze totala desconsiderare față de dreptul româ-

nilor basarabeni la autodeterminarea națională, în general, și să sancționeze actul Unirii și integrării Basarabiei în România după 1918, în special. Pe întreg parcursul celor două decenii ale perioadei interbelice, Uniunea Sovietică a pretins să abordeze problema Basarabiei de pe poziția principiului *restitutio in integrum*, iar după 28 iunie 1940 a procedat, în baza dreptului celui mai puternic (dreptul forței), la transpunerea acestuia în practică. Potrivit poziției adoptate, Uniunea Sovietică a considerat că tot ce s-a executat în baza unui act politic (decizia Sfatului Țării de la 27 martie 1918), nerecunoscut de Guvernul sovietic și anulat prin reocuparea militară a teritoriului Basarabiei aflat în

litigiu, trebuia lichidat din contul autorilor faptelor. În opinia părții sovietice, circulația monetară românească, introdusă de Guvernul român în septembrie – octombrie 1920, trebuia înlăturată prin contribuția celor care au provocat acest fenomen, anulat în 1940. După marcarea gestului de penalizare a făptuitorilor și realizarea aproape totală a obiectivului în cauză, probabil că pentru conducerea sovietică au contat mai puțin cele aproximativ 80 milioane de lei românești în raport cu alte probleme, dictate de iminența implicării sale într-un conflict la scară mondială. În noua situație geopolitică care se profila la începutul verii anului 1941, subiectul „restituirii leilor românești” nu mai era de actualitate la Moscova.

retragerea nu s-a făcut în alte condițiuni, aceasta s-a datorat faptului că comandamentul bolșevic a călcat din prima zi angajamentele luate față de România, neținând seama de liniile fixate pentru capetele coloanelor sovietice în fiecare dintre cele patru zile de evacuare convenite și a recurs la mijloace neloiale pentru descompunerea unităților române, îndemnând soldații basarabeni să dezerteze.

O asemenea atitudine din partea Guvernului și comandamentului sovietic, care afirmase că, ocupând Basarabia, înțelege să păstreze relațiuni pașnice și de bună vecinătate cu România, nu putea să onoreze atât Guvernul sovietic cât și comandamentul sovietic, care s-a dovedit lipsit de cavalierism. La aceasta, generalul Kozlov mi-a răspuns că Guvernul sovietic n-a semnat niciun angajament în privința evacuării Basarabiei și Bucovinei de Nord în patru zile și deci nu se poate spune că Guvernul sau comandamentul sovietic „și-au călcat cuvântul” (necunoscând adevărul, nu am putut răspunde).

Continuând discuția asupra valorii armatei române, am amintit generalului Kozlov că această armată ar putea fi mai bine

cunoscută dacă s-ar ține seama de modul cum s-a comportat la 1877 și 1916 – 1919 (bătălia de la București, Mărăști, Mărășești, campania din Ungaria etc.). La aceasta, generalul rus mi-a răspuns că „nu se are bine cu istoria”.

Atingând chestiunea viitoarelor relațiuni de vecinătate între România și U.R.S.S., față de șicanele ce ni se făceau în Delta Dunării, am spus generalului Kozlov că „nu este exclus ca, dată fiind dispoziția Sovietelor față de România și tendințele ei de expansiune în Balcani, să vedem armata română măsurându-se cu formidabila armată sovietică”. Generalul rus mi-a răspuns râzând: „Sunteți prea puțini”. Am replicat: „Puțini și buni. Totuși, dacă este vorba numai de număr, s-ar putea ca la un moment dat să ne înmulțim și noi cu vreun neam mai numeros și atunci vom avea de partea noastră și numărul și calitatea față de armata sovietică. Rusia să nu creadă că suntem izolați și să-și închipuie că Europa se va lăsa cotropită de armata sovietică”.

Generalul Kozlov mi-a răspuns: „Dacă se va lăsa... vom vedea. Armata sovietică este destul de tare spre a face față”.

număr era estimat la circa 100.000. Conform planului, Carol trebuia să decoleze în ziua de 6 mai, ora 4 dimineața, să aterizeze în aceeași zi, în mijlocul mulțimii, unde ar fi fost primit cu entuziasm. Peste câteva zile, respectiv, la 10 mai, de Ziua Națională, el urma să fie proclamat rege al României.

Guvernul român, prin organele de informații, a cunoscut planul, a alertat autoritățile britanice, care l-au monitorizat cu atenție pe fostul principe moștenitor, cu toate că Barbu Ionescu i-a procurat acte false. În dimineața zilei de 6 mai 1928, Guvernul britanic a interzis decolarea de pe aeroportul Croydon, motivul fiind că pasagerii nu aveau actele în regulă. La începutul lunii mai 1928, Carol a fost expulzat din Anglia.

Presa britanică și română a tratat pe larg subiectul, făcând referiri chiar la o posibilă înțelegere a lui Carol cu Budapesta pentru rectificări teritoriale în favoarea Ungariei în schimbul sprijinului acordat în recăpătarea tronului. Pe cale diplomatică, Guvernul român a încercat să verifice informațiile vehiculate intens de presă, dar rezultatul a fost negativ. Lipsa dovada concretă, regele Carol al II-lea și anturajul său negând vehement o asemenea înțelegere descalificantă.

Dovada Siguranței

Dovada ar fi fost obținută în 1934, la patru ani de la

instalarea pe tron a lui Carol, fiind cunoscută de câțiva inițiați ai regimului carlist, care, desigur, au păstrat secretul. El a fost dezvăluit opt ani mai târziu de cel care a descoperit documentul compromițător, inspectorul general administrativ Ștefan Bungețianu, despre care nu am găsit multe date. El și-a continuat activitatea în cadrul Siguranței Generale și după plecarea lui Carol de pe tron, fiind decorat, la propunerea lui Ion Antonescu de regele Mihai I, la 10 mai 1941, cu ordinul „Coroana României”, în grad de cavaler (*Monitorul Oficial* (partea I), nr. 109, 10 mai 1941, p. 2.494). Un an mai târziu era șeful Direcției Siguranței din Direcția Generală a Poliției.

Richard Franasovici

În toamna anului 1941, însoțindu-l într-o inspecție pe ministrul Justiției, Constantin Stoicescu, Ștefan Bungețianu i-a relatat despre existența unui document compromițător pentru fostul suveran descoperit în cursul unei percheziții efectuate la Barbu Ionescu.

La sugestia ministrului, în aprilie 1942, Ștefan Bungețianu a revenit cu un raport mai amplu asupra împrejurărilor în care s-a efectuat percheziția la fostul om de încredere al lui Carol. El arăta că monarhul a dispus, în octombrie 1934, o serie de percheziții la unele persoane din anturajul său de pe timpul exilului în Occident, ce căzuseră în dizgrație – Puiu Dumitrescu, Hugo Bacher, Barbu Ionescu ș.a.

Percheziția era motivată de intenția lui Barbu Ionescu de a publica prin intermediul unui ziarist britanic de la revista *The People*, cu scop de șantaj, un roman despre viața și trecutul regelui Carol al II-lea. În revista amintită a și apărut o manșetă cu titlul: *Viața romanțată a unui rege*, reportajul urmând să continue în numerele următoare. La plecarea din țară a ziaristului britanic, Siguranța Generală, fiind informată că respectivul avea un material informativ și documentar pentru romanul anunțat, a organizat, la punctul de frontieră Curtici, o percheziție corporală și a bagajelor sale. Materialele compromițătoare la adresa suveranului au fost trimise imediat acestuia, care a dispus percheziții la persoanele

Opinii – controverses

1930. A ÎNCHELAT CAROL AL II-LEA UN ACORD CU BUDAPESTA?

PETRE OTU

Pe fondul aprinselor dispute din viața politică internă, în mai 1928 a avut loc prima tentativă a lui Carol de revenire în țară. Urmărind să-i înlăture pe liberali de la putere și să ajungă la guvernare, Partidul Național-Tărănesc, pentru a forța lucrurile, a preconizat pentru 6 mai 1928, la Alba Iulia, o mare adunare populară (*Magazin istoric*, nr. 2/2010). Guvernul liberal, după ample

Carol al II-lea (1893 – 1953), primul născut al cuplului Ferdinand și Maria, prinț moștenitor (1914 – 1926) și rege al României (1930 – 1940) a fost o personalitate controversată. Unul dintre aspectele cele mai nebuloase îl reprezintă revenirea pe tron, la 8 iunie 1930, după ce renunțase de trei ori la calitatea de prinț moștenitor, ultima oară în decembrie 1925, când a rămas în străinătate alături de Elena Lupescu, persoană de care a fost strâns legat până la moarte.

A existat un acord între Carol și autorități ungare, acestea urmând să-l sprijine în preluarea tronului? A fost de acord, în contrapartidă, Carol cu rectificări de frontieră în favoarea Budapestei?

controverse, a aprobat desfășurarea adunării, dar a luat măsuri pentru a nu se ajunge la confruntări. Național-tărăniștii au stabilit contacte strânse cu fostul prinț moștenitor pentru o coordonare a acțiunilor, acesta urmând să soscască la Alba Iulia, în aceeași zi, pe calea aerului.

● afacere tenebroasă

Rolul cel mai important în această tentativă l-a avut Barbu Ionescu, om de afaceri prosper, cu origini evreiești și afaceri dubioase în țară, motiv pentru care fusese nevoit să plece în străinătate, cele mai

profitabile afaceri desfășurându-le în Marea Britanică. A fost închiriat avionul care trebuia să-l aducă pe ex-prinț în țară, a fost elaborat și tipărit, tot pe banii lui Ionescu, și un document – „Manifestul de la Gladstone” –, care se adresa poporului României Mari. Carol critica stările de lucruri din țară și își exprima explicit dorința de a reveni pentru a le îndrepta, mai ales că plecarea în străinătate și renunțarea la tron s-ar fi făcut fără voia lui.

Se preconiza ca manifestul să fie tipărit în 20.000 de exemplare, urmând să fie distribuit în ziua de 6 mai 1928 participanților la adunarea de la Alba Iulia, al cărui

Inculeț, acesta chemându-l apoi către ora 13.00 13.30. În discuția de la prânz, Inculeț i-a relatat că suveranul a fost vădit turburat, dorind să afle amănunte despre percheziție și cine mai cunoaște conținutul documentului. A doua zi, Barbu Ionescu a cerut audiență la

Ion Inculeț (al doilea din dreapta, în partea de sus a scărilor)

Carol al II-lea, probabil pentru a controla dacă documentul i-a fost predat, audiență care nu i-a fost acordată. De la acea dată, Siguranța Generală l-a pus sub o atență supraveghere pe Barbu Ionescu. Izvoarele documentare confirmă urmărirea lui atentă. La 6 mai 1937, o sursă serioasă a Serviciului Special de Informații aducea la cunoștință că Barbu Ionescu întreținea legături de afaceri cu atașatul comercial al U.R.S.S. la București, Ilin. Aceeași sursă mai arăta că el caută să determine în rândul diferitelor personalități intelectuale și politice un curent favorabil U.R.S.S.

Inspectorul Bungețianu ținea să se disculpe pentru întârzierea aducerii la cunoștință a documentului, arătând că în timpul domniei lui Carol, conform angajamentului la care era obligat prin natura profesiei și dintr-o elementară prudență, nu a vorbit nimănui despre acest document atât de compromițător.

Raportul lui Ștefan Bungețianu a fost adus la cunoș-

tința lui Ion Antonescu de Ovidiu Al. Vlădescu, secretarul general al Cabinetului civil al conducătorului statului. La 16 aprilie 1942, Antonescu a pus următoarea rezoluție: „Domnul ministru de Justiție va lua cunoștință și instrucțiuni de la mine. Fiind o chestiune care interesează într-un grad înalt statul, trebuie lămurită“. Cercetările mele de până acum nu au dus la identificarea documentului despre care informa inspectorul Bungețianu. Cel mai probabil, dată fiind importanța sa excepțională, a fost distrus ulterior. De asemenea, nu am identificat nici modul cum s-a materializat rezoluția conducătorului statului.

Întrebări, întrebări...

Prima întrebare este dacă fostul principe moștenitor ar fi fost capabil de un asemenea demers, ce întina grav moștenirea primită de la tatăl său? Având în vedere conduita sa de până atunci, gestul nu

poate fi exclus, Carol recurgând, nu o dată, la decizii surprinzătoare, ce vedeau instabilitatea caracterului său. Unul dintre cele mai cunoscute este dezertarea de la Regimentul de Vânători de Munte, dislocat la Târgu Neamț, și căsătoria la Odessa cu Ioana Maria (Zizi)

Lambrino, în ziua de 31 august/13 septembrie 1918, la Biserica Pokrovski.

A fost șantajat Carol să accepte, în vara anului 1940, fără luptă, cedarea nord-estului Transilvaniei? Dornic să ajungă la domnie sau să și-o mențină, s-a angajat Carol și față de sovietici? Este și aceasta o ipoteză plauzibilă având în vedere contactele cu sovieticii în anii 1916 – 1930, cât și după părăsirea tronului, în anii războiului mondial, când a propus Moscovei să revină pe tron cu ajutorul acesteia, ca unul ce putea să le servească interesele mai bine decât o putea face regele Mihai, fiul său (*Magazin istoric*, nr. 7/2007).

Credem că declarația și raportul lui Ștefan Bungețianu sunt autentice și nu reprezintă o încercare a acestuia de a intra în grațiile autorităților din acel moment.

Sperăm că viitoarele cercetări vor aduce clarificări în această problemă, mai ales în acest an când se împlinesc opt decenii de la destrămarea României întregite. ■

căzute în dizgrație, cu scopul de a găsi orice document, scrisoare sau obiect, care ar fi putut fi folosit împotriva sa.

Când s-au ordonat perchezițiile, la guvernare era un guvern liberal condus de Gheorghe Tătărescu, iar ministru de Interne era Ion Inculeț. Percheziția la locuința lui Barbu Ionescu din strada Sălciilor a fost coordonată de Ștefan Bungețianu. Din echipă au făcut parte comisarul Pascu și mai mulți comisari și agenți ai Siguranței. Barbu Ionescu era acasă împreună cu ziaristul Virgil Serdaru. Întrucât imobilul era foarte mare, percheziția a durat de la ora 13.00 până a doua zi, la 3 dimineața.

„La un moment dat – relatează Ștefan Bungețianu –, când mă găseam cu el într-o cameră și am deschis sertarul unui birou, am observat că sertarul are fundul dublu. În adevăr, înlăturând prima despărțitură, am găsit între altele și un document legat în piele și păstrat cu multă grijă. La vederea documentului, Barbu Ionescu s-a repezit să-l ia. Documentul era deja în mână mea. Mi-a spus că este o chestie care privește numai pe rege, propunându-mi să merg chiar atunci la Palat, să predea el regelui acel document. Că divulgarea acestui document ar nenoroci pe rege, dinastia și pe el. După ce i-am promis că acest document nu va fi cunoscut de nimeni, că rămâne la mine, că nu va face parte din corpurile delictelor găsite la percheziție și că îmi iau angajamentul să-l predau cât mai neîntâr-

ziat fostului rege, s-a mai liniștit“.

Potrivit documentului, rezultă că pentru reușita loviturii de stat care trebuia să-l aducă pe tron s-a considerat necesar să se asigure pasivitatea Ungaricii, în caz că revenirea în țară ar fi cauzat dezordini interne sau complicații internaționale. În schimbul acestei pasivități, ex-principele moștenitor își lua angajamentul ca, odată preluat Tronul, să procedeze, într-un moment favorabil, la o nouă examinare a granițelor cu Ungaria și la o eventuală rectificare a acestora în favoarea Budapestei. Mediatorul acestei înțelegeri a fost Barbu Ionescu. În baza unei scrisori de împuternicire de la Carol, el s-a deplasat la Budapesta, unde avea relații cu oameni politici proeminenți, și a tratat cu un comitet de trei persoane problema conduitei Ungaricii.

Documentul găsit de inspectorul Bungețianu era

Puiu Dumitrescu (stânga) și Eugen Bianu, subdirector general al Siguranței

redactat în limba engleză și posibil maghiară, sub formă de protocol (proces-verbal), semnat și parafat de cei care luaseră parte la tratative pentru ca revenirea în țară a principelui rădăcitor să fie încununată de succes. În arhiva lui Barbu Ionescu documentul purta o denumire specială, un nume de personaj, pe care inspectorul Bungețianu nu și-l mai amintea.

După spusele lui Barbu Ionescu, protocolul a fost făcut în trei exemplare – unul se găsea la fostul rege, al doilea la delegații unguri, iar al treilea la el, desigur, ca mijloc de șantaj și presiune la adresa suveranului.

Rezoluția lui Antonescu

După terminarea percheziției, în miez de noapte, inspectorul Bungețianu s-a deplasat la Richard Franasovici, o cunoștință veche și om de foarte mare încredere al regelui Carol al II-lea, ministru al Lucrărilor Publice. Acesta, luând cunoștință de conținutul documentului, l-a sunat imediat pe Gheorghe Tătărescu și a plecat cu documentul. Prim-ministrul a interzis fotografierea documentului și a dispus ca inspectorul Bungețianu să-l transmită rapid lui Ion Inculeț, ministru de Interne. Luând cunoștință de rezultatul percheziției și de conținutul documentului, Inculeț a rămas uluit. A decis să-l predea rapid suveranului. Pe la cinci dimineața, Ștefan Bungețianu a plecat de la Ion

pletul de judecată făceau parte cinci ofițeri, cel puțin egali în grad cu învinutul (Manoilescu era căpitan de armată în rezervă): colonelul Vlădescu, maiorii Victor Precup (*Magazin istoric*, nr. 12/1992) și Chirculescu, căpitanii Traian Ursu și Ion Tănăsescu.

Luând cuvântul în apărarea sa, Manoilescu a ținut o pagină de clocvență demnă de un veritabil maestru al barei. După ce a respins dovezile materiale aduse împotriva sa, el s-a concentrat pe evidențierea caracterului eminent politic al procesului. Nu venise să se apere, ci să acuze pe autorii morali ai acestui proces. În cuvinte mișcătoare, și-a justificat acțiunea prin îngrijorarea lui pentru țară, pe care un rege minor nu avea cum să o apere, și și-a făcut public visul – urcarea prințului Carol pe tronul care i se cuvenea.

Momentul de apogeu al pledoariei sale, în formularea jurnaliștilor, surpriza serii a fost producerea și citirea, în fața judecătorilor și a publicului, a copiei fotografice a presupusei scrisori de la Sinaia din iulie 1927, în care regele Ferdinand se pronunța în favoarea repunerii lui Carol în drepturile de moștenitor al tronului. Prin aceasta, Manoilescu își aroga calitatea de executor al dorinței testamentare a fostului rege și cerea formarea, în acest scop, a unei largi coaliții antiliberale. Prin tot ce a spus în sala de judecată, el s-a străduit să acrediteze ideea cel puțin exagerată că în România singurii oponenți al Restaurației ar fi fost Ionel Brătianu și grupul de amici politici ai acestuia.

Simpatia pentru carlism, cultivată în rândurile membrilor Consiliului de Război, avea să fie decisivă la

stabilirea verdictului. În noaptea de 14/15 noiembrie, maiorul Precup, pe care Manoilescu nu îl cunoscuse până atunci, i-a convins pe căpitanii Ursu și Tănăsescu să voteze împotriva condamnării și, cu o majoritate de trei voturi contra două, Consiliul de Război l-a achitat pe Manoilescu. Fostul demnitar a fost pus în libertate în aceeași noapte și, ajuns acasă, a sărbătorit, alături de familie și prieteni, cu șampanie, până la ziuă.

Verdictul în Procesul Manoilescu i-a stupefiat pe guvernării național-liberali și a fost primit entuziast de opoziție. Ion Petrovici, fostul coleg al lui Manoilescu din Guvernul Averescu, declara amar că în România, dacă nu mai era libertate, era cel puțin justiție. Presa internațională îl interpreta ca pe o victorie împotriva regimului autoritar al lui Ionel Brătianu. De altminteri, acesta din urmă

De la stânga la dreapta: Valer Pop, Ion Periețeanu și un adversar neîmpăcat al revenirii lui Carol al II-lea pe tronul României, Vintilă Brătianu

În 1925, Carol a renunțat în scris la calitatea de prinț moștenitor și s-a stabilit lângă Paris, împreună cu Elena Lupescu. Moartea tatălui său, regele Ferdinand, doi ani mai târziu, i-a reaprins speranța revenirii pe tron. Aflăm din această ultimă parte a articolului (Magazin istoric, nr. 4 – 5/2020) cum a reușit.

MIHAIL MANOILESCU CONSPIRATOR ÎN SLUJBA RESTAURAȚIEI

CRISTIAN ȘTEFAN

Procesul Manoilescu, interpretat în opinia publică drept procesul carlismului, a devenit capul de afiș al scenei politice românești. Caracterul său politic era vădit. Pentru guvernul național-liberal, el constituia o ocazie care îi permitea să se arate energic și intransigent cu propaganda carlistă, în timp ce pentru opoziție el oferea o tribună convenabilă pentru a combate ansamblul politicii guvernamentale. În rândul celor ce au făcut depozitii în favoarea inculpatului s-au numărat lideri politici importanți, precum Nicolae Iorga,

Alexandru Averescu, Iuliu Maniu, Ion Mihalache și alții. În afara unui avocat ieșean specializat în asemenea procese și plătit cu 300.000 lei, Manoilescu avea să se bucure de pledoaria pro bono a unui grup de avocați cunoscuți, între care Ion Gr. Periețeanu, George Tașcă, Anibal Teodorescu, Valer Pop, care au susținut achitarea sau, în cazul lui Periețeanu, absolvirea inculpatului.

La crearea unei stări de surescitare în timpul procesului dincolo de tensiunea inerentă unei confruntări politico-juridice de această anvergură își aduceau contribuția și tabloidele românești și străine, care răspândeau tot felul de știri inventate, anunțând răzmerițe populare, rebeliuni militare, execuții politice,

arestarea unor ziariști și alte asemenea. Întreținând această atmosferă, soția lui Manoilescu, Lily, amenința cu „căderea capetelor” lui Ionel Brătianu, Vintilă Brătianu și I.G. Duca, în cazul unei condamnări a soțului ei, iar Carol, aflat în continuare în Franța, adresa guvernului avertismente după avertismente.

Achitare sărbătorită cu șampanie

Procesul Manoilescu s-a desfășurat în noiembrie 1927, în fața Consiliului de Război, găzduit de cazarma de infanterie de pe fosta stradă Francmasonă din centrul Bucureștiului (Magazin istoric, nr. 10/2004). Din com-

accea îi propunea soluția unui complot militar (condus de maiorul Precup) și civil (condus de el). Ex-prințul a acceptat de principiu această soluție, dar nu excludea, în continuare, nicio soluție legală. Într-o întrevedere cu un emisar al prim-ministrului Maniu, el îl anunța de intenția sa de revenire pe tron cu sau fără acordul Regenței.

Până la mijlocul lunii aprilie, Manoilescu schițase și un program de guvernare, pe care îl discuta zilnic cu Carol. Programul este interesant mai ales prin modul în care Manoilescu avea în vedere raporturile dintre puterile legislativă și executivă, precum și cadrul general al vieții economice în perioada imediat următoare apariției Teoriei protecționismului. El preconiza un guvern de tehnicieni, desemnat de

10 mai 1930: regele Mihai și regina mamă Elena

monarh și recrutat independent de partide, care urma să introducă o reformă a statului. Prim-ministru urma să fie numit Iorga sau, în alte variante, Manoilescu, iar din lista miniștrilor nu lipseau doctorul Cantacuzino și profesorii Ionescu-Sisești, Vâlcovici și alții. Parlamentul, reflectând spectrul politic pluripartid, urma să

secondeze guvernul în opera sa; în caz că înțelegea să-i tuteleze activitatea – ceea ce părea inevitabil până la un punct –, el urma să fie suspendat pentru o vreme, eventual „trei ani“.

Prezentă la unele dintre întâlnirile dintre Carol și soțul ei, Lily Manoilescu propunea reînființarea vechilor titluri boierești și negustorești dinaintea epocii fanariote și începuse să deseneze veshmintele acestora.

În privința regelui minor Mihai, care urma să fie detronat, Manoilescu a propus – și Carol a acceptat – ca acestuia să i se acorde titlul de Mare Voievod de Alba Iulia, cu formula de adresare valabilă numai pentru el, nu și pentru alți viitori moștenitori de Măria Ta (și nu cea protocolară de Alteță Regală). Propunerea a fost acceptată de Carol și avea să fie pusă în aplicare după instalarea lui ca rege.

Soții Manoilescu doreau să se înapoieze în țară la 20 aprilie, pentru sărbătorile Paștelui ortodox, dar Carol le-a cerut să rămână până după întrevederea sa cu generalul Averescu. Întâlnirea celor doi, desfășurată la Bellinzona, în Elveția, s-a încheiat cu un eșec total: Averescu a respins soluțiile complotiste de revenire în țară, îndemnându-l să aștepte anularea legii de renunțare și aducându-l, astfel, la exasperare pe Carol. Sorții căzuseră și pentru prinț și pentru el, nota Manoilescu în memorialistică: calea

Fotografia avionului Farman, cu care a venit Carol în România, cu autograful pilotului (din colecția Valeriu Avram)

avea să moară peste numai zece zile, în urma unei intervenții chirurgicale greșite.

După tensiunea sufletească în care se aflate din momentul arestării până la deznodământul procesului, Manoilescu a reintrat cu greu în atmosfera vieții publice. Dar, pentru moment, agitația în favoarea Restaurației cunoștea un ușor recul.

Capodoperă a gândirii economice românești

În februarie 1928, soții Manoilescu au plecat în voiaj la Monte Carlo, unde urma să se întâlnească cu ex-prințul Carol, instalat la Nisa în compania Elenci Lupescu și a noului membru al camarilei, enigmaticul Barbu Ionescu. Dar, în loc să audă mulțumiri pentru acțiunea lui plină de riscuri personale, Manoilescu a auzit reproșuri privind presupusele cuvinte disprețuitoare rostite la proces – care, de fapt, îi fuseseră răstălmăcite – la adresa Elenci Lupescu. Abia după clarificarea situației, Manoilescu a ajuns să îl vadă pe Carol la Hotelul Negresco din Nisa. Acesta îi cerea acum să obțină acordul pentru instalarea sa pe tron din partea unui singur partid politic având priză la mase, așa cum era atunci Partidul Național-Țărănesc.

În noiembrie 1928, în preajma împlinirii unui deceniu de la formarea României Mari, național-țărăniștii au fost chemați de Regentă să formeze guvernul și au câștigat alegerile cu peste 77% dintre voturile exprimate – cel mai mare scor din istoria confruntărilor electorale pluripartite din România. Numai că liderul partidului, Iuliu Maniu, scria Manoilescu, adoptase două

poziții în privința Restaurației: una când fusese în opoziție – și se pronunțase în favoarea acesteia, ca în timpul procesului Manoilescu, fără să își ia angajamente precise și alta după ce a ajuns la putere –, atunci când tergiversa la nesfârșit adoptarea de acțiuni concrete pentru repunerea în drepturi a ex-prințului.

La cererea expresă a lui Carol, Manoilescu a demisionat din Partidul Popului și s-a înscris în mai 1929 în Partidul Național-Țărănesc. În ianuarie 1930, el devenea deputat din partea acestui partid la o alegere parțială în județul Caraș-Severin, dar influența sa reală în noul partid era mult mai redusă decât în cel vechi. Între timp, sustrăgându-se vieții politice, redactase *Teoria protecționismului* capodopera lui și a gândirii economice românești și o publicase în octombrie 1929 la editura pariziană Giard.

Complotul, ultima carte

La 30 martie 1930, soții Manoilescu au plecat din nou la Paris, hotărâți să rămână în preajma ex-prințului Carol atâta timp cât era nevoie pentru pregătirea înapoierii în țară a acestuia. Dacă se baza pe concursul politicienilor, Carol risca să nu mai ajungă niciodată pe tron, credea Manoilescu. De

Imediat după revenirea lui Carol în țară, prim-ministrul Iuliu Maniu și-a dat demisia

Istorie și școală

UNIREA PRINCIPATELOR, ÎN REBUS

Pe vremuri, în cadrul școlii gimnaziale din satul Părhăuți, județul Suceava, și-a desfășurat activitatea cercul științific școlar numit „Enigma”, condus de subsemnatul.

În cadrul acestui cerc, revista *Magazin istoric* era la mare cinste, iar aceasta s-a datorat domnului profesor Mihai Bocancea, care predă istoria și care era abonat la revistă încă de la primul număr. Păstra colecția la școală, pentru a fi la îndemâna tuturor.

Amintesc faptul că prin amabilitatea domnului profesor Mihai Bocancea, din septembrie 1969 m-am „îndrăgostit” de *Magazin istoric*.

De la 1 septembrie 1969, timp de un deceniu, am funcționat ca profesor de matematică-fizică. În amintirea acelor vremuri (pensionar fiind), la invitația doamnei profesoare dr. Lăcrămioara Cocîrlă, director coordonator, precum și a profesoarei Anca Biliuță, de la Părhăuți, am mers la școală, spre a sărbători Unirea Principatelor într-un mod deosebit.

Pur și simplu, am xeroxat careul *Alexandru Ioan Cuza*, din *Magazin istoric*, ianuarie 2020, autor Gheorghe Brașoveanu, în zeci și zeci de exemplare, le-am oferit nepoților celor care au făcut parte din cercul „Enigma” și am trecut la rezolvarea careului.

La terminarea activității, am oferit mai multe exemplare ale revistei *Magazin istoric* din colecția mea.

A rămas stabilit să mai trec pe la școală, să mai rezolvăm rebusurile domnului profesor Gheorghe Brașoveanu.

Kolea KURELIUK

PASIUNEA ASCUNSĂ A LUI CARL STORMER

**Carl Stormer și aparatul foto
pe care l-a utilizat**

Matematicianul și astrofizicianul norvegian Carl Stormer (1874 – 1957) a fost cunoscut în lumea științei pentru teorema care îi poartă numele, pentru încercările sale de a explica *aurora borealis* nordice și pentru contribuția la calcularea zecimalelor lui π (*Magazin istoric*, nr. 2/2020). În timpul tinereții însă, în vremea când era doar un student al Universității Regale Frederick (astăzi Universitatea din Oslo), a avut o pasiune mai puțin obișnuită pentru acele timpuri. Viitorul matematician a cumpărat o cameră foto, pe care o ascundea sub vestă, și s-a folosit de ea pentru a fotografia peisaje cotidiene din Oslo. Obiectul era suficient de mic, încât lentila încăpea printr-o butonieră, iar Carl realiza fotografiile utilizând un mecanism ascuns în buzunar, legat de cameră printr-un fir.

Sydney Chapman, care a scris biografia personajului nostru în 1958, a spus că tânărul și-a dezvoltat această pasiune deoarece se îndrăgostise de o doamnă. Fiind prea timid ca să o abordeze, Carl și-ar fi dorit măcar să aibă o fotografie a ei, realizată pe ascuns. Astfel, tânărul student și-a descoperit pasiunea pentru fotografie și a realizat câteva sute de imagini, în perioada 1893 – 1897. În majoritatea pozelor, el saluta mai întâi persoana care avea să facă obiectul imaginii, iar pe măsură ce aceasta se apropia, realiza fotografia. Obținea imagini realiste, care redau atmosfera de zi cu zi a orașului, spre deosebire de fotografiile tipice din epocă, cu o evidentă punere în scenă.

Dragostea pentru fotografie nu l-a părăsit niciodată. Pe măsură ce avansa în carieră a scris texte de astrofotografie pentru amatori, iar când s-a apropiat de vârsta de 70 de ani, a realizat o expoziție a fotografiilor sale de stradă. Toate fotografiile pot fi admirate la adresa <https://imgur.com/a/ISjLj>. Noi vă propunem pentru planșele acestui număr câteva imagini.

Andrei OPREA

complotului rămăsese, în aceste condiții, ultima carte a prințului.

Un triumf personal

Înapoiat la București, Manoilescu l-a informat pe Precup de acordul ex-prințului pentru soluția complotului și i-a cerut să pregătească detaliile tehnice ale înapoierii acestuia. În același timp, oficiosul național-liberal *Viitorul* îi cerea lui Maniu să îl excludă pe vechiul complotist din partid, întrucât acesta continua să se agite în favoarea carlismului.

După numai câteva zile, Manoilescu pleca pe ruta Budapesta (unde participa, pentru distragerea atenției, la o manifestare organizată sub egida Camerei de Comerț Internaționale) – Paris, unde ex-prințul îl aștepta, potrivit înțelegerii. Văzându-l iarăși ezitant pe Carol, el i-a repetat că singurul plan realist era înapoierea cu avionul, printr-o acțiune de forță bine organizată.

Revenit la București, Manoilescu a pregătit ultimele detalii pentru înapoierea ex-prințului și a obținut sprijinul prințului regent Nicolae în acest sens. Carol urma să călătorească cu trenul până în apropierea graniței dintre Cehoslovacia și România, în Maramureș, de acolo cu avionul la Cluj, iar apoi, cu un alt avion, la București. Punând în aplicare o variantă modificată a acestui plan (deși

Carol al II-lea și fratele lui Nicolae, în caleașca regală, către Parlament

mai târziu obișnuia să spună că s-a dus singur), Carol a aterizat inopinat la București, în seara zilei de 6 iunie 1930, și și-a făcut cunoscută intenția de a ocupa tronul.

Scena politică era divizată în privința atitudinii față de revenirea în țară a lui Carol. Liderii național-liberali Vințilă Brătianu, I.G. Duca și alții făceau declarații de rezistență în fața „unei primejdioase aventuri”, în timp ce Iorga și Averescu erau favorabili noii domnii. În rândul național-țărăniștilor domnea o adevărată consternare. Madgearu îl acuza direct pe Manoilescu de aducerea în țară a lui Carol, iar acesta, pentru a mări suspansul, nici nu îi confirma, nici nu îi infirma spusele.

Prim-ministrul Iuliu Maniu, invocând faptul că depusese jurământul de credință în fața regelui minor și a Regenței, a demisionat, și noul premier, George Mironescu, a convocat Parlamentul în ședință solemnă. Acesta a anulat legea de renunțare din 1926, a

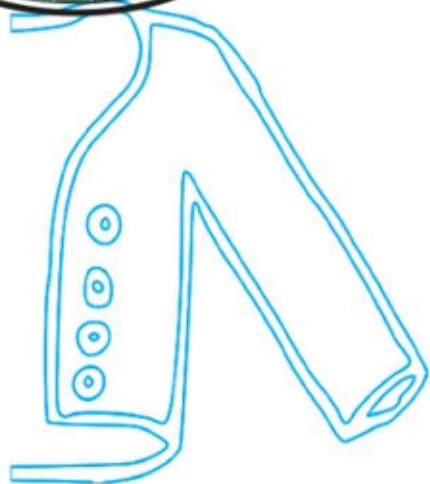
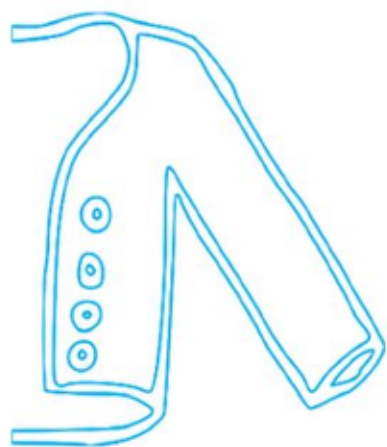
dizolvat Regența și a proclamat la 8 iunie 1930, sub numele de Carol al II-lea, pe noul rege al României.

De câte ori era întrebat de zăriași – și era întrebat foarte des –, Manoilescu se ferea să își detalieze rolul în acest complot reușit până la urmă organizat pentru înscăunarea prințului. Nici până astăzi, scria el în 1944, opinia publică nu știa cât de decisiv fusese rolul său în epilogul crizei dinastice.

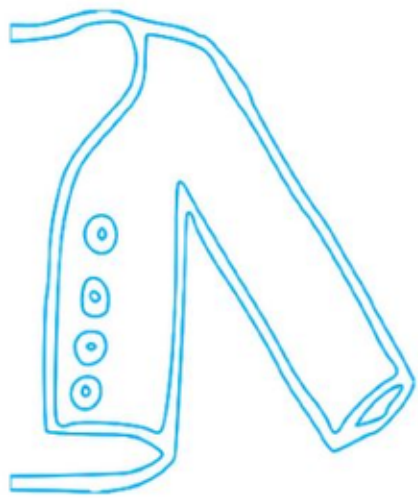
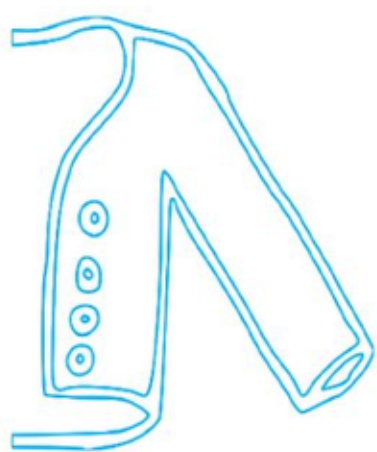
Pentru Manoilescu, Restaurarea echivala cu un triumf personal: devenise omul zilei, personajul politic – cel puțin aparent – cel mai apropiat de noul monarh. Era văzut des la Palat și l-a însoțit pe Carol în cele dintâi vizite în țară. Acordarea titlului de Mare Voievod de Alba Iulia fostului rege Mihai i-a adus însă un dublu reproș din partea parlamentarului și istoricului Nicolae Iorga: mai întâi, pentru că nu l-a consultat și, apoi, pentru caracterul slavan și „de operetă” al titlului. ■

ALBUM ISTORIC

reorganizare și până unde avea să meargă?

Două seturi de obiective

În Ungaria, la finalul lunii octombrie 1918, s-a produs așa-numita Revoluție a Crizantemelor și la putere s-a instalat un guvern de coaliție condus de contele Károlyi care a căutat negocierea unei convenții suplimentare de armistițiu (materializată ulterior la Belgrad). Aceasta ar fi trebuit să detalieze clauzele documentului de la Villa Giusti aplicabile Ungariei și să pună la adăpost Ungaria istorică de planurile vecinilor. Conducerea de la Budapesta nu excludea nici o ocupație a trupelor franceze și britanice, ocupație văzută ca o protecție acordată Ungariei împotriva propriilor radicali și a ambițiilor teritoriale ale vecinilor.

Fluiditatea contextului era, poate, cel mai bine exemplificată în Transilvania, unde linia de demarcație trasată chiar prin inima regiunii nu a întârziat să creeze tensiuni. Situația din zonă (și lucrurile se petreceau de aceeași manieră în regiunile cu populație preponderent non-maghiară) era inherent instabilă. Iminența transferului de putere, dorit de unii și temut de alții, nu putea decât să creeze fricțiuni și violență în condițiile în care o tabără încerca să blocheze acest proces, iar cealaltă să îl accelereze.

La un nivel mai înalt, se ciocneau două seturi de obiective.

Militari din Legiunea Cehă într-un tren blindat pe linia Transbaikal, spre Vladivostok

Regimul politic de la Budapesta, devenit republican la 16 noiembrie, între altele din speranța de a câștiga simpatia învingătorilor, încerca să temporizeze, în vreme ce Guvernul de la București încerca să-și ducă la îndeplinire agenda națională și vedea orice amânare drept o amenințare. Marile Puteri ale Antantei erau în bună măsură favorabile obiectivelor românești sau cehoslovace, dar priveau cu îngrijorare operațiunile militare lansate de noile state din Europa de Est, pe care le considerau deopotrivă o sursă de instabilitate și o manifestare nedorită de autonomie. Linile succesive de demarcație stabilite în noiembrie 1918 – iunie 1919 reprezentau

încercări ale Antantei de a păstra controlul asupra evenimentelor din regiune, dar lipsa unor forțe care să le dea substanță le făcea să pară și mai artificiale. Tinerile state erau, în schimb, dornice să consfințească noua ordine teritorială prin stabilirea unei prezențe militare în teritoriile revendicate.

Disoluția Dublei

Monarhii nu era însă un proces care să poată fi controlat din exterior, chiar dacă Consiliul Suprem a redactat o rezoluție care plasa chestiunile teritoriale sub autoritatea sa exclusivă. Din acest punct de vedere, poziția Guvernului ungar era mai apropiată de cea a Conferinței, deoarece nu putea decât să susțină o soluție mediată de Marile Puteri în fața uneia rezultate din raportul de forțe româno – ungar, inevitabil mai defavorabilă Ungariei aflate în dificultate.

După octombrie – noiembrie 1918 niciun guvern maghiar nu s-a putut ridica realist la nivelul aspirațiilor naționaliste ale unei părți a propriului public, iar insuccesul extern a limitat abilitatea oricărui ase-

menea guvern de a iniția reforme sociale care ar fi redus atractivitatea stângii radicale. Această „inertie imperială” avea să apese pe umerii Ungariei pe termen lung și concepția unui drept istoric al națiunii maghiare de a conduce Bazinul Carpatic avea să se regăsească constant în discursul maghiar, inclusiv în documentele prezentate

Contele Mihály Károlyi (în centrul imaginii) proclamă prima Republică Ungară, la 16 noiembrie 1918

Sala de la Trianon unde s-a semnat tratatul și delegații maghiari, Benard Ágost și Drasche-Lázár Alfréd, ies din palat după semnare

ALIN VICTOR MATEI

La 14 mai 1918, la est de Urali, în Celeabinsk, unități ale Legiunii Cehe aflate în tranzit spre Vladivostok au intrat în conflict cu prizonieri austro-ungari pro-bolșevici, în bună parte maghiari. Era, într-un fel, avanpremiera fracturilor etnice și ideologice care aveau să fragmenteze Imperiul Austro-Ungar. Prăbușirea Dublei Monarhii face ea însăși obiectul unei îndelungate gâlceve a istoricilor și poate și aici ar trebui câteva precizări, referindu-ne în special la jumătatea maghiară (Transleithania) a Imperiului.

În primul rând, prăpastia ideologică dintre partidele naționalităților și partidele maghiare era deja uriașă în 1914 și nu e deloc sigur, dată fiind configurația viciei politice budapestane, că s-ar fi evoluat spre un regim mai deschis, caracterizat prin concesii făcute naționalităților. În al doilea rând, când discutăm despre problema națională în Austro-Ungaria ne gândim la români, cehi, sârbi, italieni etc., dar uităm

deseori naționalismul maghiar ca factor destabilizator. Și nu ne referim aici doar la politicile de asimilare care au avut un succes îndoielnic, dar care au creat extrem de multă animozitate în rândurile minorităților, ci la existența unui curent puternic, dornic să pună în discuție compromisul din 1867 cu scopul de a consolida poziția Ungariei în Imperiu.

Mai ușor este să argumentăm că evoluția războiului în

ultimele sale etape a făcut ca în toamna lui 1918 dezmembrarea Austro-Ungariei să fie în bună măsură inevitabilă. Nu știm dacă o politică mai moderată față de naționalități ar fi oferit un alt viitor Imperiului, dar e cert că aceasta nu a venit înainte de 1914, iar presiunea războiului total a făcut ca Imperiul să intre într-un proces de disoluție înainte chiar de depunerea formală a armelor. Ce formă avea să ia acest proces de

exclusiv din expertii Marilor Puteri, micile state fiind forțate să găsească modalități indirecte prin care să-și exercite influența sau să construiască propriile realități pe teren. Astfel, Comisia pentru Afaceri Românești și lugo-slave a înaintat un prim raport la începutul lui aprilie 1919 și, după un anevoios proces de validare și câteva mici modificări, a fost aprobat de Consiliul Suprem la 12 mai.

Acasta a însemnat, între altele, că impactul instaurării Republicii Sfaturilor asupra hotărârilor Comisiei a fost limitat, la fel cum limitat a fost și impactul operațiunilor românești până la Tisa sau dincolo de aceasta. Pe de altă parte, venirea comuniștilor la putere a avut urmări directe asupra păcii cu Ungaria. Învingătorii plănuiseră să semneze pacea cu Austria și Ungaria în același timp, la puțină vreme după tratatul cu Germania. Blocajul din problema germană și apoi evenimentele din Ungaria au însemnat că abia la finalul anului Aliații au concluzionat că exista un guvern ungar care să poată fi recunoscut.

Pornind de la un bogat material documentar, dar având în spate și agende de națiuni pe care le reprezentau, experții din comisiile teritoriale au prezentat uneori proiecte diferite și rezultatul a fost de cele mai multe ori un compromis imperfect, dar explicabil prin multitudinea de puncte de vedere și complexitatea chestiunilor dezbătute. Traseul granițelor a fost formal prezentat României, Cehoslovaciei și Ungariei abia o lună mai târziu, la 13 iunie, lucru care merită reținut

Trimisul lui Béla Kun, Szamuely Tibor (centru), se întâlnește cu liderul sovietic, Vladimir Ilici Lenin (dreapta)

având în vedere tentativele din anul următor de a-l repune în discuție.

O schimbare de atitudine

Anunțul venea în contextul ofensivei lansate de Ungaria comunistă în Slovacia și al unei perioade de maximă tensiune între Aliați și România în chestiunea ungară. Dacă la 31 mai 1919 Brătianu se ciocnise cu cei Trei Mari în chestiunea protecției minorităților, la 10 iunie, fusese convocat alături de Beneș, din partea Cehoslovaciei, pentru a discuta problema regimului bolșevic de la Budapesta și a viitoarelor granițe ale Ungariei. Anunțul referitor la granițe era însoțit și de cererea adresată Bucureștiului și Pragai de a-și retrage trupele pe noile alinamente stabilite.

Se ciocneau două viziuni: una a celor Trei Mari care vedeau în acțiunile vecinilor Ungariei și în special ale României cauza principală a ascensiunii bolșevismului în Ungaria și pentru care cheia stabilității era moderarea

politicilor acestora; a doua, a lui Brătianu, pentru care chiar Ungaria era sursa instabilității și o politică de forță era soluția. Combaterea bolșevismului în Ungaria era pentru acesta din urmă deopotrivă un obiectiv în sine și un instrument foarte prețios de promovare a intereselor țării sale. În opinia autorităților române însă, atâta vreme cât relația cu Ungaria nu era stabilizată, ipoteza unei abandonări a cursului Tisei era inacceptabilă. Noua graniță ar fi fost aproape imposibil de apărat în fața unei Ungarii comuniste, cărcia i se oferea și răstimpul necesar pentru a-și reface forțele.

Săptămânile ce au urmat au dus la o schimbare lentă de atitudine. La Paris a început să fie discutat tot mai serios scenariul unei intervenții colective împotriva regimului de la Budapesta. În lipsa unei decizii, mareșalul Foch era nevoit să mărturisească, frustrat, delegaților români la 17 iulie 1919 că, date fiind reticențele Marilor Puteri, România și prietenii săi din regiune trebuia să-și rezolve singuri problemele.

Marile Puteri ale Antantei au privit contraofensiva și victoria românească de la finalul lui iulie și începutul lui august cu sentimente amestecate. Pe de o parte, chestiunea bolșevismului maghiar fusese rezolvată. Pe de alta, intrarea românilor în Budapesta risca să creeze un nou set de probleme prin ruptura de echilibru pe care o aducea și moștenirea de ostilitate pe care o consolida. Aproape imediat, autoritățile militare române au fost prinse în mijlocul luptelor pentru putere din Ungaria și au avut de-a face cu o comisie

de delegația ungară la Conferința de Pace. Aceeași inerție, suprapusă crizei politice acute, nu a permis o evaluare realistă a situației Ungarici în fața Conferinței.

Nota Vix din 20 martie 1919, care anunța trasarea unei noi linii de demarcație între trupele maghiare și române, a distrus temporar orice iluzii ar fi putut avea oamenii politici și publicul maghiar pe marginea îngăduinței Antantei. Prin criza pe care a creat-o, a deschis drumul pentru venirea comuniștilor la putere.

Un impact limitat

Republica Ungară a Sfatu-rilor era ideologic expansionistă, teritorial nesatisfăcută și instabilă din punct de vedere social și economic. Conducătorul acesteia, Béla Kun, știa că nu putea renunța la teritoriul pentru a câștiga timp, mai ales în condițiile în care noul regim s-a identificat foarte rapid cu ideea păstrării integrității teritoriale a Ungarici. Nu putea renunța nici la ideea stabilirii unei conexiuni terestre cu Rusia sovietică, practic singura speranță reală de supraviețuire pe care o avea Republica Sfatu-rilor. Mergând practic pe urmele Rusiei sovietice, Ungaria lui Kun a creat o echivalență deloc întâmplătoare între principiul solidarității proletare și apărarea unui stat multinațional. Supraviețuirea regimului depindea, din nou, de apărarea integrității teritoriale.

Preocupate de găsirea unui compromis în problemele ridicate de

Locotenent-colonelul Vix (centru), conducătorul Misiunii Militare Aliate din Budapesta

Tratatul de Pace cu Germania și neavând resursele pentru a modifica raporturile locale de putere, Marile Puteri ale Antantei au dus față de Ungaria lui Kun ceea ce a fost, în cele din urmă, o politică de pe poziții de slăbiciune. La baza acestei non-politici, care a creat atât de multă nedumerire la acea vreme, se afla o combinație de factori între care cel mai important era, probabil, chiar dezacordul și suspiciunile dintre marii învingători. În același sens acționau

simultan și refuzul de a interacționa formal cu un regim bolșevic și temerea că o politică dură avea să încurajeze ambițiile vecinilor Ungarici. Nu lipsea nici speranța că regimul Kun avea să fie unul trecător.

Viitorul Ungarici și implicit al granițelor acesteia era gândit în contextul viziunilor învingătorilor despre lumea postbelică. Pe de o parte, Franța vedea România, Iugoslavia și Cehoslovacia ca parte a embrionarului „cordon sanitar”. România și Cehoslovacia aveau nevoie nu doar de granițe sigure în fața Ungarici, ci și de o graniță comună. Pe de altă parte, politica românească față de Ungaria era văzută de unii lideri, precum prim-ministrul britanic Lloyd George sau președintele american Wilson, ca direct responsabilă pentru instaurarea bolșevismului în Ungaria. La un nivel mai profund, operațiunile militare românești în Transilvania, apoi în Banat, Crișana și Maramureș (*Magazin istoric*, nr. 12/2018; 4 – 5, 8 – 9/2019) sau ale celor cehoslovace în Slovacia erau văzute la Paris ca o contestare

directă a autorității Conferinței și, implicit, a Marilor Puteri. În perspectivă, este evident că acțiunea militară era utilizată de micile puteri exact ca o modalitate de a scăpa acestei supremații.

În cele din urmă, trasarea noilor frontiere a fost, în cele mai multe cazuri, rezultatul activității unor comitete specializate formate

Béla Kun (și în medalion) împreună cu Garbai Sándor proclamă Republica Sovietică Ungaria

După semnarea Tratatelor de Pace cu Germania, cu Austria și Bulgaria (Magazin istoric, nr. 4 – 5/2020), delegația României la Paris trebuia să facă față problemelor ridicate de semnarea Tratatului cu Ungaria.

ROMÂNIA ȘI SISTEMUL DE TRATATE DE LA VERSAILLES

Dr. ALEXANDRU GHIȘA

Pentru delegația României la Conferința de Pace mai rămăseseră pe agendă trei probleme teritoriale importante – Banatul, Basarabia și Transilvania –, a căror soluționare se va prelungi până în 1920. Situația Banatului s-a rezolvat relativ favorabil. După ce Ion I.C. Brătianu a insistat să încorporeze în România întreaga regiune, în baza criteriilor unității economice, geografice și a populației (600.000 de români față de 400.000 germani și 300.000 sârbi), Consiliul Suprem a trasat o frontieră aproximativ etnică între România și noua Iugoslavie – românii au primit două treimi din regiune, iar sârbii o treime. Armata sârbă, care ocupase cea mai mare parte a Banatului, inclusiv orașul Timișoara, a abandonat acea porțiune, ce revenea României, în mâinile armatei franceze, care a predat-o apoi armatei române în iulie 1920, evitându-se un conflict armat româno-sârb.

Problema Basarabiei s-a dovedit a fi mai dificilă. Aceasta a fost discutată în fața Comisiei Teritoriale Românești încă din 22 februarie 1919, dar argumentele premierului Ion I.C. Brătianu că în Basarabia 70% din populație era românească și că unirea cu România a fost realizată liber de o adunare legal constituită, Sfatul Țării, nu au reușit să-i convingă pe Aliați. Secretarul de Stat american Robert Lansing i-a cerut premierului român un plebiscit în Basarabia. Brătianu a răspuns că nu are

niciun dubiu în privința rezultatului, dar că nu este de acord cu o retragere a armatei române din regiune, deoarece ar expune populația la anarhie bolșevică. Întreaga chestiune basarabească a fost amestecată cu alte probleme în suspensie între Aliați și România și s-a prelungit aproape tot anul 1920.

Eforturi fără finalitate

La începutul aceluși an, premierul român, Alexandru Vaida-Voevod, face vizite la Paris și Londra și ajunge la o înțelegere cu Aliații în privința evacuării Ungarici. Cu toate acestea, Consiliul Ambasadorilor, care se constituise în cadrul Conferinței de Pace după plecarea șefilor de state și de guverne din Paris, a declarat că nu va semna tratatul pe care îl elaborase cu privire la Basarabia, până când România nu va semna pacea definitivă cu Ungaria.

Intrarea armatei române în Timișoara

militară interaliată de multe ori ostilă, care acuza trupele de ocupație de comportament abuziv. Cu toate acestea, Marile Puteri nu aveau o alternativă la prezența trupelor românești în Ungaria și, în ciuda insistențelor de a se retrage imediat, armata română a început acest proces în luna noiembrie, evacuarea fiind completă în martie 1920.

Delegația maghiară a sosit la Paris abia în ianuarie 1920, într-un context care putea da speranțe de revizuire a deciziilor deja luate. Ungaria reușise o ieșire parțială din izolarea diplomatică în care se găsisse după noiembrie 1918. Budapesta beneficia acum de sprijinul italian care – trebuie spus – se manifestase și înainte de acest moment, dar intermitent și mai degrabă ambiguu. O serie de contacte fuseseră stabilite și cu Marea Britanie, dar, în cazul celei din urmă, atitudinea favorabilă inițial a premierului Lloyd George nu a avut nicio consecință practică.

Sosirea delegației ungare a însemnat, între altele, un torrent de ample memorandumuri care încercau să obțină modificarea ansamblului tratatului, invocând considerente etnice, istorice, geografice și economice sau argumente legate de misiunea civilizatoare a poporului maghiar. Propunerea de a organiza referendumuri în teritoriile pierdute reprezenta principalul instrument utilizat pentru a legitima redeschiderea problemelor teritoriale. Fragmentarea spațiului economic era un alt argument important.

Adevărate războaie ale memoriei

Șansele de a obține o revizuire a tratatului erau însă diminuate chiar de amplexarea cererilor maghiare. Una dintre notele înaintate Conferinței în ianuarie, referindu-se la Transilvania, atrăgea atenția că „[o]ricine ar arunca o privire pe harta geografică a Europei s-ar convinge imediat că Transilvania face parte din teritoriile ungurești și că, mai mult chiar, revendicările Românilor aduc în mod direct atingere dreptului ineluctabil al Ungariei la propria unitate națională”. Nu era vorba deci de a modifica deciziile din 1919, ci de a da ceasul înapoi, înainte de noiembrie 1918. În cele din urmă, la 10 februarie 1920, a fost prezentat un răspuns la proiectul de tratat care aducea în discuție chiar nevoia unei „respingeri complete” a documentului.

Într-un moment în care Statele Unite – principalul potențial sprijin al cauzei maghiare – votau ieșirea din arhitectura tratatelor de pace, în care premierul Lloyd George se confrunta cu numeroase probleme de politică externă și internă, iar obstrucționismul german ocupa deja agenda

franceză, a redeschide probleme care amenințau stabilitatea Centrului și Estului Europei era inacceptabil. În pofida sprijinului italian, a tentativelor maghiare de a curta Franța prin concesii economice, răspunsul, prezentat la 6 mai, refuza orice modificare substanțială, granițele rămânând practic cele negociate în primăvara lui 1919 și prezentate formal în iunie.

Rezultatul a fost unul dur. Tratatul de la 4 iunie 1920 era considerat încă de atunci o catastrofă de majoritatea maghiarilor. Cu toate acestea, dată fiind configurația geografică și etnică a Transleithaniei, pierderile nu puteau fi decât masive. Când considerentele economice sau strategice au intrat și ele în calcul au înclinat balanța și mai mult în favoarea învingătorilor.

Tratatele din 1919 – 1920 sunt parte a unei istorii complicate, aflată într-un continuu proces de reinterpretare și de dialog cu prezentul. Trianon a devenit pentru unii componentă a unor adevărate „războaie ale memoriei”, un instrument de legitimare și mobilizare politică. Prăbușirea „Ungariei istorice” s-a transformat rapid într-un tărâm de dispută și pentru istorici, rezultatul fiind apariția unor narațiuni istorice

concurrente. Bineînțeles, aceasta face parte din evoluția normală a istoriografiei, după cum, mult mai des decât ne place să o recunoaștem, politica, preocupările curente și meseria istoricului se amestecă, și nu neapărat spre beneficiul celei din urmă. ■

Prezentarea prevederilor Tratatului de Pace cu Ungaria

miniștrilor de Externe și al ambasadurilor a reluat această temă și a hotărât să nu mai fie revizuite clauzele teritoriale, militare, financiare și de tranzit din Tratatul cu Ungaria. De asemenea, cele două reuniuni din capitala britanică au decis să respingă toate cererile ungare, cu o singură excepție a fost admis un referend

endum în Burgenland, teritoriu care urma să fie atribuit Austriei, unde numai orașul Sopron a votat rămânerea în Ungaria. Aceste ultime decizii au determinat o schimbare de guvern la Budapesta. Cabinetul Károly Huszár este înlocuit la 15 martie 1920 cu un altul, condus de Sándor Simonyi-Semadam, care și-a asumat responsabilitatea semnării Tratatului de Pace. Consiliul Suprem răspunde obiecțiilor părții ungare la chestiunile teritoriale prin „scrisoarea Millerand“, respectiv hotărârea ministrului Afacerilor Străine francez, Alexandre Millerand, de a nu schimba nimic din clauzele stabilite în proiectul de tratat. În loc de răspuns la această scrisoare, șeful delegației ungare, Albert Apponyi, anunță la 16 mai demisia sa și a colaboratorilor săi. Drept consecință, Consiliul Suprem stabilește data semnării tratatului la 4 iunie 1920 și solicită Ungariei să nu-

Amiralul Horthy intră în Budapesta

mească delegați cu depline puteri pentru semnarea tratatului. Evenimentul a avut loc la data propusă, în clădirea Marcului Trianon din Versailles.

Tratatul de Pace de la Trianon a fost semnat la 4 iunie 1920 de 17 state Aliate și Asociate și de Ungaria. Prin acest tratat, Ungaria este recunoscută ca stat independent și obligată să nu renunțe la acest statut, pentru a împiedica pe viitor o posibilă „uniune personală“ cu un alt stat. Convenția militară de la Belgrad, din 13 noiembrie 1918, niciodată validată, dar în-

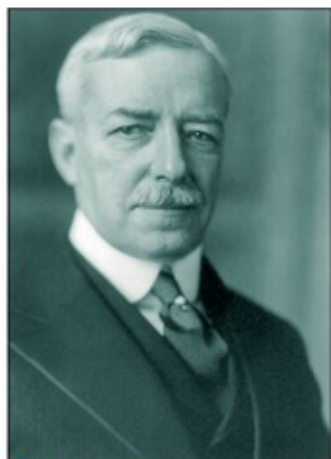
totdeauna invocată, a fost anulată prin acest tratat. La fel, este denunțat, prin art. 193, Tratatul de la Bufta – București, din 7 mai 1918, impus Românilor de Puterile Centrale, de pe urma căruia Ungaria, ca parte a Austro-Ungariei, a avut beneficii teritoriale și de altă natură. Prin art. 27 a fost

legalizată desprinderea de Austro-Ungaria a teritoriilor locuite de români (Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș), de slovaci (Slovacia), ruteni (Rutenia, trecută la Cehoslovacia) și sud-slavi (Croato-Slavonia). Conform art. 46, o comisie formată din șapte membri (cinci numiți de Puterile Aliate și Asociate și câte unul de România și Ungaria) urma să stabilească pe teren traseul frontierei.

Din partea Ungariei tratatul a fost semnat de Bénard Agost, ministrul Muncii și Ocrotirii Sociale, și Alfred Drasche-Lázár de Thorda, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar, iar din partea Românilor au semnat Nicolae Titulescu, fost ministru, și dr. Ion Cantacuzino, ministru de Stat. Tratatul de la Trianon a fost ratificat de Parlamentul Românilor la 17 august (Senatul) și 26 august 1920 (Camera Deputaților).

Contele Apponyi sosește la Ministerul de Externe francez pentru a primi textul Tratatului de Pace

Robert Lansing

Acastă ultimă chestiune a mai rămas de rezolvat în Europa Centrală, respectiv aducerea Ungaricii la Conferința de Pace de la Paris. Problema a căzut în sarcina Misiunii Clerk. După mai multe contacte avute la Budapesta și București, Sir George Clerk obține acordul autorităților politice și militare române pentru retragerea armatei din Ungaria. Mai trebuia rezolvată instalarea la Budapesta a unui guvern capabil să mențină ordinea, format pe bază de alegeri libere, prin vot universal, și care să semneze pacea cu Aliații. De asemenea, Comisia Generalilor a obținut retragerea arhiducelui Joseph de Habsburg de la conducerea statului, însă persoana lui István Friedrich, devenit ministru-președinte al Ungaricii, nu este acceptată de Consiliul Suprem. În momentul în care capitala ungară a fost evacuată de trupele române, la 14 noiembrie 1919 (*Magazin istoric*, nr. 11/2019), în aceeași zi, sub supravegherea mili-

tarilor Antantei, amiralul Miklós Horthy a intrat în Budapesta, în fruntea unei forțe armate de 2.000 de oameni. În zilele imediat următoare, delegatul Aliaților, Sir George Clerk, a purtat consultări cu partidele politice ungare și a realizat, la 24 noiembrie 1919, un guvern de coaliție condus de Károly Huszár, care s-a declarat de acord să îndeplinească cerința Consiliului Suprem de a semna Tratatul de Pace. O delegație ungară, condusă de contele Albert Apponyi, a sosit la Paris la 7 ianuarie 1920, iar Tratatul de Pace i-a fost remis la 15 ianuarie, cu o primă dezbatere în Consiliul Suprem Interaliat la 16 ianuarie.

Delegația ungară a apărut la Paris integritatea Ungaricii „istorice” și a încercat să o disculpe de responsabilitatea războiului. La încheierea ședinței, Georges Clemenceau a atras atenția șefului delegației ungare că deciziile nu pot fi luate „exclusiv pe baza celor decla-

Sir George Clerk
(primul din stânga)

Arhiducele
Joseph de Habsburg

rate de o singură parte” și a acordat un termen de două săptămâni pentru remiterea unui răspuns din partea Ungaricii. Delegația ungară a depus la Secretariatul Conferinței de Pace o serie de „note prealabile” privind poziția față de tratat, dar nu a reușit să determine o modificare a textului original.

Ratificarea Tratatului

La 20 februarie 1920, delegația română a depus la Conferința de Pace un memoriu de răspuns la demersul ungar în problema frontierelor, iar la 24 februarie, un document similar este depus din partea delegațiilor română, sârbo-croato-slovenă și cehoslovacă. Acest ultim demers comun al celor trei delegații a avut drept rezultat urgentarea lucrărilor conferinței. Consiliul Suprem s-a reunit la Londra la 3 martie 1920 și a dezbătut cu prioritate Tratatul cu Ungaria, iar la 8 martie, Consiliul

Iubiri
celebreCOSIMA ȘI RICHARD
WAGNER

Cuplul, la 2 ani de la căsătorie

ION BISTREANU

La 24 decembrie 1837, într-un hotel de pe malul lacului Como din Italia, se naște o fetiță căreia i se dă numele de Francesca Gaetana Cosima (ultimul prenume fiind derivat de la Sf. Cosma, patronul medicilor și farmaciștilor), pe certificatul de naștere fiind înscris și numele mamei: Maria Caterina de Flavigny. În realitate, nou-născuta era rodul legăturii pasionale dintre celebrul pianist Franz Liszt și una dintre cele mai frumoase intelectuale ale vremii, contesa d'Agoult (născută Flavigny – Magazin istoric, nr. 1/2020).

Cosima, cum va fi alintată toată viața, a fost al doilea dintre cei trei copii ai lui Liszt

și ai contesei. Întreaga ei copilărie și adolescență le-a petrecut departe de părinți și

fără să simtă cu adevărat căldura părintească. Este lăsată împreună cu sora ei (mai mare cu doi ani) în grija unor doici, părinții călătorind prin marile orașe europene, unde Liszt avea concerte. Ulterior, cele două fete ajung în grija mamei lui Liszt, „o femeie simplă, fără educație, dar cu o inimă caldă, fetele simțind pentru prima oară ce înseamnă atingerea iubirii” (G. Marek, *Cosima Wagner*).

Idila lui Liszt cu contesa nu se eternizează însă, fiecare dintre cei doi alegându-și alte drumuri. În 1844 Liszt își asumă paternitatea celor trei copii pe care îi are cu Marie d'Agoult, precum și obligația de a avea grijă de viitorul lor. Fetele sunt trimise într-un internat exclusivist din Paris, iar băiatul la Roma. Peste cinci ani, aflând că acestea au fost vizitate de mama lor, Liszt le retrage de la internat și le dă în grija doamnei Patersi de Fossombroni, fosta guvernanta a noii sale amante, prințesa Carolyne zu Sayn-Wittgenstein, „singura în măsură să decidă ce le este permis și ce le este interzis”, nota biograful Cosimei, Oliver Hilmes, ceea ce s-a întâmplat și în fapt. Fetelor le era interzis să meargă la teatru sau la concerte, scrisorile către Liszt erau cenzurate, iar cele adresate mamei lor, oprite. Oliver Hilmes compara mai târziu regimul impus de guvernanta cu cel al dresării cailor, dar

Parlamentul Ungaric a ratificat tratatul la 14 noiembrie 1920. Instrumentele de ratificare au fost depuse la Ministerul Afacerilor Străine al Franței (depozitarul tratatelor), de guvernul român la 4 septembrie 1920, iar de guvernul ungar la 23 martie 1921. Tratatul de Pace cu Ungaria a intrat în vigoare la 26 iulie 1921, după ce în prealabil fusese ratificat și de celelalte puteri semnatare. Practic, din punct de vedere juridic, conform prevederilor acestui tratat, starea de război din Primul Război Mondial încetează la 26 iulie 1921.

România istorică

Cu toate acestea, pentru România a mai rămas de rezolvat problema Basarabiei. Abia la 3 martie 1920, Consiliul Suprem adresează Guvernului român o notă, semnată de David Lloyd George, prin care îl informează de decizia Conferinței de Pace privind recunoașterea unirii Basarabiei cu România. În baza acestei comunicări, la 28 octombrie 1920 se semnează la Paris Tratatul prin care principalele Puteri Aliate și Asociate – Marea Britanie, Franța, Italia, și Japonia – recunosc suveranitatea României

Guvernul Sándor Simonyi-Semadam

asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între Prut și Nistru. Tratatul a fost ratificat de Marea Britanie la 14 aprilie 1922, de România la 19 mai 1922, de Franța la 24 aprilie 1924 și de Italia la 23 mai 1927, dar nu a fost ratificat de Japonia (*Magazin istoric*, nr. 1/2014; 3 – 4/2018). Practic, abia în toamna anului 1920, procesul unificării a primit confirmarea pe plan internațional.

Acum, la 100 de ani de la recunoașterea de drept a Marii Uniri, se pune problema terminologiei pe care o folosim – mai putem spune România Mare sau România Întregită? Pierderile teritoriale suferite în 1940 – Basarabia, Bucovina și Ținutul Herța, Transilvania de Nord și Cadrilaterul – au fost numai parțial recuperate

în 1944 și confirmate prin Tratatul de Pace cu România de la Paris din 1947 (în cazul Transilvaniei de Nord). Consecințele Pactului Ribbentrop – Molotov din 23 august 1939 mai persistă încă în cazul României.

România Mare din 1918 a fost apogeul statalității românești moderne. În anul 1918, Transilvania, Banatul, Maramureșul și Bucovina au venit cu bogățiile solului și subsolului – cu aurul, cărbunele și sarea, dar și cu codrii seculari și multă industrie –, Basarabia cu solul ei bogat și codrii de stejar, la care Vechiul Regat a adus Dunărea și Gurile Dunării și poarta de respirație economică de la Marea Neagră – portul Constanța –, dar și marca câmpie a Dunării, întregul Bărăgan și Lunca Siretului. Cel mai mare câștig de atunci au fost însă oamenii – populația României a crescut de la 7,5 milioane de locuitori (cât avea Vechiul Regat), la 14.669.841 de locuitori în 1919, pentru a

ajunge în 1930 la 18 milioane de locuitori. Spațiul de locuire a crescut și el de la 137.000 km², la 295.049 km². Și pentru că cei 100 de ani care au trecut de la confirmarea prin sistemul de tratate de la Versailles a României întregite și până azi, în 2020, sunt deja istorie, putem vorbi și noi de România istorică. ■

Delegații Ungariei, Bénard Agost și Alfred Drasche-Lázár de Thorda, sosesc la Trianon pentru semnarea Tratatului de Pace

a aparține unul altuia“. În acel moment era greu de deslușit dacă Wagner, cu 24 ani mai în vârstă, recunoscut ca afemeiat, atras fiind mai ales de femei măritate, s-a îndrăgostit de Cosima sau a fost cucerit de admirația pe care o citea în ochii acesteia.

„Mama se căsătorește cu unchiul“

Cu sprijinul lui Wagner, care era protejat și susținut material de Ludwig al II-lea, regele Bavariei, von Bülow acceptă postul de „pianist regal“ și se mută la München. Cosima devine secretara lui Wagner, petrecându-și timpul cu acesta când von Bülow era plecat. Când se întoarce pe neașteptate dintr-o călătorie, o găsește pe Cosima în dormitorul lui Wagner. Niciunul dintre cei trei nu a cerut și nu a dat vreo explicație! Hans von Bülow rămâne în continuare directorul muzical al lui Wagner, dirijând, în această calitate, opera *Maeștrii cântăreți din Nürnberg*, care se bucură de un succes deosebit. Dar, peste nouă luni, Cosima va naște o fetiță, pe care o numește Isolda și pe care Bülow o recunoaște ca fiind copilul său. Bărfele și zvonurile privind aventura amoroasă a Cosimei circulă cu repeziciune, în presă apar caricaturi și articole injurioase. Wagner, preocupat de a nu o târî pe Cosima într-un scandal, declară public că respectă cu sfințenie mariajul soților Bülow și amenință cu procese pe oricine ar sugera contrariul. Pentru a stinge scandalul, regele Ludwig îl sfătuiește pe Wagner să părăsească Ba-

Richard Wagner
cu Siegfried,
născut în 1869,...

varia. Acesta se stabilește în Elveția, la Tribschen, pe malul celor Patru Lacuri, urmat de Cosima, care naște peste un an un al doilea copil. Von Bülow îi mărturisea cu tristețe unui prieten: „Din februarie 1865 nu am mai avut niciun fel de îndoială cu privire la natura extrem de particulară a situației“.

...și Cosima Wagner,
tot cu Siegfried,
și el compozitor și dirijor,
director al Festivalului
de la Bayreuth
din 1908 până în anul
săvârșirii din viață, 1930

Cosima s-a separat formal de Bülow în 1867, mutându-se definitiv la Wagner. Pentru ea, Wagner era „Maeștrul“, „Omul Secolului“. I s-a dedicat cu trup și suflet, devenind managera și secretara lui. Lua notițe după dictarea acestuia, îi pregătea partiturile, îi purta corespondența de afaceri (uneori chiar și cea privată), se ocupa de finanțele familiei. Pe scurt, îi acorda toată atenția pentru ca el să aibă timp să creeze. Dar, extrem de posesivă, a început să îi selecteze și prietenii, protejându-l de ceea ce credea că erau vulgarități, critici și exigențe nejustificate ale altora. În 1868 scria în jurnal: „Dragostea a devenit pentru mine o renaștere, o izbăvire, o ștergere a tot ce a fost trivial și rău în mine și am jurat să pecetluiesc aceasă dragoste printr-o devoțiune totală“.

După ce îi dăruiește lui Wagner un al treilea copil, Cosima cere divorțul, dar religia sa catolică și obstinția lui Bülow erau obstacole greu de trecut. Abia după convertirea ei la protestantism soțul îi răspunde pe un ton conciliator: „Ai preferat să-ți oferi comoara inimii tale unei ființe superioare; departe de a vă cenzura acest pas, sunt de acord“. Imediat după pronunțarea divorțului, în vara anului 1870, Cosima se căsătorește cu Wagner, într-o atmosferă discretă, la biserica reformată din Lucerna. Nici *Jurnalul* Cosimei nu oferă multe amănunte, în afară de exclamația magnifică a copiilor: „Mama se căsătorește cu unchiul Richard!“ La nuntă nu a fost invitat niciunul dintre părinții Cosimei, Liszt aflând despre mariaj din ziare. Von Bülow

benefic pentru Cosima; „mai presus de toate, Pater si a învățat-o pe Cosima cum trebuie să se comporte o doamnă nobilă, cum să coboare dintr-o trăsură, cum să intre într-un salon de artă, să salute ca o ducesă și să nu se trădeze când este afectată de ceva“.

Wagner, cucerit de admirația pentru ei

Liszt își va revede fetele după opt ani, în 1853, când le vizitează, însoțit de Hector Berlioz, de Richard Wagner și de una dintre fetele prințesei Carolyne. Aceasta din urmă făcea mai târziu un portret al Cosimei: „În cea mai dificilă fază a adolescenței, înaltă și slabă, un ten alb, cu un nas corioat și cu o gură largă, imagine fidelă a tatălui ei. Doar părul lung și auriu avea o strălucire aparte și o frumusețe deosebită. Iar inima ei bătea cu puterea unui vulcan, o pasiune întunecată și o vanitate fără limite îi pulsau prin vene“. Wagner abia o bagă în seamă, remarcând doar că și ea și sora sa „erau timide“.

Liszt decide să le mute pe cele două surori la Berlin, în casa baronesei Franziska von Bülow, „o femeie dură, suspicioasă, rece, frustrată după două mariaje eșuate, cu un fiu, Hans, foarte dotat, excentric, dar mereu bolnav“, cum o caracteriza Oliver Himes. Hans era unul dintre studenții preferați ai lui Liszt și lui îi încredințează educația muzicală a Cosimei. Tânărul o impresionează pe Cosima cu arta sa de pianist, în care vede amprenta tatălui ei. Între cei

*Cosima cu tatăl ei,
compozitorul Franz Liszt,
cărui îi semăna*

doi se înfiripează o idilă, căsătorindu-se în 1857, în pofida unor obiecții inițiale ale lui Liszt. În luna de miere merg la vila lui Wagner, lângă Zürich, unde revin și în anul următor, având în vedere colaborarea, ca dirijor, a lui Bülow cu Wagner și, nu în ultimul rând, admirația tânărului pentru celebrul deja compozitor. La plecare, într-un acces de efuziune sentimentală, Cosima – nota mai târziu Wagner în jurnalul său – „a căzut la picioarele mele, mi-a acoperit mâinile cu lacrimi și sărutări;

*Hans von Bülow,
primul soț al Cosimei*

am meditat îndelung asupra misterului gestului, fără a putea să-l deslușesc“. Era un prim semnal al sentimentelor Cosimei față de Wagner, deși acesta era cu 24 de ani mai în vârstă.

Cosima, crescută la Paris, nu se adaptează stilului de viață de la Berlin, oraș pe care îl găsește prea provincial: cu o exagerată părere despre sine însăși și cu o causticitate în-născută, înstrăinează deopotrivă bărbații și femeile din cercul ei de cunoștințe. Încearcă să se dedice interesului pentru cariera soțului, încurajându-l să își îndrepte atenția și spre compoziție, ca însăși creionând un scenariu având ca erou pe legendarul magician Merlin de la Curtea regelui Arthur. În același timp, departe de a simți fericirea dorită în căsnicie, își găsește refugiul scriind și traducând în publicația de limbă franceză *Revue germanique*. În vara anului 1862 merg din nou la vila lui Wagner de la Biebrich.

Colaboratori și prieteni chiar, Wagner și von Bülow se întâlneau destul de des. În acea perioadă viața lui Wagner era în dezordine, cu o familie aproape destrămată și cu multe aventuri amoroase pasagere. În toamna anului 1863 vine la Berlin. În timp ce von Bülow repeta un concert, Wagner și Cosima fac o lungă plimbare cu trăsura prin oraș. Mai târziu, Wagner scria în jurnal: „La un moment dat, am încetat să mai glumim, ne-am privit în ochi, cu o imensă dorință de a ne mărturisi fără niciun cuvânt incomensurabila dorință care ne apăsa. Printre lacrimi și suspine ne-am pecetluit jurământul de

teresul festivalului, în anii următori Cosima își disimulează prejudecățile antisemite, angajându-l pe Levi, pentru care manifesta public un respect artistic considerabil; în scrisori private însă, îl critica frecvent: „Între sângele arian și cel semit nu ar putea exista nicio legătură“. Tot în aceeași manieră duplicitară, nu l-a invitat niciodată la festival pe Gustav Mahler (născut evreu, dar convertit la catolicism), neezitând însă să îi ceară frecvent acestuia sfaturi în chestiuni artistice.

În timpul Festivalului de la Bayreuth din vara anului 1886, Franz Liszt moare în urma unei pneumonii severe. Cosima, preocupată de desfășurarea festivalului, a lăsat să zacă cadavrul acestuia într-o casă de lângă Bayreuth și numai după ce mirosul a devenit insuportabil l-a pus într-o roabă și l-a înmormântat în cimitirul municipal din Bayreuth, împotriva voinței testamentare a acestuia. Cosima nota în jurnal: „Am citit vechi scrisori primite de la tatăl meu, care mi-au dovedit o dată în plus că nu am avut nici tată, nici mamă, el [Wagner – n.n.] fiind singurul care m-a iubit“.

Mărturisirea nepotei

În ultimii ani de căsnicie Cosima s-a dedicat total lui Wagner; nicio decepție nu a fost prea mare, niciun adulter prea rușinos, nicio umilință prea grea, dacă Wagner i-ar fi cerut. Cu cât îl venera mai mult pe compozitor, cu atât îi accepta „vinovățiile“. Cosima și-a compensat complexele mariajului cu Bülow, sugerând

Cosima i-a supraviețuit soțului 47 de ani

că l-a abandonat pe acesta pentru un semizeu pe care era hotărâtă să îl slujească cu orice preț, să ispășească pentru eșecul primei sale căsătorii.

La 13 februarie 1883, în Palazzo Vendramin Calergi (azi muzeul Wagner) de pe Canal Grande, Richard Wagner moare în urma unui atac de cord. Bărfele vremii vorbesc de o ceartă aprinsă între cei doi soți, în dimineața acelei zile, după ce Cosima descoperise o scrisoare adresată sopranei englezoaice Carrie Pringle, studentă la Milano, bănuită a fi una dintre amantele compozitorului.

Moartea lui Wagner a marcat-o profund. A stat 25 de ore lângă trupul acestuia și patru zile nu a mâncat nimic. Din această stare letargică a scos-o o telegramă primită de la Hans von Bülow: „Surioară, trebuie să trăiești!“

Cosima i-a supraviețuit 47 de ani lui Wagner, ocupându-se nemijlocit de organizarea a 15 festivaluri muzicale la Bayreuth, până în 1906, când s-a retras în urma unui atac de apoplexie. Pentru ea, festivalul era un omagiu adus regretatului ei soț, dar într-o orientare net conservatoare,

refuzând, de exemplu, până la moartea sa, orice modificare a scenografiei și costumelor din opera *Parsifal*. A făcut din Festivalul de la Bayreuth o instituție de prim rang, dar ea fiind marcată de un antisemitism implacabil, a pus memoria lui Wagner în serviciul antisemitismului și șovinismului germanic, care au aluneat constant – mai ales după Primul Război Mondial – spre apoteoza nazistă. La marcare a 90 de ani de la nașterea lui Wagner, în 1903, s-a opus includerii în repertoriul concertului comemorativ a creațiilor francezului Massenet și ale italianului Mascagni.

Mai târziu, în anii '30, cu sprijinul nemijlocit al unor membri din familia Cosimei (un ginere și nora), muzica lui Wagner și Festivalul de la Bayreuth au fost utilizate la maximum de ideologii naziști pentru promovarea unei culturi naționaliste agresive. Un „fapt divers“, dezvăluit după Al Doilea Război Mondial chiar de una dintre nepoatele Cosimei: la Bayreuth a fost schițat pentru prima oară planul invaziei Poloniei, pe harta dintr-un manual de geografie al nepotului Wolfgang Wagner.

În ultimii ani ai vieții sănătăatea Cosimei a fost serios deteriorată, suferind dese pierderi de memorie și chiar orbire în final. Moare în 1930, este incinerată și înmormântată alături de Wagner, în grădina viliei Wahnfried (azi muzeul Wagner) de la Bayreuth.

În accepțiunea istoricilor, Cosima Liszt-Bülow-Wagner a fost o femeie puternică, o personalitate de excepție, capabilă să își croiască drum într-o lume predominant a bărbaților, cu calități extreme, de la admirabil la repulsiv. ■

nu a mai vorbit niciodată cu Wagner, iar pe Cosima a revăzut-o abia după 11 ani.

În același an, la 25 decembrie, când Cosima își sărbătorea de regulă ziua de naștere, Wagner îi pregătește o surpriză: „Când m-am trezit – nota în jurnalul său – am auzit un sunet crescendo, o muzică, dar ce muzică! Când a încetat, Richard, împreună cu cei cinci copii, mi-a înmănat partitura unei *Simfonii aniversare*. Eram în lacrimi. Richard pusese pe scările vilei o întreagă orchestră, consacrand Tribschen pentru totdeauna; *Idila de la Tribschen*, așa se chema compoziția...”.

Copiii au numit-o mai prozaic: „muzica scărilor“! Mai târziu, memorabila piesă muzicală, un adevărat imn al fericirii conjugale, va fi cunoscută ca *Siegfried Idyll*.

Noua familie Wagner se stabilește la Bayreuth, unde cei doi vor construi, cu sprijinul municipalității și al regelui Ludwig al II-lea, teatrul care va deveni apoi celebru în întreaga lume prin organizarea festivalurilor anuale de muzică. În același ansamblu este ridicată și vila numită Wahnfried, în care soții Wagner se mută în 1874.

Nu oricine este invitat la Festivalul de la Bayreuth

În martie 1876 Cosima primește vestea morții, la Paris, a mamei sale, contesa

Bayreuth, 1906. Doamna Wagner, salută cu venerație, cu fiica ei Eva

d'Agoult. Nu merge la înmormântare, scriindu-i fiicei sale: „Nu pot face altceva decât să deplâng moartea femeii care m-a adus pe lume“. În august are loc primul festival de la Bayreuth, care se deschide cu tetralogia lui Wagner *Cântecul Nibelunilor*. Participă Wilhelm I, împăratul Germaniei, împăratul Braziliei, prinți, duci și conți, reprezentanți ai elitei intelectuale din Europa și de peste Ocean. Este prezent și Liszt, precum și... noua amantă

a lui Wagner, Judith Gautier, poetă și romancieră, fiica lui Teophile Gautier! (Abia peste doi ani Cosima va descoperi corespondența lui Wagner cu Judith, notând în jurnal: „Întristarea de care mă temeam nu mi-a trecut; mă apasă din afară“).

Festivalul nu are succesul scontat de Wagner, care îl consideră un semieșec, ecourile oscilând de la laude (compozitorul norvegian Edvard Grieg: „o muzică divin compusă“) la critici, precum cele din *Le Figaro* („visul unui lunatic“). Numai perseverența și puterea de convingere ale Cosimei îl determină să continue proiectul. Regele Ludwig îl finanțează în continuare, dar pune o condiție: acceptarea ca dirijor a capellmaistrului Curții regale, Hermann Levi. Soții Wagner se opun – fără succes –, susținând că piesa care urma să fie inclusă în repertoriul următorului festival, opera *Parsifal*, era creștină, iar Levi – evreu!

Ambii erau antisemiți înverșunați, Cosima moștenind

Clădirea Festivalului, în anii lui de început, 1880, și sala de spectacol

asta de la tatăl său, de la prințesa Sayn-Wittgenstein și, nu în ultimul rând, de la Hans von Bülow, „un antisemit de prim rang“, cum îl caracteriza O. Hilmes. Totuși, în in-

mitic, și un purtător al căldurii și arderii primordiale (Mihai Coman, *Mitologie populară românească*). Pentru că au ajutat-o pe Maica Domnului, încălzind-o pe ea și pe Prunc în momentul nașterii, boii au fost binecuvântați să mcargă mereu cu pas domol, să se sature cu puțină mâncare și să reziste la munci grele.

Imaginarul popular păstrează mărturie despre doi boi fermecați, Zorilă și Murgilă, ca stăpâni ai crugului (ciclului solar). Ei poartă pe coarnele lor Soarele, de la o lume la alta, de la răsărit la apus, determinând așadar chiar mișcarea Soarelui pe bolta cerească, aruncându-l unul altuia cu forța coarnelor. Altă ipostază este aceea a înfruntării dintre bou și lupul cu cap de fier, motivul aducând în atenție ciclul anotimpurilor, simbolizat prin lupta dintre taurul solar și lupul hibernal. Boul apare așadar în două contexte epice, călătoria inițiată și vânătoarea, în care întrușipează sacrificiul întemeietor, figura primordială care făurește și susține lumea, cosmosul.

Se credea că lui i se datorează stabilitatea sau instabilitatea Pământului, echilibrul sau dezechilibrul lumii, începutul sau sfârșitul Cosmosului. Mentalul popular a conservat două ipostaze ale boului: una în care e vorba despre boul sacru, negru sau bălțat, și care, atunci când este sacrificat, va genera o ploaie de foc și sânge care va arde Pământul, și o a doua, în care boul alb este investit cu forță pozitivă, consacratore, fiindcă pe brazda trasă de el se seamănă grâul alb, fertil, născător de viață și de speranță, adică fecunditatea debordantă.

Deși boul nu l-a ajutat direct pe Dumnezeu la Facerea lumii, legende spun că lumea și Pământul se sprijină pe coarnele unui bou. De aceea imaginarul rural îl leagă de stabilitatea Pământului. Se credea că atunci când venea

În unele zone, în ajunul Anului Nou, colindătorii merg cu Plugușorul însoțiți de carul cu boi

Satana spre bou să-i ia Pământul, acesta se înfură și se scutura cu putere, iar Pământul se cutremura. Poporul l-a investit pe bou și cu alte puteri miraculoase. El îl poate tămădui și învia din morți pe stăpânul său prin forța mugetului, atât de puternic, încât poate cutremura munții și văile. Calcă în picioare și distruge din temelii palatele zmeilor, se luptă cu ei ca un viteaz, dăruiește hrană și daruri miraculoase, este iubit de Dumnezeu și blagoslovit de Maica Domnului pentru toate aceste calități.

In calendarul popular este cinstit de Sângeorz, Sântoader, de Rusalii, Sfântul Filip, Sfântul Andrei și în Ajunul Crăciunului. De asemenea, în satul tradițional boii nu erau puși să tragă la jug în ziua de Armindenii (1 mai) și de Marcul boilor (25 aprilie). În mentalul popular era acreditată ideea că boii puteau vorbi ca oamenii de Sfântul Vasile, de Sfântul Gheorghe și în noaptea de Ajun. „Cine se culca în ieslea lor îi putea auzi, dar este tare primejdios, pentru că acela care îi auzea putea muri pe loc” (Romulus Antonescu, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*).

În folclorul românesc, boul, ca animal sfânt, solar și benefic, apare în colindele de Anul Nou – Plugul și Plugușorul –, dar și în alte practici magico-rituale. În amândouă ipostazele sunt acoperiți pe spate cu țesături viu colorate și au coarnele „gătite” cu panglici roșii, „petcală”, rămurile de brad, cununi de flori, oglinzi și clopoței. De aici vine obiceiul „Înstruțarea”, „Împăunarea” sau „Ferecarea” boului. Erau aleși boi albi sau bălțați și erau împodobiți cu „struți” de flori. Obiceiul îl impune comunității pe cel mai harnic gospodar și se practică de Rusalii, în zorii zilei, la o apă în afara satului. Acolo, cel ales drept gospodarul

Imagini de la „Înstruțarea”, „Împăunarea” sau „Ferecarea” boului

**A fost
odată ca
niciodată**

Car cu boi,
de Nicolae Grigorescu

DE RÂNDUL SIMBOLURILOR: BOS TAURUS – BOUL

Dr. GEORGETA ROȘU

Mamifer din familia bovinelor, mascul adult, castrat, boul este folosit atât pentru carnea consumată ca aliment, cât și pentru tracțiune. E un animal robust, cu coarne puternice și foarte docil. Egiptenii, în Antichitate, îl cinsteau pe boul Apis, animal sfânt, pe care îl considerau descendent al zeului Ptah. Numeroase reprezentări ale acestuia au fost descoperite lângă Abydos. Plutarh chiar a menționat în scrierile lui că acest animal nu se născuse pe cale naturală, ci că fusese creat de o rază de soare venită din cer (Plutarh, *Moralia*). Herodot avea să vorbească și el despre originea divină a acestui animal, notând în scrierile sale că fusese conceput „dintr-o lumină venită din cer” (Herodot, *Istorie*).

Boul Apis avea însă caracteristici care îl deosebeau de turmă. „Apis are semne distinctive. Este negru, are un diamant în frunte, imaginea unui vultur pe spate și un scarabeu sub limbă” (Auguste Mariette, *Monumentele Egiptului din Sud*).

Boii erau considerați divinități ale fertilității și erau asociați cu Ptah, zeul care crease tumulul primordial. Puteau fi și albi. Aceștia erau aleși de preoți și când muriau erau înmormântați în imensul Serapeum din Memphis. În miturile grecești boul este cunoscut ca forța a binelui care înfruntă răul și se confruntă cu lupul cu cap de fier, lupul

hibernal. La noi, în satul tradițional, era considerat un animal „pe placul lui Dumnezeu, o vită albă, dăruită cu puterea ca o dată pe an să vorbească și ele ca oamenii” (Artur Gorovei, *Credințe și superstiții ale poporului român*).

În plan simbolic boul – *Bos taurus* – este purtătorul sacralului, al purității și al belșugului, al fertilității. În folclorul românesc este asociat și cu stihiiile naturii, vântul, apa, pământul. El nu se înfruntă însă cu focul, pe care îl ocolește, dar, amintindu-ne legendele despre nașterea lui Iisus, petrecută în ieslea boilor, sub răsuflarea lor caldă, putem considera că are focul în el, fiind, ca orice fecundator

Reprezentarea
boului Apis
în Egiptul Antic

Încheiem aici seria de articole despre tracii nord- și sud-dunăreni (Magazin istoric, nr. 4-5/2020).

TRACI, GETI, DACI, GETO-DACI

CĂTĂLIN BORANGIC

*Sanctuarul circular dacic de la
Sarmizegetusa Regia,
din Munții Orăștiei*

Sintagma egalizatoare geto-daci este un construct modern și are, ca și sensul ei, o istorie la fel de anevoioasă. Paternitatea conceptului aparține scriitorului polonez W.A. Maciejowski, aparent primul autor care o folosește, și are o vechime considerabilă, fiind fixată în scris prima dată în anul 1855, într-o perioadă în care Polonia, desființată și împărțită între vecinii ei mai puternici, își căuta argumente istorice pentru a-și reconstrui identitatea națională. De aici constructul a fost preluat de Al. Odobescu, apoi de G. Tocilescu și ulterior folosit ca atare de discipolii acestuia din urmă. Nu se poate imputa reputatului arheolog vreo denaturare a conceptului, pentru că el folosește sintagma în context lingvistic (glosariu geto-dacic; limba geto-dacică), aspect asupra căruia anticii afirmă că nu sesizau deosebiri între geți și daci. În alte contexte, G. Tocilescu operează cu două etnonime diferite.

Adoptarea fără probleme a sintagmei în mediul academic românesc a venit aproape natural, sprijinită fiind de corolarul dezvoltat de scriitorii antici, pornind de la afirmația lui Plinius, pentru care „daci” este doar numele latin al celor pe care grecii îi numeau geți (regiunile apropiate de țarm au fost ocupate de diferite populații, când de geți, numiți de romani daci; *Istoria naturală*), sprijinită și completată de Strabon, Dio Cassius, Apian, Trogus Pompeius, ambiguitate preluată de la aceștia și de alți autori.

Așa cum observa Zoe Petre, paradigma a fost perenizată cu adevărat, în peisajul autohton, de Vasile Pârvan prin titlul la fel de ezitant dat operei sale de bază: *Getica. O protoistorie a Daciei*. Cu o asemenea legitime, termenul a fost receptat ca unul firesc în istoriografia românească, ba chiar suprasolicitat uneori sub formula „traco-geto-daci” sau „traco-daci”. În paralel, în funcție de interesul punctual, unii autori utilizează totuși etnonimele de bază pe considerente geografice și/sau cronologice: geți pentru subiectele care

se referă la Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova și Balcani, între secolele VI î.H. și I d.H., și daci pentru spațiul transilvan, în perioada dintre secolul al II-lea î.H. – începutul secolului al II-lea d.H.

Pericolul unei proiecții greșite

Sintagma geto-daci rămâne totuși un topos general, folosit prioritar pentru a cuprinde aspecte ale întregii civilizații getice și dacice desfășurate îndeosebi în timpul Regatului dac. Putem spune că după 1965 ansamblul semantic capătă și mai multă forță, pe fondul intervenției politicii comuniste în reconstrucția imaginarului colectiv cu privire la epoca dacică. Noile programe politice și ideologice, care aveau ca laitmotiv concepute ca „unitatea, statul centralizat și independent, Burebista personalitate puternică/marcantă”, aproape au legalizat folosirea etnonimului hibrid pentru a concentra tema obsesivă a unității civilizației geto-dacice și folosirea reflexiei în

cel mai harnic este udat cu apă purificatoare, iar apoi întreg alaiul (în care flăcăii mascați, cu capetele acoperite cu coifuri făcute din coajă de cireș sălbatic, dansează după muzica lăutarilor) merge pe uliță, pe la fiecare casă, pentru a meni prosperitate și fertilitate fiecărei familii. Boii, asociați cu rodnicia și virilitatea, sunt udați cu apă de gospodari pentru a-și spori bogăția recoltelor de grâu și porumb din hambare.

Fetele îi așteptau cu ulcele cu apă pentru a-i uda cu speranța că vor avea noroc la măritat și de copii frumoși, după căsătorie. Așadar, boul devine un mediator între Divinitate – natură – și dorințele oamenilor de sănătate, fertilitate, prosperitate și bogăție. Apa cu care erau stropiți boii din alai este simbolul trecerii acestui animal mitic peste ape, stăpânindu-le astfel, aducându-le apoi pe ogoare, pentru a înlătura seceta devastatoare.

Adecea, în sate, se puneau capetele boilor sacrificați să atârne deasupra fântânilor pentru a le feri de duhurile rele. Pentru a alunga bolile, molimele, se înjugau doi boi gemeni și se ara o brazdă în jurul satului, un cerc magic protector pentru locuitori. În sate din Dolj erau la mare căutare boii negri, gemeni, fătați numai într-o zi de sâmbătă. Aceștia erau înjuși la vreme de molimă și puși să dea ocol satului trasând astfel un cerc protector, pentru a alunga boala (Vasile Adăscăliței, *Istoria unui obicei*).

Boul are puteri magice, prevestitoare, și în riturile premaritale. Fata de măritat mergea în grajd în noaptea de Sfântul Vasile, la boul de stânga, numit Hăis, și îl lovea cu piciorul ca să se ridice. Dacă boul se ridica la prima lovitură însemna că se mărita repede, în același an. Dacă se ridica după a doua sau a treia lovitură însemna că se mărita peste unul sau doi ani (Vâlcea). În Țara Oltului fata de măritat trebuia

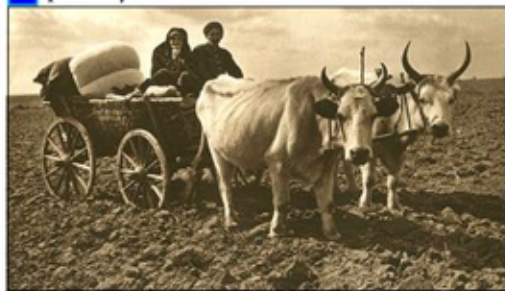
Cu boii la arat

să atingă cu seu luat de la un bou lovit de turbare pe flăcăul pe care îl îndrăgea, fără ca acesta să afle, cu speranța că-l va face astfel să o iubească nebunește. Moldovenii credeau că dacă boii înjuși la carul cu mireasa mugeau era semn de moarte. Tot semn de moarte era socotită și îngenuncherea boilor în timpul nunții (Tecuci). Dacă boii se alergau pe pășune era semn că vremea urma să se schimbe (Cornel Bălosu, *Dicționar de obiceiuri oltenesti*). Împreună cu vaca, boul conotează ideea de muncă, „de tras la jug”. Dar, în popor, boii erau învăși să tragă la jug după un anume calendar, „numai în zilele de marți, joi și vineri, altfel se năvălesc și nu vor trage carul sau plugul” (Gorj).

Subiect de inspirație pentru poeți, personaj de fabule și parodii, *Bos taurus* este foarte prezent în imaginarul și înțelepciunea populară prin numeroasele proverbe păstrate, dar și prin tălmăcirea viselor ca modalități de transmitere a mesajelor profetice. În popor se spune că dacă visezi un bou vei avea parte de un trai cumpătat; dacă visezi că mâni boii vei fi fericit în dragoste și ești stăpân pe problemele sufletești; dacă vei visa că omori un bou vei obține curând o avere; dacă-l visezi pe bou păscând vei avea stabilitate în viață, te „paște” un noroc; dacă în vis vei număra o turmă de boi, vei munci în pagubă, fără venit; cel care visează o cireadă va avea parte de bine și îi vor spori afacerile; boii înjuși îți aduc fericirea conjugală și speranțe împlinite; dar boii apăruți în vis pot să-ți prevestească și posibilitatea de a intra în relații cu oameni proști.

Sunt interesante și proverbele despre acest animal: Învășă, vițelule, ca să devii bou; Vițel s-a născut și bou a murit; Nu poți lua două piei de pe un bou; Prostul prăpădește un bou pentru un ou; Cine fură azi un ou, mâine va fura un bou; Catărul îi spune măgarului bou. ■

Car cu boi, mijloc obișnuit de transport pentru țărănul român

Referitor la sintagma geto-daci, mult mai detaliat și bazându-se pe (re)disecarea puținelor izvoare scrise despre subiect, Zoe Petre tranșează problema, opinând că, deși artificială, sintagma capătă consistență necesară, chiar dacă rămâne tot o proiecție modernă, abia în preajma cuceririi regatului dac, când deosebirile, atâtea câte erau, dintre geți și daci nu mai au duritatea de altădată.

Racordarea tot mai puternică a istoriografiei românești la curentele și ideile occidentale – în special cele de orientare post-procesualistă – a adus în atenție faptul că interpretările etnice ale temelilor antice suferă de o doză substanțială de subiectivism. În acest cadru, noțiunile artificiale „geto-daci”, „daco-geți” și chiar cele naturale de geți, daci sunt considerate concepte pseudo-etnice bazate exclusiv pe surse latine și grecești și, în consecință, nu putem cunoaște exact cum se auto-defineau populațiile antice nord-dunărene, chiar în ciuda unor izvoare literare care afirmă cum își spuneau acestea. Fără scriere prin definiție, aceste societăți nu ne-au lăsat în scris niciun fel de informație, singurele consemnări despre ei parvenind prin mijlocirea vecinilor greci și romani, care în mod cert au extins denumirile unor entități sociale mici, cunoscute lor, asupra tuturor celor care li se păreau că se aseamănă. Se cuvine un amendament asupra acestei axiome. Nu se poate face abstracție de faptul că avem

Coiful getic de la Peretu, secolul IV î.H., aflat la Muzeul Național de Istorie a României

numeroși indivizi ajunși în Imperiul Roman care, începând din secolul I d.H., se definesc ei înșiși cu etnonimul *dacus*, în detrimentul oricăror probabile denumiri tribale, conturând o situație clară, coagulată, distinctă și asumată.

Este adevărat că putem presupune larg că majoritatea oamenilor din epoca respectivă erau prea puțin preocupați de natura identității lor etnice, atenți mai degrabă la nevoile și problemele curente, dar elitele priveau (și privesc) întotdeauna altfel aceste lucruri. Mult mai mobile și mai atente, prin definiție, la propria identitate, elitele știau cine sunt din punct de vedere etnic. Apreciind că obiectivitatea autorilor antici este irelevantă – în contrast cu afirmația explicită a lui Dio Cassius („Eu îi numesc daci pe oamenii pomeniți mai sus, cum își spun ei înșiși”) –, se conturează în peisajul istoriografic modern un mod asexuat de identificare etno-culturală a acestor populații, numite fie carpato-dunăreni sau carpato-danubieni, fie nord-dunăreni. Dacă delimitările cu caracter geografic bazate pe aceste repere pot fi acceptate fără obiecții majore, cele culturale sunt mult mai complexe. Ceea ce arată, de fapt, limitele post-procesualismului.

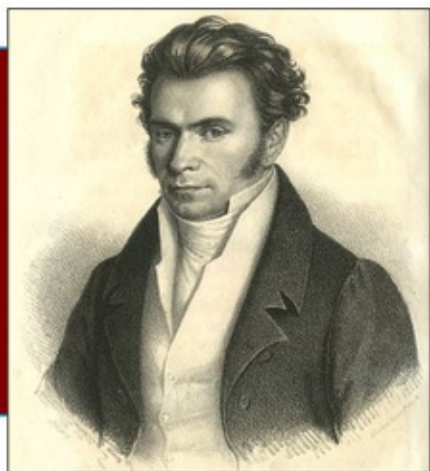
Pentru unele situații generalizatoare formula „geto-daci”, deși nu exprimă o realitate etno-culturală reală, poate fi o depășire de moment ambiguu, motiv pentru care personal am uzitat-o adesea cu nuanțele arătate.

Sintagma este și rămâne o convenție modernă, relativ osificată în istoriografia românească, fără ca prin ea să mai fie înțeleasă sau sugerată o unitate istorico-socială și/sau politică. Ea poate conține însă aspecte ale culturii materiale și spirituale similare pe un spațiu mai larg (forme ceramice, arhitectură, expresii artistice, monetă, ritualuri funerare, limbă inter-cognoscibilă, relații sociale etc.), valabile și acestea cu deosebită prudență și doar pentru intervalul dintre secolul II î.H. și începutul secolului II d.H. Sintagma „geto-daci” poate fi doar un instrument de lucru, un nume generic prin care desemnăm, dincolo de complicatele teoretizări niciodată stinse, tracii de nord, și nu un etnonim în adevăratul sens al cuvântului.

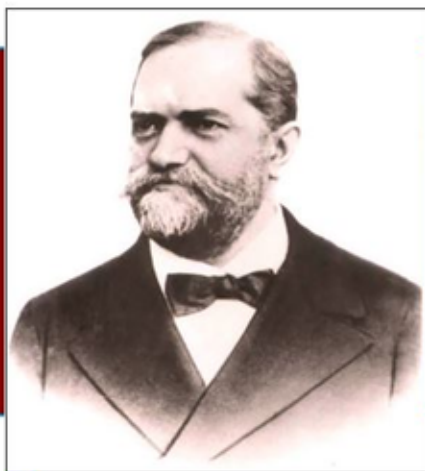
Nu a existat – și nici nu avea cum – un popor antic care să-și fi spus „noi suntem geto-daci!”. ■

O scenă de pe Columna ridicată de Traian la Roma, ce înfățișează luptători daci în retragere, în timpul celui de-al doilea război daco-roman

Wacław Aleksander Maciejowski

Grigore Tocilescu

peisajul ideologic comunist. În acest peisaj calcificat, o opinie discordantă face Mircea Eliade, avantajat de poziția sa de exilat, care refuză comoditatea sintagmei și tratează cele două etnonime separat, reconstruind profilul dacic în jurul ideii că numele acestora reprezenta la origine o confrerie inițiativă războinică.

Revenind în spațiul istoriografic intern, lucrurile rămân aproximativ la fel până după 1989, când comunitatea științifică românească a relansat disputa, oarecum tacită, dar aprigă, cu argumente mai mult sau mai puțin convingătoare. Utilizarea etnonimelor geți, daci și a constructelor „geto-daci” și „daco-geți” în paralel în literatura de specialitate, în funcție de o serie de factori regionali sau politici contemporani, a rămas o constantă, adesea deranjantă. Sintagma „daco-geți” (cu formele daco-geți/daco-getic) este utilizată preponderent în mediul academic din Transilvania și are la bază ascendențul dacic asupra geților, respectiv situația de după secolul II î.H. Ambiguitatea a fost amendată de K. Strobel, care observă, cumva tardiv, într-un articol amplu, pericolul proiecției greșite a sintagmei asupra secvenței istorice reale și crearea unui pseudo-etnos deranjant. Tonul și parțial elementele ale observațiilor lui Strobel au fost la rândul lor criticate de Alexandru Vulpe.

Revenind retrospectiv, apare limpede că dincolo de toate convulsiile științifice și politice care au antrenat sintagma în interiorul lor, comunitatea istoricilor români a folosit-o ca pe o convenție acceptabilă, cercetătorii fiind în general conștienți că realitățile istorice ale spațiului discutat sunt, cel puțin pentru mo-

dernitate, extrem de complexe și greu de redus la o formulă simplă, mulțumitoare.

La fel de natural a fost și faptul că, pe acest fond instabil, unii specialiști au încercat o sistematizare sau măcar o disciplinare a conceptului și a metodologiei de uzitare. Dacă Al. Vulpe încearcă eliminarea construcției semantice daco-geți, considerată incorectă pe considerente cronologice (geții sunt atestați înaintea dacilor) și staționarea asupra celei de geto-daci, Valeriu Sîrbu și Gelu Florea propun un armistițiu prin folosirea termenului de geți pentru referirea la populația care locuia doar în zona dintre Carpați, Munții Balcani, Marca Neagră și spațiul est-carpatic între secolele V î.H. și I d.H. și etnonimul de daci pentru locuitorii zonei intracarpatică din secolele II î.H. – I d.H., într-un anume consens cu mențiunile antice și realitățile arheologice.

Concepte pseudo-etnice

Termenii generici de geto-daci și daco-geți ar fi acceptabili, din perspectiva acestor cercetători, pentru aspecte generale ale civilizației dintre secolele II î.H. și II d.H. Totuși, în pofida acestei soluții de compromis, rămâne deschisă problema etnonimului populației/triburilor tracice din interiorul Arcului Carpat anterior secolului II î.H., care nu puteau fi nici geți și nici daci, ambele denumiri reflectând alte entități geografico-istorice. În ciuda acestui lucru, literatura de specialitate identifică adesea cu termenul de daci aceste populații, chiar până în secolul IV î.H., când este evident că nu putem vorbi de cultură dacică și implicit nici de daci, în sensul corect al etnonimului.

Mier(curi) 30 aprilie 1941

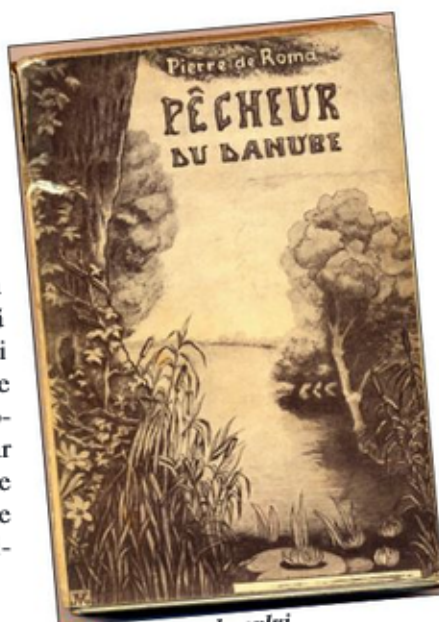
La Brăila și împrejurimi trupe germane sosesc continuu. Astfel de concentrări de trupe se fac în toată România de est. Este curios că nici Londra, nici Berlin, nici Moscova, cu excepția zilei de azi, nu suflă o vorbă despre toate aceste pregătiri despre care românii cred că se datorează unei foarte apropiate ofensive, dar care ar putea foarte bine să nu fie decât măsuri defensive, de precauție, sau doar de intimidare.

Luni 2 iunie

Aici situația pare serioasă dacă rușii nu cedează până la sfârșit. Multe trupe trec în Moldova, toate măsurile sunt luate pentru a transforma numeroase bastimente în spitale, cei în permisie sunt rechemati, multe persoane subit concentrate și așa mai departe. Este adevărat, habar n-avem ce vrea Germania din partea Rusiei. Sunt doar cele ale traiului și materii prime sau să-i lase trupele să treacă prin U.R.S.S.?

Marți 3 iunie

Cu U.R.S.S. situația pare a se fi lămurit. Sovietele au cedat exigențelor germane. Aceste exigențe par a fi de ordin economic și alimentar. Trupele germane ce se află aici vor fi de astăzi retrase și duse într-o direcție necunoscută. Astfel preocupările ce domneau în România s-au, pentru moment, calmat și visul de a relua Bucovina și Basarabia amânat *sine die*.

Coperta volumului
Pêcheur du Danube

Duminică 8 iunie

În România intense pregătiri militare. Toți germanii au plecat în Moldova și multe contingente române sunt chemate sub drapel și trimise în mare parte în zonă.

Aproape toate trenurile de persoane, de astăzi, nu mai circulă. Nu mai sunt decât trenuri militare și un singur tren personal pentru călători. La Albești a avut loc o violentă coliziune între un tren de persoane și unul de marfă, cu multe victime, se pretinde. Londra afirmă că această coliziune a fost dorită și a provocat moartea multor germani. Asta este puțin probabil. În timpul nopții s-au făcut multe arestări de legionari și comuniști. Vor fi cu toții trimiși la Târgu Jiu, într-un lagăr de concentrare. La București s-a dat un banchet pentru generalul Hansen, șeful Misiunii ger-

mane din România. Cu această ocazie generalul Antonescu și alte personalități române au adus mari elogii la adresa generalului, zicând, între altele, că colaborarea pe care au avut-o până în prezent cu generalul se va prelungi poate și în alte locuri (pe front).

Vineri Radio București a anunțat, dând un nou semnal de factură războinică, că atunci când se va auzi acest semnal vor fi difuzate importante știri. Asta a provocat, bineînțeles, o adâncă emoție, încât a doua zi guvernul se văzu obligat a dezminți știrile alarmante ce circulau și să calmeze pe cât se poate populația, după ce făcuse totul spre a o speria.

Marți 10 iunie

Aici totul se petrece ca și cum în curând s-ar intra în război contra U.R.S.S. Logic aceasta pare de necrezut, dar după anumite știri, la Piatra se pregătește sediul Marelui Cartier German al generalului Hansen. La Râmnicu se pregătește cu febrilitate un aerodrom. Peste tot se aranjează noi spitale și pentru a merge la București cu unicul tren existând, se face mai mult de 12 ore. Călătoria se face în picioare și înghesuiți ca sardelele pe culoare, ba chiar în mijlocul compartimentelor. Bezi a plecat azi cu avion special, de la Galați, plătind 24.000 lei.

Sâmbătă 14 iunie

Ultimele zile au fost zile de enervare, de necazuri, de presupuneri – în legătură cu

JURNAL DIN VREME DE RĂZBOI

PIERRE D. DE ROMA

Născut și crescut în România, Pierre D. de Roma (1898 – 1963) a făcut parte dintr-o veche familie europeană, ce își are rădăcinile în Creta.

Primul strămoș de la care se poate stabili o filiație directă a familiei de Roma a fost cavalerul venețian, ce trăia în Creta, Bernardino de Roma. A participat la războaiele dintre Veneția și Italia, din secolul al XVI-lea. Drept răsplată, primește din partea Veneției fiefuri în insula Zante (Zakynthos) și este numit într-un decret ducal, din 1526, valoroso capitano di Cavalleria legera. În perioada secolelor XVI și XVII, membrii familiei au studiat Dreptul, au fost avocați în Veneția ori cancelari în Zante și au avut relații comerciale cu Moreea (Peloponezul).

În timpul campaniilor din 1669 împotriva otomanilor, doi membri ai familiei, Nuncio și Mucio, participă la lupte, fiind comandanți ai galerelor din Zante. În secolul al XVIII-lea un Francesco de Roma a obținut titlul de conte, participând la războaiele pentru apărarea insulei Corfu (1716) de otomani.

Prima generație ce ajunge pe pământ românesc, mai exact la Brăila și la Botoșani, este cea de a zecea. Ea se trage direct din George Candiano. Membru marcant al familiei, el face parte din primul Parlament Ionian, după care este ales președinte al Senatului. A fost un om pasionat de literatură, a publicat pe lângă imnuri patriotice și volumul de poezii Florile, după moartea fiicei sale. Se căsătorește cu Orsola Balsamo, cu care a avut 11 copii. Trei dintre aceștia s-au stabilit în Brăila, restul ajungând în Italia, Grecia, sau Australia.

Stabilirea în ținuturile românești are loc în secolul al XIX-lea, când Nicolae, Dionisie și Petru, printr-o serie de căsătorii cu familiile Moruzi, Ipsilanti, Conachi-Vogoride, Callimachi, Spiro-Paul, devin proprietari de terenuri în România. Trebuie să-i menționăm pe urmașii lui Nicolae, căsătorit cu Roxana Spiro-Paul, mai exact pe fiul Dumitru, care se căsătorește cu Zenaïda Theodor Callimachi. Aceasta primește drept zestre moșii în Botoșani; una dintre moșii devine satul cu numele de Roma (azi comună).

Pierre D. de Roma se naște la 16 noiembrie 1898, fiind primul copil al lui Dumitru și al Zenaidei. A făcut parte, alături de Theodor, fratele său, din a XII-a generație a familiei și s-a ocupat, conform tradiției, cu activități economice, sociale și politice. Are o foarte scurtă căsătorie cu fiica unui diplomat român, Roxana, de care se desparte după luna de miere.

Se implică în viața comunității din Brăila, a fost pasionat de literatură, publicând diverse volume în limba franceză: Sur le Danube (Pe Dunăre), Propos de table (Despre masă) și Pêcheur du Danube (Pescarul Dunării). În 1939 devine președintele comunității grecești din București, iar cel de Al Doilea Război Mondial îl prinde la Brăila. În perioada 28 august 1940 – 4 octombrie 1942 a ținut un jurnal, format din două caiete, cu însemnări despre desfășurarea războiului. Primul dintre caiete acoperă perioada 28 august 1940 – 14 aprilie 1941 și se află în proprietate privată, la Brăila. Din paginile jurnalului, aflăm că a detestat dictaturile, fapt ce îl determină ca în 1947 să plece din România și să se stabilească în Grecia, unde moare în 1963.

Prezentăm în continuare fragmente din cel de al doilea caiet de însemnări zilnice, ce acoperă perioada 25 aprilie 1941 – 4 octombrie 1942. Pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat cu puncte de suspensie pasajele eliminate.

Pierre și Roxana, în ziua nunții

Bunicul lui Pierre,
Nicolae

Germania cerea Rusiei o totală desconcentrare a armatei sale, control asupra Ucrainei ce va deveni autonomă și o mai strânsă colaborare, în așa fel încât Germania să poată folosi industria sovietică, ce va fi astfel în afara razei de acțiune a avioanelor anglo-americane.

Urmează versiuni transmise de Londra care pretinde că sunt de sursă germană. Stalin pare a fi partizanul unei înțelegeri cu Germania, în timp ce o mare parte din dirigenți este contra. Acest fapt ar putea în final să-l influențeze suficient pe Stalin și să-l antreneze în război.

Bicaz, duminică 22 iunie

Dată memorabilă pentru ziua de astăzi, prin complicațiile și surprizele ce le poate aduce. Germania, România și Finlanda au declarat subit război U.R.S.S. La ora patru dimineața și după noile obiceiuri ale lui Hitler, într-o duminică, armatele Germaniei și ale sateliților ei au invadat Rusia. Cum, din cauza ultimei și marii creșteri a apelor, instalația electrică a devenit inutilizabilă pentru câteva zile, nu cunoaștem încă detaliile acestei incursiuni. Se pare că Hitler a vorbit. De asemenea, generalul Antonescu și Goebbels.

Astfel, ceea ce multe persoane considerau ca imposibil și improbabil s-a realizat. Germania, din proprie inițiativă și neforțată, a lărgit conflictul, atacând această Rusie pentru care făcuse multe sacrificii ca să o îndepărteze de conflict. Este un semn de

Generalul Erik Hansen, șeful Misiunii militare germane în România

forță sau de slăbiciune? Ceea ce pare indubitabil este că Germania, neputându-i învinge pe englezi în insula lor, prevedea spectrul foamei a o lua de gât și a o strivi. Pentru a evita îi trebuia să reușească o mai amplă și mai sinceră colaborare cu Rusia, ceea ce n-a reușit. Dacă, după cum speră, Rusia este învinsă în puțin timp și o s-o domine după ce o vor fărâmița într-o multitudine de mici state vasaie, de acum încolo pare imposibil ca Anglia să câștige războiul. Germania, având la dispoziția sa vastitatea rusă, va putea pe viitor să țină fără termen popoarele anglo-saxone, de unde se va naște convingerea că doar o înțelegere între cele două tabere este soluția rațională a acestui vast conflict. Dacă, din contra, Rusia rezistă suficient pentru a vlăgui Germania, atunci umanitatea va scăpa, poate, printr-o singură lovitură de panslavismul comunizat și pangermanismul cuceritor și

dominator. Într-o a treia posibilitate nu cred și nu vreau să cred, fiindcă ar fi prea sfâșietoare.

Înaintarea românilor în Basarabia se face prin cinci puncte diferite, fără rezistență, pare-se.

Luni 23 iunie

București anunță evacuarea mamelor ce au copii mici, până în patru ani.

După postul clandestin de radio vorbind în românește, Goebbels în discursul său a recunoscut că Germania a făcut mari concesii Rusiei, că i-a cedat o parte din Polonia, mâini libere contra statelor baltice și Basarabia, dar că poftele ruse depășeau limitele în privința Balcanilor. Deci este vorba de disputa pe două terenuri în legătură cu împărțitul prăzii. Toate simpatiile sunt în acest moment pentru Germania, dar în final deie Domnul se vor confunda amândouă.

Marți 24 iunie

În proclamația lui Hitler către poporul german a spus că în nota remisă guvernului de la Moscova sunt multe pasaje interesante, care demonstrează ceea ce se petrecea în culisele diplomatice.

Se pare, după spuselor lui Hitler, că Germania nu a acordat concesii U.R.S.S. încă de la începutul semnării pactului, dar pe măsură ce germanii obțineau avantaje, rușii anunțau Reichul că ar dori o parte din Polonia, apoi din Finlanda, la controlul Statelor Baltice, apoi al Basarabiei. La toate aceste pre-

viitoarea ofensivă germană împotriva Sovietelor. Nimeni nu știe cu exactitate ce se întâmplă și când va fi declanșat noul cataclism de foc și oțel (sabie).

Până la prânz, azi, coloniile germane și italiene de aici au primit ordin, sau mai curând sfatul, de a evacua orașul. Multe familii pleacă la țară sau aiurca, deși asta este foarte greu de făcut de când trenurile sunt supraîncărcate cu militari și trebuie un permis special din partea poliției pentru a părăsi orașul. Cu mașina este de asemenea dificil din cauza penuriei de cauciucuri. Cel puțin să te duci foarte aproape, nu mai sunt mijloace de a te refugia în altă parte. Sunt persoane bogate, care au făcut să vină mașini din București pentru a pleca. În medie se plătește 30 lei pe km. La Galați panica este cu atât mai mare cu cât poliția a fost obligată de a interzice pentru moment exodul. Ieri după-amiază s-au făcut aici exerciții de trageri contra avioanelor. La început, lumea neștiind despre ce e vorba, a fost cu totul speriată, crezând că este deja un aparat

rus ce plana deasupra orașului. Din fericire nu era decât unul românesc ce trăgea după el un cârnat pe care apărarea antiaeriană încerca să-l strângă. Nu a fost, bineînțeles, nicio problemă, cu toată mica altitudine la care se găsea avionul. Și noi socotim să ne refugiem la țară, dar incalificabila comportare a lui Baby ne-a făcut să ne schimbăm repede părerea. Acum încercăm să mergem la Bicăz, dar sunt puține șanse ca să ajungem. De două, trei zile sunt arestate în fiecare noapte o grămadă de persoane, în majoritate legionari, dar și anglofili învederați, evrei și comuniști. O parte dintre ei sunt trimiși într-un lagăr de concentrare.

Ieri agenția TASS a comunicat că versiunile ce circulă în legătură cu o presupusă tensiune între Germania și Rusia sunt pure invenții engleze. De o parte și alta părțile care au semnat (faimosul) pact din august 1939 se mențin în observațiile lui, cât despre trupele germane concentrate la granița cu U.R.S.S. ele n-au în niciun fel drept scop o invazie și se găsesc acolo din alte pricini. De asemenea anumite

concentrări făcute în Rusia se explică prin faptul că anual au loc astfel de manevre. Bref, nu se mai înțelege nimic și te întrebi pe bună dreptate cine păcălește și cui puțin îi pasă.

Astăzi Londra a anunțat că 120 divizii germane sunt concentrate pe toată lungimea graniței ruse și că au loc convorbiri între cele două state.

Rusia, pretinde Londra, nu vrea să accepte recunoașterea hegemoniei germane asupra întregii Europe, de unde presiuni.

Generalul Antonescu s-a dus cu câteva zile în urmă la München, unde a avut întrevederi cu von Ribbentrop și cu Führerul. Aceasta pare a fi o vizită de pus la punct ca o prevedere pentru evenimentele ce se vor derula în Est.

Vapoarele și șlepurile ce se găseau pe Dunărea de Jos au fost transferate mai sus.

Bicăz, miercuri 18 iunie

Alaltăieri am sosit cu mașina la Bicăz. Era singura mașină capabilă de a ne aduce până aici și poate ultima zi când se mai putea ieși cu mașina din oraș. La Piatra, unde am sosit la ora 9 seara, circula versiunea că marele cartier general german se va stabili în acest oraș, avându-l în frunte pe generalul von Keitel și că regele și generalul Antonescu se vor stabili la Bicăz. Pe drum nu erau multe mișcări de trupe, doar Focșanii și Bacăul păreau pline de germani.

Cu exactitate nu se știe încă nimic asupra întorsăturii pe care o vor lua evenimentele. Londra pretindea ascără că după anumite informații

Din toamna lui 1940, prezența militarilor germani în orașele României devine o obișnuință

UN SOLDAT ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

SEVER PASCHIEVICI

Sever Paschievici (1888 – 1962; Magazin istoric, nr. 4 – 5/2020), un oltean deștept și ambițios, absolvent al Facultății de Drept din București, avocat pledant în Baroul de Ilfov, își efectuase stagiul militar de un an (termen redus) în Regimentul 1 Infanterie din Craiova. În timp ce el făcea parte din acest regiment, unchiul său, căpitanul Corneliu Paschievici, comanda una dintre companiile aceluiași regiment. Pe acest unchi, frate mai mic al tatălui său, un om de o rară bunătate, distins, capabil și respectat, Sever l-a iubit nemărginit și l-a considerat un al doilea părinte și un model în viață. Mai târziu, acest unchi mult iubit a înaintat în oștire până la gradul de colonel, a comandat unități militare în timpul Primului Război Mondial, remarcându-se prin capacitatea, curajul, vederile sale luminoase și echilibrul său în toate împrejurările, fiind decorat cu diferite ordine, între care „Legiunea de onoare a Franței” în grad de ofițer. În raportul cu care a fost propus pentru această distincție s-a menționat: „Niciodată o recompensă nu a fost mai binemeritată”.

La intrarea României în război, în august 1916, o coincidență fericită pentru Sever a făcut să fie repartizat ca sublocotenent în rezervă în Regimentul 66 Infanterie, cu garnizoana la Balș, unde locotenent-colonelul Corneliu Paschievici era comandant-ajutor al regimentului.

Episodul care urmează, scris alert și onest, descrie lupta disperată dusă de ostașii noștri de toate gradele aflați pe frontul Marelui Război cu epidemia de tifos exantematic, care a decimat armata, dar și populația civilă, în iarna anului 1916 – 1917. În fața ochilor parcă prinde contur imaginea tragediei create de flagelul de care a suferit atunci întreaga țară.

TIFOSUL EXANTEMATIC

După câteva încercări de a-mi regăsi unitatea de luptă, decimată în bătălia de la Bălăria, lângă București, încercări în care m-am convins o dată mai mult de haosul care domnea la Marele nostru Cartier General, stabilit în treacăt în orașul Tecuci, mi-am regăsit regimentul care, de astă dată, se unise cu Regimentul 42 Infanterie Vâlcea, formând o singură unitate de luptă, Regimentul 42/66, Divizia 11. Regimentul se afla sub comanda colonelului Apostol

tenții Germania consimți cu strângere de inimă, iar Rusia, văzând spiritul conciliant, merse mai departe de pretențiile inițiale, anexând Statele Baltice inclusiv Lituania, pentru care Germania nu consimțise; la fel cu jumătate din Bucovina.

Führerul pretinde și că la întrevăderea sa cu Molotov, acesta din urmă a cerut [întrebat] în primul rând dacă Germania ar ajuta cu adevărat România în caz că Rusia ar ataca-o. Aceeași întrebare pentru Finlanda.

La aceste două întrebări Hitler răspunde că nu vedea ce motiv putea să aibă Rusia, după ceea ce deja obținuse, de a-și ataca cei doi vecini și că, în consecință, Germania nu mai putea admite noi tulburări în aceste regiuni.

Trei (la mână), Rusia ceru Germaniei să-i dea voie de a

trimite trupe în Bulgaria și de a acorda acestei țări protecția sa. Trupele erau așa-zis necesare pentru a-l detrona pe regele Boris și probabil pentru a-și anexa Bulgaria. Hitler refuză această concesie, zicând că Bulgaria nu ceruse în niciun chip Rusiei de a fi pusă sub protecția ei, cum o făcuse România către Germania.

Patru (la mână), U.R.S.S. cere liberă trecere spre Constantinopol și ocuparea unor baze importante din Strâmtoari. Răspunsul german fu, și aici, mai curând negativ, neacceptând decât o modificare a Tratatului de la Montreux [convenție încheiată în 1936, prin care Turcia obține controlul strâmtorilor Bosfor și Dardanele]. Hitler pretinde în plus că la fiecare capăt de câmp U.R.S.S. concentrează foarte mari forțe la granița germană.

În toate cazurile, dacă Germania ajunsesc să considere atacul contra Rusiei ca absolut necesar, nu este mai puțin cert că Rusia făcea o politică de o perfidie extremă. Încetul cu încetul înainta din ce în ce mai mult în Europa și în Balcani și își rezerva dreptul de a spune *niet* atunci când va crede că a sosit momentul favorabil.

În campania din Rusia toată lumea civilizată este de partea Germaniei, chiar Anglia și Statele Unite, care, din oportunism, afirmă oficial contrariul. Trebuie ca înainte ca Germania să cadă, Rusia să fie răpusă de Germania și regimul ei abject abolit pentru totdeauna.

**Prezentare și selecție
George TROHANI**

(Va urma)

21 iunie 1941, în fața Palatului Regal din București; fotografie de Willy Prager

și, când am încercat să-l încurajez, mi-a adăugat: „Am un semn precis că mă duc. Eu sunt un fumător pasionat și niciodată în viața mea, oricât de bolnav am fost, nu mi-a displicut să fumez. De astă dată mi-e scârbă de tutun, s-a isprăvit cu mine“! Într-adevăr, peste câteva zile a murit.

Tot așa mi-aduc aminte de o cârciumăriță din sat, tânără, frumoasă, voinică, obraji ca bujorii, plină de sănătate și de viață. În cârciuma lor intram adeseori. La un moment dat, infirmeriile noastre nemaiputând face față bolnavilor, s-au căutat în sat încăperi potrivite pentru infirmerii provizorii. Cu lacrimi în ochi, cârciumărița m-a rugat să apăr prăvălia ei de rechiziționare pentru așa ceva. La început am reușit, deși încăperile ei se pretau pentru infirmerie. Mai târziu însă, a fost imposibil să-i apăr locuința, numărul ostașilor de îngrijit depășind toate locuințele din sat rechiziționate ca infirmerii provizorii. Peste două sau trei săptămâni de la instalarea unei astfel de infirmerii și în încăperile ei, biata femeie, a cărei sănătate și frumusețe erau frapante, a avut soarta miilor de ostași secerați de această molimă necruțătoare.

Măsurile pe care cu le-am luat ca să-i apăr pe oamenii mei din companie de această boală au fost multiple. Regimentul a construit un cuptor mare în care erau introduse efectele oamenilor de la ru-fărie și până la mantale. Prin încălzire, temperatura acestui cuptor se ridica așa de mult,

Generalul Ernest Broșteanu

încât păduchii se coceau. Rămăneau încremeniți pe la cutele efectelor și, în special, pe la gurilele cămășilor, tunicilor, unde se ascundeau de preferință, formând uneori adevărate ghirlande sau coliere. Insectele coapte erau de culoare maron închis. Tot regimentul ordonase ca fiecare ostaș din companii să fie tamponat (uns) cu gaz, cu petrol, peste tot corpul, operație care le provoca usturimi insuportabile, mai ales în părțile delicate ale trupului. Petrolul era nesuferit păduchilor și îi gonia de pe efecte. Mulți dintre comandanții companiilor executau personal, ca și mine, această tamponare. Îi zic tamponare fiindcă, așezat pe un scaun cu picioarele scurte și având alături o găleată plină cu gaz, în mână cu un baston mic care avea în vârf un tampon de cârpă, muiam acest tampon în galeata cu gaz de lângă mine și ungeam peste tot corpul soldatul care sta în picioare în pielea goală în fața mea. Și aceasta se repeta în fiecare dimineață.

În grija pentru păstrarea sănătății companiei mele, la

măsurile sanitare recomandate de regiment, cu am adăugat încă una și, după mine, cea mai eficace, pe care apoi au adoptat-o și celelalte unități. Am făcut rost de două cazane mari, în care fierbeam zilnic efectele ostașilor, precum și toate obiectele cu care ei veneau în atingere și în care s-ar fi putut introduce păduchii. Pe efectele fierse ale oamenilor rămăneau înșirate mărgenele întregi de păduchi la vederea cărora rămăneai îngrozit. Mi-aduc aminte că, într-o dimineață, pe la ora 11.30, pe un vânt puternic, a sosit călare în fața cazanelor mele unde fierbeam efectele oamenilor maiorul Rădulescu, comandantul batalionului 2. Acesta m-a întrebat cum merge treaba cu cazanele. Fără să-i răspund în cuvinte, am băgat într-un cazan un băț lung de care am agățat și ridicat în aer o tunică pe care se vedeau înșirate lanțuri de păduchi fierți, bombați, de culoare maron. La vederea acestora, maiorul îngrozit mi-a strigat: „Dă-i dracului, Paschievici, nu vezi ce vânt este, zboară unul de-acolo pe mine, vrei să mă nenorocesci?!“ Într-adevăr, erau îngrozitor de mulți, tremurai văzându-i.

Am intrat odată într-una dintre nenumăratele infirmerii ale regimentului. Era tocmai în momentul curățeniei și sanitariei mi-au atras atenția asupra unor coloane întregi de păduchi care mișunau pe cimentul de pe jos în porțiunea în care se pregătea distrugerea lor. Ce vedenie îngrozitoare! Mai ales că, în timpul când

Dumitrescu, iar divizia sub comanda generalului Ernest Broșteanu. Pentru refacere, ne-am stabilit în comuna Dobrovăți-Ruși, la 30 km depărtare de Iași, capitala Moldovei, devenită capitala țării ce ne mai rămăsese. Aici se mutaseră suveranii, guvernul și toate instituțiile și autoritățile statului. Am rămas în această comună de la începutul anului 1917 și până în luna august a aceluiași an.

In comuna aceasta de lângă Iași, Dobrovăți-Ruși, în iarna cumplită a anului 1916 – 1917, începând de la Bobotează și până în luna august, când am reintrat pe front, mi-a fost dat să petrec cele mai îngrozitoare zile și nopți din epoca marelui război mondial. Flagelul febrei recurente și al tifosului exantematic a secerat în rândurile unităților noastre mii de vieți prețioase țării. Cu deosebire în momentele acelea, dar și în clipe mari de înălțare sufletească, de refacere morală și de îmbărbătare la o luptă decisivă pe viață și pe moarte, am pornit împotriva dușmanilor care ne cotropiseră mai mult de jumătate de țară. Aci și atunci am simțit durerea și emoția grozavă de a părăsi țara unde te-ai născut și crescut, de a rămâne undeva în lume fără patrie, fără cămin, fără părinți și fără „ai tăi“. Tot aci, în colțul acesta de țară rămas, am simțit că se înrădăcește adânc în noi disprețul de moarte, dorința de a învinge cu orice preț și orice jertfe și dragostea nemărginită de neam, de țară, de familie, de glia strămoșască.

În Regimentul 42/66 Infanterie, făcând parte din Brigada 21 Infanterie împreună cu Regimentul 43/59 Infanterie, brigadă comandată de colonelul Anastasiu, cu comandam compania 5, cap de batalion (batalionul 2).

Corneliu Paschievici

Nu mi-a plăcut niciodată cariera militară, dar dragostea de om, de ostaș, prețuirea lui, grija de el, orânduirea vieții și binele lui, disciplina și autoritatea mi-au plăcut tot așa de mult ca oricărui ofițer de carieră. Când febra recurentă și tifosul exantematic s-au încins și între ostașii de sub comanda mea, spectrul acestor două calamități m-a zguduit adânc și n-am mai avut altă preocupare decât grija de salvare prin orice eforturi și mijloace a vieților oamenilor mei. Pentru ei și în mijlocul lor, am uitat cu desăvârșire de mine și de primejdia ce mă amenința în fiecare clipă.

Cum contractarea tifosului exantematic se făcea din mușcătura unui anume păduche de corp și cum acești păduchi se plimbau atunci în colonii pe trupurile oamenilor, între noi, ofițerii comandanți de companii, s-a iscat o ade-vărată întrecere de a avea cele mai puține pierderi și cele mai multe salvări de vieți

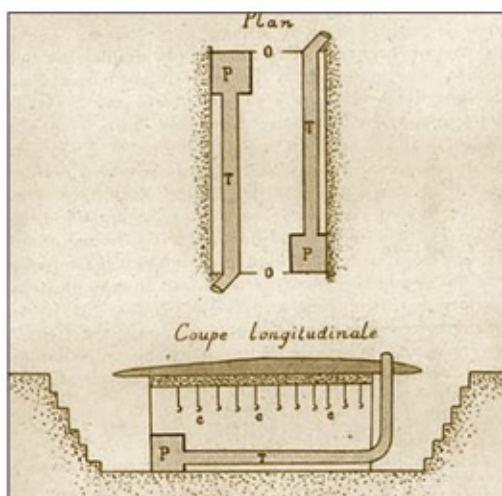
omenești. Această boală blestemată, înucibată serios între noi în iarna aceea de pomină, ne seceră cu duimul ostașii, câte 20 – 30 pe zi, pe regiment, săptămâni întregi. Mureau soldații, gradații, ofițerii, doctorii, preoții, în număr așa de mare, încât nu mai pridideam să-i înmormântăm ome-nește și creștinește. Îi depuneam în anumite încăperi, unii peste alții, și aruncam var peste ei. Din când în când, îi ridicam în căruțe trase de boi și transportam cadavrele goale, aruncate unele peste altele, în locuri depărtate de sat pentru a fi înmormântate în gropi comune, peste care aruncam var. Se întâmpla uneori ca din căruțele în care erau încărcate cadavrele să cadă câte un braț, o mână sau un picior putrefiat, pe care căruțașii să le ridice și să le arunce la loc, cum da Dumnezeu. Sătenii erau îngroziți, refuzau orice contact cu armata. Se contaminaseră și ei și mureau destui și de la ei. Doctorii ezitau să-i mai îngrijească, preoții să-i mai slujească, par-car fi fost ciumă sau holeră!

Mi-aduc bine aminte că într-o zi am fost să-l văd pe colonelul Apostol Dumitrescu, comandantul regimentului, care căzuse și el bolnav de tifos exantematic. În timpul vizitei mi-a spus îndurerat: „Mor, dragă Paschievici, de astă dată nu mai scap“,

calificat modul în care am procedat ca arbitrar și m-a invitat să restitui vacile oamenilor. Am simțit însă în dojana lui simpatie, atât pentru curajul meu, cât și pentru mine personal. Probabil luase informații despre mine de la ofițerii superiori din regiment. Generalul Broșteanu era, pe lângă un ofițer distins, cu stagii de examene superioare în armată, și un om foarte cult, de rară inteligență și finețe. A

ascultat cu atenție explicația gestului meu: „Dragostea și interesul pentru ostașii țării, care mâine vor fi din nou chemați ca să lupte pentru salvarea patriei. Pentru ocrotirea vieții lor, cu orice măsuri și orice sacrificii“, după care am încheiat hotărât: „Domnule general, nu le pot restitui vacile cât timp ostașii mei sunt în pericol de moarte și ei nu vor să le aducă laptele absolut necesar refacerii lor!“

La acest refuz categoric al meu, comandantul diviziei, în loc să-l socotească neexecutare de ordin, ofensă gravă a superiorului în timp de război, etc. etc., și să mă trimită în judecata Consiliului de Război, cu consecințele gravității actului meu de indisciplină, cum ar fi făcut orice comandant de duzină, nenumărați atunci în armata noastră, generalul Broșteanu, calm, obiectiv, părintește aproape, a terminat anchetarea mea cu cuvintele: „Locote-

Modelul unui cuptor pentru dezinsecție, folosit și de armata română în 1917

nente, eu ți-am dat ordin să restitui vacile oamenilor“. Ceea ce însemna: „Tu ai dreptate. În locul tău aș fi procedat și eu la fel pentru salvarea vieții oamenilor de sub comanda mea. De aceea nu mă preocupă atitudinea ta față de mine ca ofițer comandant atât de superior, atitudine și curaj pe care le admir în împrejurarea aceasta, ca simplă degajare a responsabilității mele în această anchetă, că ți-am dat ordin să restitui vacile oamenilor“. Iar eu, înțelegând bine și ordinul și gândul acestui mare comandant, am răspuns scurt: „Am înțeles, d-le general“. Și am restituit vacile după completa însănătoșire a oamenilor mei.

Cea mai mare durere pe care am simțit-o în timpul exantematicului a fost când am primit telegrama să viu la Vașcani, în județul Bacău, că unchiul colonel era grav bolnav și tot de exantematic. Am plecat imediat acolo și am tras la locuința lui, unde mă

aștepta Bitii (vărul meu), împreună cu câțiva prieteni nedespărțiți de colonel, care m-au pus la curent cu boala și cu starea lui gravă. Singur, în uniformă militară de iarnă, m-am prezentat la spitalul unde era internat. La început, mi s-a refuzat accesul, sub pretextul că e mare pericol de contaminare. Dar când, pe un ton ferm, le-am arătat că în împrejurarea aceasta nu exista pentru mine conside-

rație de care să țin seama și nici restricție căreia să mă supun, am fost lăsat să-l văd.

Doamne, cât am fost de zguduit! Când am intrat în camera lui, am văzut dormind pe patul de suferință nu pe scumpul meu unchi, ci un cap de mort, o figură cu totul schimbată, în care, cu toată voința și încordarea mea de a-l recunoaște pe el, omul vii, deschis, vesel, frumos, cu expresie de bunătate îngerească, mi-a fost imposibil. Capul i se micșorase de tot, culoarea feții era înnegrită, expresia tristă și întunecată, ochii infundați în orbite ca două găuri, nasul de schelet, fără carne pe el, gura strânsă, cusută, buzele complet subțiate și vinete, bărbia vârată în gură și ascuțită, în fine, o arătare oribilă, nu un om și cu atât mai puțin unchiul nostru iubit, colonelul Corneliu Paschievici, ofițer al „Legiunii de Onoare“!

(Continuare în p. 83)

flagelul teribil era în toi și cu făceam mari eforturi să-mi apăr ostașii, săptămâni întregi, în fiecare seară, când mă dezbrăcam pentru culcare, am găsit în culele gulcerelor de la cămășile mele mulți păduchi. Nu-mi dau scama cum am fost apărut de cumplita boală!? Unii mi-au spus că nu toți păduchii erau exantematici și, ca atare, cei găsiți pe mine nu purtau virusul bolii. Explicația aceasta nu a fost perfect convingătoare pentru mine. Prea am găsit mulți, ca să cred că niciunul nu era exantematic. Mai degrabă cred că Dumnezeu și măsurile mele de apărare m-au ocrotit. Aveam lângă mine atunci pe cineva care întreținea o curățenie exemplară în locuința mea. În fiecare zi îmi schimba lenjeria, albă precum coala de hârtie. Mă îmbăiaam zilnic în alcool, mă hrăneam cu mâncăruri perfect proaspete și deosebit de bine preparate și în fiecare băutură puncam rom, coniac sau țuică dintre cele mai superioare. Această îngrijire m-a ajutat mult în combaterea bolii. Totuși, găsind zilnic păduchi pe cămășile mele, teama de contaminare mă ținea încordat.

Perioada de incubare era de 15 zile. Boala declarată avea două faze: una de agravare, alta de ameliorare; prima de creștere a pericolului de moarte, a doua de scădere până la vindecare. În prima fază, bolnavul își pierdea cu totul puterile, memoria și vitalitatea. Figura devenea cadaverică, aproape de necunoscut. Ajungea un termen când, dacă nu se producea

deznodământul, era salvat. Convalescența începea în această a doua fază. Atunci, începea și cea mai mare grijă: grija de refacere. Am fost fericiți când, mulțumită îngrijirilor și atenției mele, compania mea a avut cele mai puține pierderi pe regiment. Când cei salvați, 25 – 30, au intrat în convalescență, începuse primăvara anului 1917.

În zilele călduroase, bolnavii ședeau la soare – soarele le făcea mult bine –, fiecare pe câte un butuc din marginea unei pădurici de lângă tabăra regimentului, cu paharele de lapte în mână, din care sorbeau cu mult nesaț. Laptele era hrana lor zilnică. Le făcea enorm de bine și îndreptarea venea văzând cu ochii. De aceea, îmi luasem toate măsurile să am în permanență pentru oamenii mei lapte cât mai mult și cât mai bun, atunci muls de la vacile cele mai bine îngrijite și hrănite ale satului.

În privința aceasta, am avut odată și o neplăcere. Exantematicul întinzându-se și în satul Dobrovăți-Ruși, printre

oamenii care aprovizionau regimentul cu lapte, aceștia au refuzat să mai aducă lapte ostașilor noștri în convalescență, expunându-i din această cauză unei morți sigure. Eu, când am văzut că sunt amenințat de o nouă nenorocire și mai mare decât contractarea bolii – pierderea oamenilor salvați –, am format o gardă întărită pe care am trimis-o în sat și am confiscat vacile, aducându-le în regiment, mulgându-le cu oamenii noștri și distribuind laptele pentru toți convalescenții regimentului. Acest gest autoritar al meu a fost adus la cunoștința comandantului superior, care a ordonat o anchetă. Și, într-o zi, ne-am pomenit în regiment chiar cu noul comandant al Diviziei 11 din care făceam parte, generalul Ernest Broșteanu, decorat cu medalia „Mihai Viteazul”. Cu această ocazie, am făcut cunoștința acestui strălucit comandant, cu care am rămas mai târziu în cele mai bune raporturi.

Generalul m-a luat deoparte, mi-a comunicat plângerea sătenilor contra mea, a

Baie pe front

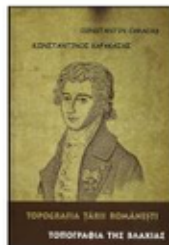
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **N. Iorga – AMINTIRI DIN ITALIA** (ediție îngrijită și note de **Cristina Ioniță**; indice general de **Alexandrina Ioniță**)
Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019, 167 pp.

● **Emil Țircomnicu, Stoica Lascu – ROMÂNII BALCANICI ÎN PAGINILE „GAZETEI TRANSILVANIEI“**
Editura Etnologică, București, 2012, 304 pp.

● **Constantin Țaracaș – TOPOGRAFIA ȚĂRII ROMÂNESCII** (ediție bilingvă; îngrijire de ediție, studiu introductiv și note suplimentare de **Georgeta Filitti**; cuvânt-înainte de **Danae Stambouli**)
Editura Omonia, București, 2018, 447 pp.

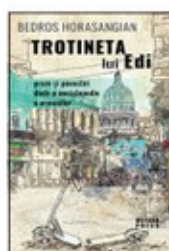
● **ROMÂNIA LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS. 1919 – 1920. DOCUMENTE DIPLOMATICE. VOLUMUL I. 1 DECEMBRIE 1918 – 28 Iunie 1919** (sub egida Ministerului Afacerilor Externe, Arhivelor diplomatice, Institutului de istorie „N. Iorga”; ediția a doua revăzută de **Dumitru Preda, Ioan Chiper, Alexandru Ghișă**)
Editura Semne, București, 2019, 979 pp.

● **Gheorghe A. Dabija – PREGĂTIREA DIPLOMATICĂ A RĂZBOIULUI ROMÂNIEI (1914 – 1916)** (ediție îngrijită, studiu introductiv și note de **Vasile Popa, Petre Otu**)
Editura Militară, București, 2019, 434 pp.

● **Grigore Cartianu, Laurențiu Ciocăzanu – 10 AUGUST. „CÂT DE JAVRĂ POȚI SĂ FII/ SĂ GAZEZI NIȘTE COPII?”**
Editura All, București, 2019, 318 pp.

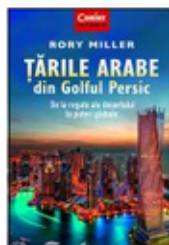
● **Bedros Horasangian – TROTINETA LUI EDI. PROZE ȘI POVESTIRI DINTR-O ENCICLOPEDIÉ A ARMENILOR**
Editura Meteor Press, București, 2020, 368 pp.

● **Pr. Dr. Ioan Dură – PAGINI DE ISTORIE BISE-RICEASCĂ**
Editura Magic Print, Onești, 2020, 409 pp.

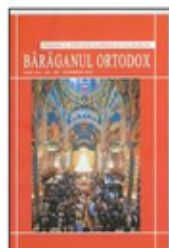
● **Cornel Birsan, Cristian Moșneanu, Adrian Anghel – ISTORIE FURATĂ. ÎNTEMEIEREA ȚĂRII ROMÂNESCII. RADU NEGRU VODĂ, ÎNȚRE LEGENDĂ, MIT ȘI ADEVĂR**
Editura Librex Publishing, București, 2016, 459 pp.

● **Rory Miller – ȚĂRILE ARABE DIN GOLFUL PERSIC. DE LA REGATE ALE DEȘERTULUI LA PUTERI GLOBALE** (traducere din limba engleză de **Lucian Popa**; prefață de **Cristian Tudor**, fost ambasador al României în Qatar)
Editura Corint Books, București, 2020, 521 pp.

● **Silviu-Constantin Nedelcu – CENZURAREA PRESEI ORTODOXE ÎN COMUNISM**
Editura Eikon, București, 2019, 278 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (Periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)
Anul XVII, Nr. 198, noiembrie 2019, 23 pp.

Ecouri, reverberații

LEGEA CERERII ȘI OFERTEI

Ing. ALEXANDRU VANCU

Am citit în Magazin istoric, nr. 3/2020, articolul Electroputere Craiova. Un colos industrial ajuns la capăt de linie, semnat de domnul Vlad-Adrian Nicolae. O soartă similară au avut-o mai toate întreprinderile de stat socialiste. În articol găsim enumerați beneficiarii produselor uzinei. Pe piața internă Electroputere Craiova livra locomotive Diesel-electrice și locomotive electrice pentru C.F.R. La extern, citez din articol, „Uzinele pe roți construite aici au ajuns în toate colțurile lumii, din inima Asiei, în China și Iran, până în sudul Europei în Grecia, dar și Polonia“. Și mai jos: „cunoscute fiind relațiile cordiale între regimul Ceaușescu și regimuri precum cele de la Beijing, Hanoi sau Teheran“.

Electroputere era la intern furnizor unic și primea comenzi atribuite direct de stat. La extern, contractele erau încheiate de întreprinderile de comerț exterior, în baza unor tratate economice bilaterale încheiate la nivelul conducerii de stat, multe dintre ele în barter (acord, în practica comercială, prin care părțile se înțeleg să schimbe între ele mărfuri de valori egale), un fel de troc modern, iar acestea atribuiau direct comenzile întreprinderilor de profil din țară. Niciun contract și situația era similară pentru toate întreprinderile de stat – nu era obținut la o licitație internațională la concurență liberă cu firme similare de pe piața internațională. Toate contractele erau obținute prin intermediul statului.

La începutul anilor '90 întreprinderile de stat, până atunci coordonate și controlate de ministere prin centralele industriale, au fost transformate în societăți comerciale, societăți pe acțiuni, cu drepturi și obligații similare cu orice altă societate comercială aflată pe piața internațională. Odată dispărută tutela statului, au fost puse în situația de a-și câștiga singure contractele la concurență cu firmele străine. Conducerile acestor societăți nou înființate nu aveau cunoștințe sau experiență în marketing ori știința vânzărilor. Au venit experți străini să ne învețe cum să trecem de la economia socialistă la cea capitalistă. S-a dovedit că știau totul despre economia lor, foarte puțin despre economia noastră, dar nu aveau nicio idee despre cum să trecem de la una la alta.

Intrarea tuturor acestor noi societăți comerciale, cu nume necunoscute, de fapt întreaga

economie a țării, pe piață, în concurență cu firme deja cunoscute și bine instalate și, probabil, cu același aport de societăți noi din fostele țări socialiste, s-a dovedit imposibilă. S-au mai derulat contracte încheiate anterior, apoi marea majoritate a societăților noi a început să producă pierderi din ce în ce mai mari, de nesuportat pentru stat, care era acționar majoritar. Și statul s-a văzut nevoit să scape de aceste societăți. Închiderea lor pur și simplu nu era de luat în considerare având în vedere impactul social al unei asemenea decizii. S-a încercat privatizarea.

S-a încercat atragerea unor investitori cu profil similar, care să aducă capital, tehnologie modernă, un management modern, piață de desfacere deja cucerită și care să dorească extinderea activității. S-a dorit restructurarea prin concedieri cu salarii compensatorii, pentru a face societatea mai atractivă. Puține privatizări au fost de succes și, chiar și ele, doar pentru o perioadă limitată de timp. Capacitățile noi aruncate pe piață erau mult prea mari pentru a nu deranja echilibrul dintre cerere și ofertă. Societățile comerciale nou privatizate au dispărut în timp, investitorii preferând să înceapă afacerea de la firul ierbii.

Toate întreprinderile socialiste purtau germenii autodistrugerii, care s-au activat în momentul transformării lor în societăți comerciale. Distrugerea lor nu a fost comanda nimănui, nu a fost reaua-voință a nimănui. Au acționat legea cererii și ofertei, legile marketingului. S-au distrus singure. ■

Probabil cel mai cunoscut domn român pentru pedepsele aplicate la oșpețe este Vlad Țepeș. Am văzut în episodul anterior al suitei de articole (Magazin istoric, nr. 3 – 5/2020) descrierea lăsată de un menestrel german contemporan cu el, Michael Beheim.

OSPETE CU VESELIE SAU... ÎNSÂNGERATE

MATEI CAZACU

Imagini ale cetății Poenari

● Au lucrat la cetatea Poenari până s-au rupt hainele pe ei ● Fratele lui Țepeș, îngropat de viu ● O imagine care a făcut înconjurul Europei ● Arși ca să nu mai existe săraci în țară ● Un sol înțelept ● Decedat subit, „nu fără bănuială de otrăvă” ● „Boieri, m-au rușinat păgânul”

O altă cauză a măcelului a fost explicată de Letopisețul Cantacuzinesc, cronica oficială a Țării Românești redactată începând din vremea lui Matei Basarab, pe baza unor letopisețe mai vechi și continuată până la 1690.

Vlad voevod Țepeluș [confuzie cu un succesor al lui Vlad pe tronul țării, Basarab Țepeluș, mort în 1482]. Acesta au făcut cetatea dă la Poenari și au făcut sfânta mănăstire de la Sneagov. Mai făcut-au un lucru cu orășanii din Târgoviște pentru o vină

mare ce au fost făcut unui frate al Vladului vodă. Când au fost în ziua Paștilor, fiind toți orășanii la oșpețe [din nou importanța oșpețelor ca loc de adunare a rudelor și prietenilor], iar cei tineri la hore, așa fără veste pre toți i-au cuprinsu [arestat]. Deci câți au fost

oameni mari, bătrâni, pre toți i-au înțepat, de au ocolit cu ei tot târgul, iar câți au fost tineri cu nevestele lor și cu fete mari, așa cum au fost împodobiți în ziua Paștilor, pre toți i-au dus la Poenari, de au tot lucrat la cetate, până s-au spart toate hainele duple ei și au rămas

CITREȘAR

3

1875. La 33 de ani, franțuzaica Madeleine Brès își susține teza de doctorat în medicină, la Facultatea de Medicină din Paris, unde s-a înscris cu acordul scris al soțului ei, Adrien, dat la 24 octombrie 1868, act păstrat în arhivele instituției.

Învățământul superior fiind în Franța exclusiv apanaj masculin, numai așa putea o femeie să se înscrie la doctorat, cu învoiala partenerului de viață. Până în 1965 în Franța femeile puteau lucra și își puteau deschide un cont bancar numai cu acceptul soțului. Madeleine Brès nu a exercitat niciodată meseria de medic, ci s-a concentrat asupra igienei și alimentației femeii și copilului, principii pe care le-a difuzat prin cărțile sale de puericultură, una dintre ele fiind premiată de Academia de Medicină; a fost profesor de igienă la Paris, a fondat o creșă de cartier, a condus o revistă de specialitate și a murit în anonimat în 1921.

6

1457. La 47 de ani distanță de la înfrângerea teutonilor la Grünwald, regele polon Cazimir al IV-lea intră triumfal în fortăreața Marienburg (Malbork), aflată într-o permanentă construcție din anul 1278 și reședință a marcului maestru teuton din 1309. Malborkul devine, până în 1772, una dintre reședințele suveranilor poloni;

ordinul teuton își va stabili cartierul general la Königsberg.

7

1977. La a 25-a aniversare a încoronării reginei Elisabeta a II-a a Marii Britanii, sărbătorită în această zi – precedată de dorința suveranei de a se simți apropiată de supușii ei prin parcurgerea a 90.000 de km în acest an pentru a-i întâlni și cunoaște –, familia regală asistă la un serviciu religios la catedrala Saint Paul, luxul unei asemenea

zile rezumându-se la expunerea cortegiului caleștilor regale, pe traseul între Palatul Buckingham și catedrală. În momentul trecerii suveranei și a prințului Philippe pe sub poarta Temple Bar în onoarea lor este lansată o salvă de tun. În întregul an festiv 1977, majoritatea competițiilor sportive, activităților artistice, carnavaluri, festivaluri ale tineretului, dar și curse ciclistice, regate, concerte pop, expoziții etc. sunt dedicate suveranei aniversate.

21

1905. Într-o Rusie care fierbe de mișcări revoluționare, de pogromuri și revolte ale țăranilor, contele Pavel Șeremetiev, care a fondat împreună cu fratele lui Piotr Uniunea Oamenilor Ruși, o mare organizație monarhistă, merge în cadrul unei delegații în audiență la țarul Nicolae al II-lea. Ce-i de făcut, este tema întrevederii. „Nu avem niciun motiv de îngrijorare, totul va fi ca în vremurile de demult“, îl asigură înalta gazdă pe Pavel, ceea ce îl va face pe conte să se retragă din organizație în anul următor.

24

1497. Giovanni Caboto (John Cabot), un navigator genovez în slujba regelui englez Henric al VII-lea, atinge cu corabia sa „Matthew” pentru prima oară coasta Terra Novei, moment socotit descoperirea Canadei de europeni. Cabot căuta mirodenii, dar constată, la fața locului, că a găsit o resursă maritimă neașteptată de bancuri de morun. Ulterior, Normandia, Bretania, dar mai ales Portugalia se vor precipita spre această zonă, pescarii, prin cantitățile enorme de morun aduse în Europa, influențând economia și gastronomia țărilor lor.

30

1965. Din această zi până în 30 ianuarie anul următor scaunul Franței în Consiliul de Miniștri al Comunității Economice Europene (CEE) rămâne neocupat. Este o acțiune diplomatică inițiată de președintele țării, Charles de Gaulle, pentru a protesta împotriva modalităților de finanțare a politicii agricole comune (PAC). În opinia președintelui este o problemă ce atinge suveranitatea națională. Cum deciziile în acest for european se iau în unanimitate, Franța, lăsându-și „scaunul gol” și deci nevoțând, va bloca vreme de șase luni orice proces de funcționare a instituției și, totodată, va introduce în limbajul diplomatic curent așa-numita „politică a scaunului gol”.

Xilografia din broșura germană despre faptele lui Vlad Țepeș tipărită la Strasbourg, în 1500, de Matthias Hupfuff

Strasbourg, în 1500, de Matthias Hupfuff.

Campania contra Brașovului și a câtorva sate din vecinătate avea ca justificare azilul și ajutorul pe care pretendentul Dan le găsisse la sași și la românii din Amlaș, feudă a domnilor munteni împreună cu Făgărașul, și de unde pornise expediția pentru răsturnarea lui Vlad și ocuparea tronului Țării Românești.

Același Beheim evocă apoi una dintre plăcerile favorite ale tiranului Dracula. „Astfel, când voia să afle/ noi desfătări și prilej de veselire/ trebuia să înceapă așa./ I se aduceau la masă, ca să-l bucure,/ bieți oameni/ ce erau schingiuiți, ca să urle/ la care el se vesela:/ Ah! la-n ascultați acest minunat amuzament/ și această mare desfătare!“.

Când nu se ospăta el însuși, Dracula organiza oșpețe pentru alții, cum a fost cazul cu țiganul arestat pentru furt pe care l-a fiert într-un ceaun și l-a dat celorlalți țigani să-l

mănânce „până la ultima fărmă, carne și oase“.

Cu o altă ocazie, ne spune *Povestirea rusă* despre Dracula, domnul invită în capitala sa pe toți cerșetorii, estropiații și schilozii (astăzi se spune handicapați fizic) și săracii („toți cei care erau bătrâni și bolnavi, suferind de infirmități sau nevoiași“). „Și s-a strâns puzderie de calicime și de oameni fără căpătâi, care așteptau de la el mare milostenie“. Voievodul le oferă un mare ospăț și poruncește să li se dea „de băut și de mâncat pe săturate“, după care îi întreabă ce-și mai doresc. Răspunsul unanim este: „Doamne, doar Dumnezeu și Măria Ta știu asta, după cum te va lumina Dumnezeu“. Atunci le-a zis: „Voiți să fac în așa fel, încât să nu mai aveți griji și să nu vă mai lipsească nimic pe lume?“ Și cu toții, așteptându-se la cine știe ce mărnicie ieșită din comun, au răspuns: „Voim, doamne!“.

unde se aflau și poruncește să i se dea foc. Întrebat de persoanele din suita sa, voievodul răspunde: „Să știți că am făcut aceasta mai întâi ca să nu mai fie o povară pentru ceilalți și pentru ca nimeni să nu mai fie sărac în țara mea, și ca toți să fie bogați. În al doilea rând, i-am slobozit pentru ca niciunul dintr-înșii să nu mai pătimească pe astă lume de sărăcie sau orice beteșug“.

Specialiștii au văzut în aceste cuvinte pretenția suveranului valah de a interpreta Scripturile mai bine decât o făcea Biserica, a cărei doctrină era și este ajutorarea și mila creștinească pentru cei suferinzi și săraci. Vlad Țepeș prefera să-i omoare pentru a stârpi astfel pe toți nevoiașii și bolnavii pe care, credea el, îi transforma în martiri și îi expedia direct în cer.

Alte trei oșpețe individuale ale lui Țepeș la umbra pădurii de țepe de lângă Târgoviște, pădure lungă de trei kilometri și lată de unul, potrivit măturicii unui participant la campania lui Mehmed II din 1462, au ca victimă pe un slujitor care „nu mai putea răbda duhoarea leșurilor, așa că și-a astupat nasul și a întors capul“, și care este pus într-o țepă mai înaltă de voievod cu urarea: „Trebuie să rămâi acolo sus, ca să nu te mai ajungă duhoarea“ (*Povestirea rusă* despre Dracula). O altă victimă este, potrivit lui Michael Beheim, un preot care ținuse în prezența domnului o predică având ca subiect „iertate păcatele nu ne vor fi/ și trebuie să înapoiem ceea ce am/ luat fără socoteală cu japca/ de la ceilalți oameni/ Dracula s-a preumblat cu preo-

toți dezvăscuți [dezbrăcați] în picile goale. Pentru aceea i-au scos nume Țepeluș”.

O variantă a cronicii păstrată într-un singur manuscris precizează că furia lui Țepeș se datora faptului „căci dovedise că boerii târgovișteni l-au îngropat pă un frate al lui dă viu. Și pentru ca s-află adăvărul, căutând pă frate-său în groapă, l-au găsit cu fața în jos”.

Victima acestui asasinat barbar se numea Mircea și era fiul mai mare al lui Vlad Dracul, tatăl lui Țepeș și al lui Radu cel Frumos. Născut la 1429 – 1430, el condusese în 1444, în oastea lui Iancu de Hunedoara, un corp de armată muntean la bătălia de la Varna, unde se luptase atât de bine, încât sultanul Murad II i-a trimis știri că dacă nu se retrage, va uide pe cei doi frați ai lui, ostatici la otomani. În anul următor, același viteaz fiu de domn, în vârstă de 14 – 15 ani, a întovărășit cu oaste campania pe Dunăre a flotei burgunde care căuta pe regele Vladislav al Ungariei și Poloniei căzut la Varna, despre care se credea că este încă viu, prizonier la otomanii dunăreni. Despre el vorbește cu admirație Walcerand de Wawrin, unul dintre cavalerii burgunzi care ne-a lăsat povestirea acestei campanii, amintind cum Mircea l-a răzbutat pe tatăl său omorând un înalt dregător otoman de la Giurgiu, care îl trădase pe Vlad Dracul în 1442 atrăgându-l cu

Cina cea de taină, miniatură din Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei

promisiuni mincinoase la Curtea lui Murad II, unde voievodul petrecuse doi ani de captivitate în lanțuri, înainte de a-și regăsi tronul în 1443. În noiembrie – începutul lui decembrie 1447, Iancu de Hunedoara, furios pe domnul muntean care încheiase pace separată cu otomanii, a întreprins o campanie împotriva lui Vlad Dracul, pe care l-a decapitat la Târgoviște, iar orașenii de aici l-au îngropat pe bietul Mircea, care nu împlinise încă 17 – 18 ani. Dincolo de atrocitatea asasinatului, îngroparea de viu comporta pentru români și o importantă dimensiune escatologică: sufletul celui mort îngropat de viu, nespovedit, necîmpărtășit și fără lumânare, era osândit să rămână legat de trup și devenea strigoi sau vampir, situație în care trupul nu putea să se descompună, iar sufletul era obligat să rătăcească, așteptându-și mântuirea printr-o slujbă religioasă menită să-i ierte păcatele și să-i ușureze suferința. Răzbutarea lui Vlad Țepeș era deci îndreptățită și acest eveniment pare a sta, măcar în parte, la originea povestirii lui Michael Beheim.

Un alt ospăț sângeros al lui Vlad Țepeș a avut loc lângă capela Sf. Iacob din afara zidurilor cetății Brașovului, în 1460, în timpul unei expediții de pedepsă pentru ajutorul dat de sași pretendentului Dan, care fusese învins în luptă, capturat și silit să-și sape groapa pe

când își asculta prohodul, slujba de înmormântare. După ce a făcut prizonieri un mare număr de oameni – bărbați, femei și copii –, Țepeș a ordonat să fie cu toții trași în țepă pe dealul din spatele bisericii, pe când el, „în mijlocul lor, mai jos față de ei, era așezat/ la o masă unde se ospăta/ de mai mare dragul./ Ce îi plăcea și-l îmbărbăta/ era să vadă curgând sânge omenesc./ căci avea obiceiul/să-și înmoaie în el mâna/ când i se aducea la masă/ în timpul ospetelor”. (Michael Beheim). Un călugăr de la Mănăstirea Melk din Austria a notat în cronică sa detaliul că Țepeș mânca pe sfânta masă a Bisericii Sf. Iacob, pe care o scosese afară, la aer liber. Faptele s-au petrecut la 24 august 1460, sărbătoarea Sfântului Bartolomeu (a cărui biserică de lângă Brașov a fost incendiată), zi intrată în istorie prin masacrul protestanților francezi din 1572. Imaginea lui Vlad ospătându-se la masă în umbra unei păduri de țepi în care erau înfipte o mulțime de victime a făcut înconjurul Europei grație unei xilografii din broșura germană despre faptele sale tipărită la

zice că pre acesta Ștefan vodă l-au otrăvit doamna sa“. Despre ea scrie cu ironie și cronicarul muntean Radu Popescu: „Zău, de treabă jupâneasă moldoveancă [eroare, era munteană] să-și omoare bărbatul!“ Stana s-a întors în Țara Românească și s-a călugărit, „iar la moarte – sună inscripția de pe piatra ei de mormânt de la Mănăstirea Argeș – a luat shima îngerească și i s-a zis numele ei: călugărița Sofronia“. Avea sub 25 de ani când s-a săvârșit, în 1531.

Al doilea, cronologic vorbind, a fost voievodul muntean Pătrașcu cel Bun, decedat subit la 24 decembrie 1557, „nu fără bănuială de otrăvă“, spune un contemporan, chiar în ziua când avea loc un tradițional și important ospăț domnesc, cel din ajunul Crăciunului. Ca autor moral a fost desemnat vornicul Socol, care avea fumuri de domnie și a sfârșit aruncat de otomani într-un sac în Bosfor, iar ca instrument un doctor italian din Cremona.

Al treilea caz este cel al domnului Moldovei Aron zis Tiranul (1592 – 1595), refugiat în Transilvania și „ucis prin otrăvă în chipul cel mai crud și viclean“, spune Mihai Viteazul, de oamenii cancelarului Ardealului Ștefan Josica, în castelul de la Vinț, fosta posesiune a domnilor munteni Radu de la Afumați și Moise vodă.

În fine, domnul Moldovei Simion Movilă, un personaj

Bogdan cel Orb, Ștefăniță și Petru Rareș, frescă din Biserica Sfântul Nicolae din Dorohoi

de voievod nevolnic, care domnise și în Țara Românească după moartea lui Mihai Viteazul, decedat la 14 septembrie 1607: „Iară moartea lui – scrie Miron Costin –, precum au rămas den om în om în țară poveste, au murit otrăvit de cumnăta-sa, de doamna Ieremici vodă, trăgându domnia mai curundu la feciorii săi [în număr de trei], temându-se că să vor întemeia ficiorii lui Simion vodă [cinci la număr] la domnia țării, care fapte acci doamne apoi mai pre urmă au arătat Dumnezeu cu patimile ei“. Același lucru îl spune și ambasadorul venețian la Poartă, care precizează că boierii nu-l iubeau pe Simion, deoarece era crud.

Crima a fost sigur făptuită cu ocazia unui ospăț domnesc, deoarece la 14 septembrie se sărbătorește Înălțarea Sfintei Cruci, adică

descoperirea ei de către împărăteasa Elena, mama lui Constantin cel Mare, desigur o ocazie de reuniune a voievodului cu boierii în palatul domnesc. Iar pedeapsa divină de care vorbește Miron Costin a fost prăbușirea casei lui Ieremia Movilă în 1615, când văduva sa a fost făcută prizonieră de Skender pașa, care bătuse în lupta de la Drăcșani mica oaste a ginerelui ei, prințul polonez Samuel Korecki. „Iară doamna la mare ocară au sosit, de care singură au mărturisit cătră boieri. Trecând cu carul au vădzut pre boieri și lăcrământ au dzis: «Boieri, m-au rușinat păgânul». La această ocară au sosit casa lui Ieremici vodă și poate hi pentru răutățile ei, că era o fâmcie răpitoare [violentă, rea], precum spunu și de vreme ce au otrăvit pe cumnatu-său, pre Simion vodă (de va hi așa), și de frica lui Dumnedzău depărtată“.

Ajunsă la Istanbul, scrie un nobil german din suita inter-nunțului, „doamna a primit legea imamilor, adică cea mahomedană, împreună cu amândoi fiii ei, și apoi a fost dusă între femeile împărătești“. „Un agă o târî cu dânsul în Constantinopol, și ușile ferecate ale unci case turcești se închiseră pentru totdeauna în urma ei“, scria Nicolae Iorga, citându-l pe Miron Costin: „Au căzut după un agă turc până la moartea ei“.

(Va urma)

tul/ și l-a poftit la masă./ Acolo s-au așezat/ și au pornit să mănânce./ iar desfrânatul și spurcatul zvârlea/ bucățelele sale în mâncare./ iar preotul, pe loc/ a luat cu lingura lui/ ceea ce bucătise Dracula/ și a început să mănânce./ Dracula a zis: «Ia spune-mi, acum/ nu tu ai predicat aici/ că păcatele nu vor fi iertate/ dacă nu este lăsat fîștecăruia bunul său?»/ Preotul a zis: «Da, a mea/ este predica despre aceasta»./ Dracula a zis: «Și atunci de ce îmi ici bucățica/ pe care am pus-o aici?/ Asta nu-ți sporește cucernicia!»/ L-a luat pe bietul preot și/ a pus pe loc să fie tras în țepă».

A treia victimă, potențială, este un sol al regelui Matiaș Corvin, căruia domnul „i-a poruncit să rămână la masă cu el, în mijlocul cadavrelor, și, pregătită în fața lor, era o țepă foarte groasă și înaltă, cu totul aurită. Și Dracula l-a întrebat pe sol: «Spune-mi, de ce am pus să fie așezată aici această țepă?» Iar solul, înspăimântat amar, i-a răspuns: «Sire, îmi pare că oarecine sus-pus a săvârșit o fărâdelege împotriva ta și gândești să-i dăruiești o moarte mai plină de cinste ca a celorlalți». Și Dracula i-a zis: «Ai grăit bine! Cu adevărat, ești solul regal al unui mare suveran și am pregătit țepa asta pentru tine». Solul i-a răspuns: «Sire, dacă am săvârșit o fărâdelege ce se cuvine a fi pedepsită cu moartea, fă ce crezi de cuviință, căci jude nepărtinitor te afli și nu tu vei fi vinovat de moartea mea, ci eu singur». Dracula a izbucnit în râs și i-a zis: «Dacă nu-mi

Johann Fischart

răspundeai așa, într-adevăr ajungeai în țepa aceea». Și l-a ținut cu mare cinste, l-a copleșit cu daruri și l-a lăsat să plece».

Propensiunea lui Dracula de a comite crime și omori în timpul unor oștețe, un adevărat sacrilegiu pentru un bun creștin, a fost evocată și de poetul satiric german Johann Fischart (1546 – 1591) în poemul *Flöhhsaz* (1573): croii, aflați la masă,ucid un purice „lângă vin și pâine, pe care trebuie să le cinstim./ iar nu să le batjocorim prin vărsare de sânge;/ atunci m-am gândit la Dracula/ care stătea la masă între morți».

Fiul mai mare al lui Țepeș, Mihnea cel Rău (1508 – 1509), a lăsat și el amintirea unui tiran, mai ales pentru persecuțiile împotriva clanului Craioveștilor și a lui Neagoc, viitorul domn. Cronică țării conține însă un amănunt care poate fi pus în legătură cu un ospăț însângerat: „Și prinse pre toți boiarii cei mari și aleși și-i munci [chinui] cu munci, cu multe munci și cumplite și le luo toată avuția și să culca cu toate jupănesele și cu fetele

lor înaintea ochilor lor. Decii unora le-au tăiat nasurile și buzele, pre alții i-au înecat și pre alții i-au spânzurat, iar el să îmbogățească și creștea ca chedrul, până la ceriu, și-și umplea voia sa».

Ipoteza că prinderea boierilor s-a produs la un ospăț domnesc la Crăciunul anului 1508 ni se pare întărită de prezența soțiilor și fetelor acestora, căci datina era ca doamna, soția domnului, și fetele sale să ospăteze soțiile boierilor în apartamentele ei (numite în secolul al XVIII-lea „harem”), în vreme ce voievodul benchetuia cu sfetnicii și marii boieri. Cunoaștem și un caz precis când soția de neam sârbesc, Iacșici, a marelui comis Pârnu din Ruși, nepotul de soră al voievodului Radu cel Mare, a fost violată de Mihnea, care i-a ucis apoi soțul. Drept răzbunare, Dimitrie Iacșici, fratele răposatei, l-a asasinat pe Mihnea cel Rău la Sibiu, doi ani mai târziu, într-o duminică, pe când domnul mazel ieșea de la slujbă din biserica catolică.

În secolul care a urmat acestor masacre, cel puțin patru domni români – trei moldoveni și un muntean – au murit otrăviți, foarte probabil în cursul unor oștețe: Ștefăniță al Moldovei, nepotul lui Ștefan cel Mare (1517 – 1527), în vârstă de 19 – 20 de ani, de soția sa Stanca, fiica mai mare a lui Neagoc Basarab, care nu-i ierta afrontul de a o fi preferat de soție pe frumoasa sa soră, Ruxanda, măritată cu Radu de la Afumați, iar apoi cu Radu Paisic. Grigore Ureche precizează că „scrie la un letopiseț moldovenesc, de

Revoluționare, au obținut majoritatea locurilor. Grupările naționaliste și de stânga au protestat, dar fără folos. Din 73 de locuri, 68 au fost ocupate de clerici pro-Khomeini și propunerea lor de Constituție s-a pliat pe viziunea lui. Abia acum Khomeini a început lupta directă cu opoziția. A atacat tendințele separatiste kurde și a chemat trupe de voluntari să pacifice regiunea kurdă. A

atacat presa opoziției și a trimis Gărzile Revoluționare (miliții organizate ad-hoc pe baza aderenței la viziunea lui Khomeini) să le închidă, în principal pe cele de stânga. Nu s-a amestecat în disputa dintre premierul naționalist Bazargan și P.R.I., dar tacit i-a sprijinit pe religioși. A chemat la manifestații de protest împotriva S.U.A. după acceptarea șahului pe teritoriu american, pe motiv că Administrația americană „complota împotriva revoluției”.

În acest context a fost ocupată Ambasada S.U.A. la 4 noiembrie. Premierul Bazargan și ministrul de Externe Yazdi tocmai se întorceau de la Alger, unde se întâlniseră cu Brzezinski, și au aflat la birou de situația Ambasadei. Yazdi a dat fuga la Qom să îl roage pe Khomeini să îi alunge pe studenți din Ambasadă (la fel ca la 14 februarie) și Khomeini l-a asigurat că așa va face. În schimb și-a trimis fiul (Ahmad Khomeini) să vadă despre ce este vorba. Acesta a venit la Teheran (și el era cleric și și-a pierdut turbanul când a escaladat poarta), a discutat cu studenții din Ambasadă și s-a întors la Qom, raportând că erau buni musulmani, credincioși lui, și că acțiunea lor avea un succes enorm.

Decât să se opună valului, Kho-

Imagine de la referendumul din 30 și 31 martie 1979

meini s-a decis să îl folosească. La 5 noiembrie a dat o declarație de susținere a studenților, numind acțiunea lor „a doua revoluție”. Gestul îl osândea pe Bazargan, dar oricum el nu mai era de folos. Umilit și compromis, premierul Bazargan și-a dat demisia la 6 noiembrie, acceptată de Khomeini pe motiv de „oboseală”. Puterea centrală a intrat pe mâna Consiliu-

lui Revoluției, un for numit de Khomeini în februarie, care în noiembrie ajunsese obedient lui.

Miza crizei

Ocuparea Ambasadei (denumită „cui-bul spionilor”) a trezit un val de mândrie națională în Iran. Mii de oameni au demonstrat scandând mesaje anti-americane în jurul Ambasadei și în alte orașe. După decenii de umilințe, poporul iranian își plătea polițele imperialiștilor americani. Țara era în delir! Nici nu ar fi putut cineva în Iran să riște oprobiul discutând cu americanii sau să elibereze ostaticii. Naționaliștii moderați, care priveau sceptic ocuparea Ambasadei, pe motivul deteriorării prestigiului Iranului pe scena internațională, au fost imediat acuzați de extremiștii religioși și de stânga de atitudine pro-americană.

Susținuți de religioși și aplaudați de cei de stânga, studenții din Ambasadă elibereau presei documente capturate care incriminau naționaliști și liberali de legături cu americanii (în total au fost publicate 81 de

Elicopter distrus în timpul Operațiunii „Eagle Claw”, care trebuia să ducă la eliberarea ostaticilor din capitala Iranului

Continuăm prezentarea crizei ostaticilor de la Teheran, începută la 4 noiembrie 1979, după ce am văzut în numărul precedent al revistei o parte dintre cauzele declanșării ei.

CRIZA OSTATICILOR DIN IRAN

Dr. MIHAI CERNĂTESCU
Universitatea din Pitești

Administrativ, Iranul era în haos: guvernul premierului naționalist Bazargan, numit de ayatollahul Khomeini la întoarcerea din exil, pierdea din autoritate pe zi ce trecea. Regiunea kurdă din vestul țării își reluase acțiunea de secesiune. Poliția dispăruse de pe străzi, iar armata suferea de pe urma epurării dure, cu precădere a gradelor superioare.

Autorul articolului în fața clădirii
fostei Ambasade S.U.A. de la Teheran,
în anul 2004

Țara era la discreția miilor de Comitete Revoluționare, grupări locale de vigilenți înarmați, tineri și puțin educați. Erau organizați în jurul moscheilor, religioși și sprijinitori ai viziunii ayatollahului Khomeini. Asemenea comitete s-au organizat și în fabrici, universități și ministere. Clerul local era de obicei și Tribunal Religios, iar suspiciunea de a fi împotriva revoluției atrăgea execuția rapidă.

A doua revoluție

Prima dispută dintre forțele interne a apărut la referendumul din 30 și 31 martie 1979. Întrebarea „Vreți Republică islamică?” a fost decisă de Khomeini, iar iranienii nu au avut alternativă. Moderații au protestat, dar fără efect. Votul a fost deschis, fără cabine de vot, și

se putea vedea clar alegerea după culoarea buletinelor, chiar dacă erau împăturite (verde pentru „da” și roșu pentru „nu”). Scorul zdrobitor, peste 99% din voturi pentru republica islamică, a fost victoria lui Khomeini.

A doua dispută majoră s-a dat pentru adoptarea Constituției. Mulți dintre naționaliști activau în domeniu juridic și ei au întocmit o propunere de Constituție care a circulat în presă în vara anului 1979. Ea garanta democrația și drepturile omului, dar a fost respinsă de Khomeini. În schimb, a sprijinit

propunerea oferită de Partidul Republican Islamic (P.R.I., partidul pe care îl susținea) de a se alege o adunare legislativă care va întocmi Constituția. Alegerile s-au desfășurat la 3 și 4 august 1979 și candidații P.R.I., sprijiniți de activitatea Comitetelelor și Tribunalurilor

Ayatollahul Ruhollah Khomeini și Mehdi Bazargan (în picioare)

*Michael Metrisko a fost primit
ca un erou în orașul natal, Olyphant*

ton. Intenția lui Carter de a forma un bloc comun cu aliații europeni și japonezi pentru impunerea de sancțiuni economice Iranului a eșuat.

Epilogul

Operațiunea CIA, sprijinită de diplomații canadieni de la Teheran, din 28 ianuarie 1980, a reușit să scoată din Iran șase diplomați americani care fugiseră din Ambasadă la 4 noiembrie. A fost o adevărată sărbătoare în S.U.A. și a ușurat puțin sentimentul de frustrare generală care cuprinsese societatea americană. Insistența cu care presa americană a mediatizat „Criza Ostaticilor” a cauzat o adevărată dramă națională și l-a forțat pe Carter să aprobe operațiunea militară (inspirată de succesul operațiunii israeliene la Entebbe, din 4 iulie 1976, din Uganda, prin care au fost eliberați ostatici israelieni, luați prizonieri de un comando palestinian) de eliberare a ostaticilor din 24 aprilie 1980, deși șansele de reușită erau modeste. Eșecul operațiunii a amplificat sentimentul de frustrare și a contribuit la înfrângerea lui Carter în alegerile prezidențiale la 4 noiembrie 1980.

La 4 noiembrie 1979 studenții iranieni au luat ostatici și cetățenii americani găsiți în Ambasadă (cei trei diplomați aflați la Ministerul de Externe au rămas acolo ca ostatici) și în ziua următoare i-au adus la

ambasadă și pe cei de la Centrul Cultural S.U.A. sau întâlniți pe stradă. Cinci femei și opt bărbați de culoare au fost eliberați la 19 și 20 noiembrie. În iulie 1980 a mai fost eliberat un bărbat din motive medicale, iar restul de 52 de persoane au fost eliberate în ianuarie 1981, după 444 de zile în captivitate. Ostaticii au fost ținuți în Ambasadă, dar după operațiunea din aprilie au fost răspândiți pentru a face imposibilă o altă operațiune de salvare. Primele săptămâni au fost cele mai grele pentru ostatici: au fost supuși la interogatorii, bătăi și amenințări cu moartea, dar

din primăvară situația lor s-a îmbunătățit, au fost vizitați de diplomați străini și de oficiali iranieni, o mamă și-a vizitat fiul militar, de Crăciun au fost vizitați de un preot american. Cel mai greu tratament a fost suportat de atașatul politic Michael Metrisko (vorbitor de persană) pentru că îi jignea în limba lor pe studenți, liderii lor și Revoluția Islamică.

Atât studenții cât și ostaticii americani au devenit pioni într-un joc politic și au avut noroc că au scăpat cu viață. Negocierile de eliberare au fost greoaie, s-au purtat indirect prin diplomați algerieni (ulterior algerienii au declarat că „nu au fost negocieri clasice, ci mai degrabă seminarii educative: la Teheran explicam sistemul de funcționare al Ambasadei S.U.A., iar la Washington explicam Revoluția Islamică”). La 20 ianuarie 1981 președintele Reagan a depus jurământul și ostaticii au fost eliberați.

Criza lua sfârșit, dar urmările ei au fost majore și afectează până astăzi cele două țări. Republica Islamică Iran a devenit una dintre cele mai izolate țări ale lumii, prestigiul internațional suferind enorm. Discriminarea internațională s-a văzut limpede după 22 septembrie 1980, când Saddam Hussein a atacat Iranul, iar comunitatea internațională l-a sprijinit pe agresor. În afară de Khomeini, care și-a impus viziunea lui de stat teocratic, nimeni nu a avut de câștigat din „Criza Ostaticilor” din Iran. ■

voluma cu documentele Ambasadei și traducerea lor în limba persană). Nu au apărut documente incriminatoare la adresa membrilor P.R.I. (și ayatollahii Montazeri și Beheshti se întâlniseră cu oficiali americani) și nici nu s-au găsit planuri de lovituri de stat.

A devenit limpede că miza crizei este politica internă iraniană. Acest nou front în lupta internă pentru putere a fost folosit strălucit de Khomeini. Fraza lui „America nu poate face nicio prostie!” (traducere politicoasă din limba persană a autorului) era pe buzele tuturor. Cu cât Khomeini refuza apelurile personalităților internaționale pentru eliberarea ostaticilor, cu atât devenea și mai iubit de iranieni, câștigând supranumele de „implacabil”. La 2 și 3 decembrie 1979 Consiliul Revoluției a organizat referendumul de aprobare a Constituției, legalizând viziunea lui Khomeini.

După această mare victorie, Khomeini s-a oprit pentru a nu brusca prea mult societatea. A împiedicat clericii (liderul P.R.I. Mohammad Beheshti ar fi câștigat clar) să candideze la alegerile prezidențiale și astfel, la 25 ianuarie 1979, cu un mandat de patru ani, a fost ales moderatul Abolhassan Banisadr (ca și Bazargan înainte și Banisadr a negociat eliberarea ostaticilor cu Administrația de la Washington; ca și el, a eșuat, izbindu-se de determinarea lui Khomeini). P.R.I. a câștigat alegerile parlamentare organizate în două etape februarie – mai 1980, a închis universitățile în aprilie și a reușit să-l blocheze pe Banisadr (în iunie 1981 fugea definitiv din țară). Organizația Mojahedin-e Khalq, de ideologie marxistă, a acuzat P.R.I. de falsificarea alegerilor și deși lupta lor sângeroasă s-a întins și în anul 1981, teocrația lui Khomeini câștigase definitiv puterea în vara lui 1980. Operațiunea militară eșuată de eliberare a

ostaticilor din 24 aprilie 1980 a ridicat prestigiul lui Khomeini la cer. Fiind clarificată situația internă, prelungirea crizei ostaticilor nu mai avea rost (șahul murise în Egipt la 27 iulie 1980). În august 1980 Khomeini a cerut apropiatilor lui să rezolve problema ostaticilor.

La Washington ocuparea Ambasadei a șocat Administrația și președintele Carter i-a trimis în Iran pe procurorul general Ramsey Clark și pe senatorul William Miller (vorbitor de persană) cu o scrisoare pentru Khomeini prin care cerea eliberarea imediată a ostaticilor. Misiunea lor secretă a transpirat în media și când au ajuns la Istanbul au primit vestea că nu sunt bineveniți în Iran. S-au întors la Washington fără rezultat, la 15 noiembrie. Devenise clar și la Washington că singura putere reală în Iran este a lui Khomeini, dar Khomeini nu dorea să discute cu americanii. Refuzând negocierile, iranienii l-au lăsat pe președintele Carter fără alternative. Nu putea acționa militar împotriva Iranului pentru că ar fi pus ostaticii în pericol. În schimb, Carter a oprit importurile și exporturile americane în și din Iran la 12 noiembrie (S.U.A. importa din Iran zilnic 700.000 de barili de țiței) și a blocat conturile iraniene din străinătate la 14 noiembrie (aproximativ 12 miliarde de dolari). La 23 noiembrie a trimis iranienilor mesajul că dacă ostaticii vor fi judecați și executați (cum vehicula presa iraniană), S.U.A. va ataca Iranul. Secretarul de Stat Cyrus Vance a dus o adevărată campanie diplomatică pentru eliberarea ostaticilor, dar rezoluțiile Consiliului de Securitate O.N.U. și

ale Curții Internaționale de Justiție au fost ignorate de iranieni. La 24 decembrie U.R.S.S. a invadat Afganistanul și a complicat și mai mult situația geopolitică. Teama unei apropieri între ruși și iranieni era una reală la Washing-

Sosirea ostaticilor americani după eliberare, la o bază militară din Germania

state, pe principiile dreptului și justiției. În acest spirit, în cursul întâlnirii liderului sovietic cu premierul R. Hashimoto, din noiembrie 1997, de la Krasnoiarsk, s-a convenit să fie făcute toate eforturile pentru semnarea Tratatului de Pace bilateral până în anul 2000.

La următoarea întâlnire din Japonia a celor doi lideri, din 1998, partea rusă a propus ca în locul Tratatului de Pace să fie încheiat un Tratat de pace, prietenie și colaborare pentru a consolida inclusiv cooperarea pe plan economic și al securității între cele două țări. La rândul său, premierul japonez a venit cu o nouă propunere, respectiv ca Rusia să recunoască suveranitatea Japoniei asupra celor patru insule, transferul lor putând avea loc ulterior semnării Tratatului de Pace. Partea rusă a refuzat însă oferta. Nici hotărârea luată la Krasnoiarsk nu a fost respectată de cele două părți, negocierile fiind continuate.

În cursul convorbirilor de la Irkutsk, din martie 2001, președintele Vladimir Putin și premierul japonez Yoshiro Mori au reconfirmat că Declarația Comună din 1956 reprezintă un document legal, de bază, care fixează punctul de începere al procesului de negocieri. În plus, au convenit, pe baza Declarației Comune din 1993, că părțile trebuie să încheie un Tratat de Pace, rezolvând problema atribuirii celor patru insule. Ei n-au precizat însă către care dintre cele două țări să fie făcută această atri-

Președintele american Dwight D. Eisenhower privește cum premierul japonez Nobusuke Kishi semnează, la 19 ianuarie 1960, Tratatul de securitate

buire. S-a convenit, de asemenea, lărgirea cadrului de discuții și negocieri bilaterale în format „2+2”, incluzând miniștrii de Externe și ai Apărării.

Numeroase momente de mare tensiune

Discuțiile pe această temă au cunoscut și momente de stagnare în perioada 2010 – 2012, în pe-

rioda mandatului președintelui Dmitri Medvedev, care a întreprins două vizite în insula Kunashiri, aflată în dispută. În protestul adresat Ambasadei Rusiei la Tokyo, după prima vizită, Ministerul de Externe japonez a subliniat că această insulă este teritoriul Japoniei; că gestul respectiv este extrem de regretabil și va duce la răcirea relațiilor bilaterale. La rândul său, ambasadorul Rusiei a declarat că vizita reprezintă o acțiune pur internă a Rusiei.

În urma crizei din Ucraina, declanșată în 2014, relațiile japoно-ruse, inclusiv discuțiile privind Tratatul de Pace, au cunoscut o relativă răcire, Japonia alăturându-se sancțiunilor impuse Rusiei de statele occidentale. Prin măsurile ulterioare luate de

Japonia pe linia cooperării economice și a investițiilor în Rusia, efectul sancțiunilor a fost atenuat, favorizând continuarea negocierilor.

Perioada de după realegerea lui V. Putin ca președinte al Rusiei și a lui Shinzo Abe ca premier al Japoniei marchează etapa

Premierul Yoshiro Mori și președintele Vladimir Putin

Teritorii în dispută

Așa cum am văzut în episodul anterior, Tratatul de comerț, navigație și delimitare de la Shimoda, semnat la 7 februarie 1855 între Japonia și Rusia, reglementa pentru prima oară problema frontierei dintre cele două state. Războaie succesive, cu sorți schimbători, au modificat mereu situația.

DIFERENDUL TERRITORIAL DINTRE JAPONIA ȘI FEDERAȚIA RUȘĂ

ION SCUMPIERU

Procesul negocierilor în chestiunea menționată, început în anul 1955, continuă până în zilele noastre, acesta cunoscând momente de progres sau de regres, în funcție de evoluția relațiilor internaționale, de situația internă din Rusia, precum și de voința liderilor celor două țări.

Premierul japonez Shinzo Abe și președintele Vladimir Putin și-au exprimat dorința de a rezolva acest diferend

Astfel, în urma reînnoirii Tratatului de securitate dintre Japonia și S.U.A. din 1960, liderul Uniunii Sovietice, N.S. Hrușciiov, a anunțat că țara sa nu va mai transfera Japoniei cele două insule promise. Timp de mulți ani, reprezentanții Uniunii Sovietice n-au mai recunoscut că între cele două țări ar exista vreun diferend teritorial.

Un nou format de negociere

Primul lider sovietic care recunoaște existența acestei probleme în relațiile japo-

ruse este M. Gorbaciov, cu prilejul vizitei sale la Tokyo, din 1991. Partea japoneză a devenit mai optimistă, sperând să consolideze noua evoluție a raporturilor bilaterale prin acordarea unei asistențe economice și financiare masive, atât de necesară Rusiei.

După venirea la putere a președintelui Boris Elțin, cele două țări au semnat, în cursul vizitei acestuia la Tokyo, din 1993, o Declarație Comună în care se stipulează că negocierile pentru încheierea Tratatului de Pace și soluționarea disputei teritoriale urmează să fie bazate pe fapte istorice și legale, precum și pe documente convenite cu acordul celor două

Rusia nu returnează teritoriile ocupate decât silită

Din comunica-
tele date publicității,
se poate deduce că

partea japoneză insistă cu hotărâre, în conti-
nuare, pentru acceptarea de către Rusia a
retrocedării tuturor insulelor, solicitate de-a
lungul timpului, însă este pregătită să răs-
pundă într-o manieră flexibilă în ceea ce
privește data și modalitatea în care va avea
loc acest demers.

Mulți specialiști în problemele relațiilor
japono-ruse relevă că, în ciuda optimismului
și a eforturilor făcute de japonezi în soluțio-
narea disputei teritoriale, chiar în cursul ac-
tualului mandat al președintelui V. Putin,
niciunul dintre liderii ruși, de până acum, n-a
mers dincolo de promisiunea considerată de
unii dintre ei drept nefericită făcută de Rusia
părții japoneze în Declarația Comună din
1956, nici măcar în momentele dificile pe care
le-a traversat Rusia după dezintegrarea Uniunii
Sovietice. Nici actualul lider nu va accepta să
returneze celelalte două insule mai mari,
Etorofu și Kunashiri, atât din principiu – ca
lider și cetățean rus –, cât și pentru valoarea
lor strategică deosebită pe care o au la ieșirea
din Marea Ohotsk către Oceanul Pacific,
precum și a celei economice a acestora.

Totodată, ei consideră că Rusia urmărește
să creeze impresia că progresul discuțiilor este
posibil pentru a induce părții japoneze opti-
mism, precum și ideea de a adopta o atitudine

Templu budist japonez pe insula Etorofu

generală mai favora-
bilă dezvoltării și ex-
tinderii, într-o măsură
cât mai mare, a rela-
țiilor bilaterale pe plan
economic și politic.

Pornind de la po-
ziția celor două părți,
precum și de la stadiul
actual al negocierilor,
se poate estima că

acestea vor continua, indiferent de personali-
tățile care vor conduce destinele Japoniei și
Rusiei, pentru o perioadă greu de anticipat.
Orice înrăutățire a situației actuale din Ex-
tremul Orient sau din altă zonă a lumii în care
una sau ambele țări pot fi implicate va în-
depărta și mai mult momentul soluționării
diferendului teritorial japono-rus.

În același timp, se constată că Japonia este
pusă, în continuare, în fața unei alegeri cru-
ciale, dezavantajoasă, respectiv de a primi
înapoi din partea Rusiei doar o parte dintre
insule și a semna Tratatul de Pace bilateral sau
de a refuza această ofertă și a nu obține niciuna
dintre ele, situația din 1945 perpetuându-se
sine die.

Concluziile de mai sus se bazează și pe
politica promovată de Rusia de-a lungul
istoriei, respectiv de a nu returna niciun te-
ritoriu ocupat de aceasta de la alte state, decât
silită de schimbări excepționale, interne sau
externe.

În acest sens, experiența din ultimele
secole a relațiilor Rusiei cu vecinii săi din
Europa, respectiv statele din Europa Centrală
și de Est, inclusiv România, poate să reprezinte,
la rândul ei, încă un exemplu de referință
pentru Japonia în soluționarea problemei
Teritoriilor de Nord. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

cea mai bogată în întâlniri și discuții dintre cele două țări pe această temă, în legătură cu extinderea cooperării economice și dezvoltarea zonei Extremului Orient al Rusiei, precum și viitorul celor patru insule. Pe lângă discuțiile între cei doi lideri, au început negocierile, inclusiv între miniștrii de Externe și ai Apărării în format „2+2”. De asemenea, negocierile bilaterale, de ordin tehnic, în chestiunea statutului Teritoriilor de Nord, au fost încredințate adjunctilor miniștrilor de Externe.

Premierul S. Abe a creat un post de ministru în Cabinetul Japoniei, acesta urmând să se ocupe, special, de cooperarea economică cu Rusia. Întâlnirile bilaterale continuă să aibă loc, inclusiv, cu prilejul participării celor doi lideri sau a miniștrilor de Externe la reuniunile internaționale.

Astfel, în cursul întâlnirii ASEAN de la Singapore, din 2018, sub presiunea timpului trecut de la data când au început să discute această chestiune, S. Abe și V. Putin au hotărât ca ritmul negocierilor bilaterale pentru încheierea Tratatului de Pace să fie accelerat, reconfirmând, totodată, faptul că acestea trebuie să aibă ca bază, în continuare, Declarația Comună din 1956. Totuși, în concepția părții ruse, ceea ce este necesar astăzi nu este doar un Tratat de Pace care se semnează la terminarea războiului, ci mai degrabă un instrument care reflectă stadiul actual al relațiilor dintre cele două țări și, chiar mai important, care să evidențieze domeniile prioritare ale cooperării viitoare. Acesta ar pune relațiile bilaterale pe o nouă bază și ar facilita

efortul general de perspectivă pentru promovarea cooperării inter-frontaliere.

În cursul anului 2019, negocierile japonoruse au continuat, într-adevăr, în ritm susținut la toate nivelurile stabilite, însă până în prezent Tratatul de Pace nu a fost semnat, iar statutul juridic al teritoriilor în dispută rămâne nereglementat.

Eforturile susținute făcute atât de S. Abe, care consideră soluționarea problemei Teritoriilor de Nord drept principala sa misiune de politician și premier, cât și de V. Putin, care și-a propus să rezolve toate problemele Rusiei cu vecinii ei, sunt laudabile. Fiecare însă urmărește să rezolve această chestiune în suspensie în viziunea și interesul propriei țări.

Totodată, deși se bucură de mare popularitate, cei doi lideri sunt nevoiți să țină seama și de opinia publică din țările lor. Astfel, japonezii doresc și susțin returnarea în întregime a Teritoriilor de Nord, răpite ilegal prin încălcarea Tratatului de Neagresiune din 1941, iar populația rusă, inclusiv din aceste insule, respinge solicitarea respectivă, considerând că ele se cuvin Rusiei pentru sacrificiile materiale și umane ale soldaților săi, făcute pentru obținerea victoriei în ultimul Război Mondial.

De aceea, așa cum reiese și din declarațiile publice făcute în cursul anului 2019 de reprezentanții Rusiei, pozițiile părților sunt încă foarte depărtate, între ele existând divergențe semnificative. La rândul lor, negocierile japoneze recunosc că, din acest motiv, discuțiile bilaterale traversează numeroase momente de mare tensiune.

Imagine de la începutul secolului trecut de pe insula Kunashiri (stânga) și din timpul vizitei președintelui rus Dmitri Medvedev

Pastorul Henrik Benzelius a condus în anul 1714 a treia expediție. El a plecat în aprilie la Istanbul, unde a avut contacte cu erudiți otomani și greci, a învățat mai multe limbi orientale și a călătorit prin Siria, Palestina și Egipt.

Strategul de la Stănilești

Țelul principal urmărit de rege în anii refugiuului a fost să convingă Poarta să pornească războiul împotriva țarului. Asta ar fi însemnat revanșa pentru înfrângerea de la Poltava și posibilitatea de a se întoarce în Suedia victorios, și nu ca un înfrânt. Oamenii regelui furnizau cu mare iscusință înalților demnitari otomani și sultanului informații detaliate despre planurile țarului de a ocupa teritoriile cazăcești, de a-și extinde dominația până la Marea Neagră și de a ataca chiar Istanbulul. Informațiile erau obținute uneori pe căi spectaculoase, ca acelea ale baronului suedez Johan Cederhielm, aflat în captivitate la Moscova, care a reușit să corupă funcționari ai cancelariei imperiale ruse și să transmită la Stockholm documente despre planurile de expansiune ale țarului.

Dovezile primite precum și încălcarea hotarelor otomane la Ocaiov și Cernăuți – în încercarea de a-l captura pe rege – au făcut ca sultanul să declare război țarului în noiembrie 1710. Sultanul s-a bazat pe promisiunea lui Carol că va deschide un al doilea front împotriva țarului din nord-vest, prin Polonia, care

Regele Carol al XII-lea

ar fi despovărat efortul militar al Porții în sud-est. Din diferite motive – dintre care unul a fost drumul lung de până la un an al curierilor de la Tighina la Stockholm –, regele nu și-a putut ține promisiunea. El i-a sprijinit însă pe otomani în bătălia de la Stănilești (*Magazin istoric*, nr. 10/1973) cu toate mijloacele de care a dispus la Tighina. A trimis trupele sale la granița Moldovei cu Polonia cu ordinul de a tăia liniile de aprovizionare ale

inamicului. De asemenea, a pus la dispoziție vizirului Baltadji și hanului Giray ofițeri suedezi cu mare experiență în luptele cu rușii. Istoricul german Otto Haintz a tras concluzia că felul cum a decurs bătălia a corespuns în mare parte strategiei regelui suedez. Nicolae Iorga preciza că înfrângerea țarului s-a bazat pe strategia regelui, „prin înconjurarea celor d'întăiu de cei din urmă în tabăra de secetă și foamete de la Stănilești”.

Deși țarul pierduse războiul, vizirul, de teamă că Austria ar putea deschide un al doilea front împotriva Porții, s-a grăbit să facă pace, fără a obține garanții, și a pierdut astfel șansa unică de a zdrobi definitiv dușmanul de moarte al Imperiului Otoman. Însăpmântate de victoria țarului la Poltava și de faptul că înfrângerea de la Stănilești nu a slăbit nicidecum Imperiul Rus, Înalta Poartă și Viena au dorit să oprească procesul de ruinare a Suediei și să sprijine repatrierea grabnică a regelui. Poarta spera că, odată ajuns în Scandinavia, regele va porni de acolo cu energia sa proverbială lupta împotriva țarului, ceea ce ar fi redus presiunea asupra Imperiului Otoman. Pe de altă parte, împăratul se întreba dacă țarul – după ce va fi terminat socotelile cu regele suedez și ocupat Istanbulul – nu își va fixa oare ca nou obiectiv Viena.

O convorbire între patru ochi

Carol a respins din diferite motive ofertele de repatriere și a insistat să se întoarcă

Cornelius Loos

Obligați să se refugieze, după înfrângerea suferită din partea oștilor țarului rus la Poltava, în 1709, lângă fortăreața otomană Bender, regele Carol al XII-lea și suedezii care l-au acompaniat au transformat tabăra lor în noua capitală a Suediei (Magazin istoric, nr. 5/2020).

Exclusivitate

REGELE SUEDEZ CAROL AL XII-LEA LA TIGHINA (1709 – 1713)

ROBERT R. DENNDORF
(Germania)

Regele a poruncit schimbări în administrație și în sistemul fiscal: introducerea unei declarații de impozite, a impozitului progresiv pe venit, a impozitului pe avere și circulația pe dreapta. Au fost luate măsuri pentru modernizarea agriculturii și mineritului. Regele a poruncit reconstrucția palatului Tre Kronor din Stockholm, distrus de un incendiu, iar arhitectul Tessin cel Tânăr i-a trimis planurile la Tighina. Tessin a primit și misiunea construirii clădirii Academiei de Științe, care a fost fondată abia în anul 1739.

Reprezentare a momentului când otomanii au luat cu asalt colonia suedeză din Tighina

Carol a fost preocupat până în detaliu de ridicarea unor construcții monumentale în Stockholm. Studiile au arătat că stilul acestora a fost influențat de arhitectura orientală. Au fost luate decizii privind bugetul de stat, ocuparea pozițiilor cheie în administrație și retribuirea acces-

tora. Regele a considerat necesar să acorde și cercetării locul cuvenit. În anul 1710 Carol i-a trimis pe ofițerii Cornelius Loos, Konrad Sparre și Hans Gyllenskepp să întreprindă o expediție în Orient, cu misiunea să deseneze și să descrie construcțiile interesante întâlnite pe drum. Ei au

fost primii europeni care au văzut renumitele ruine de la Palmyra. Desenele executate de Loos în Egipt, Palestina și Siria sunt cele mai precise din acele timpuri. Un an mai târziu au fost trimiși ofițerii Michael Eneman și Johan Silfvercrantz cu aceeași misiune prin Egipt, Arabia, Palestina și Cipru.

masiv. Conform unui raport al generalului imperial Stefan von Steinville, convoiul a ajuns la 13 octombrie la Rusciuk, traversând la Giurgiu. Apoi regele s-a îndreptat probabil direct spre Pitești. Acolo a decis să se stabilească la 10 km mai departe, în satul Budeasa. În casa în care, conform unei tradiții, ar fi locuit regele, la etaj, pe perețele din dreapta, deasupra primei trepte, se află o tăbliță de marmură pe care erau săpate cuvintele: „Carol al XII-lea, regele Suediei, fugărit de vrăjmași s-a ascuns și odihnit aici.” Din Țara Românească regele l-a trimis pe Johan Eriksson Ehrenskjöld la Pasul Turnu Roșu, unde i-a înmănat 50.000 guldeni și aprobările cerute.

Inaugurarea monumentului ridicat în perioada interbelică la Varnița, județul Tighina, în amintirea oștenilor suedezi

Între timp, scraschierul Apti a organizat trecerea trupelor suedeze rămase la Tighina până la Pitești. Convoiul a plecat de la Tighina la începutul lui septembrie și a ajuns o lună mai târziu la Pitești. Suedezii s-au organizat în cinci coloane

de marș, fiecare condusă de un general-maior. Fiecare coloană a fost împărțită în trei subgrupe, comandate de câte un colonel. Regele a ținut să călătorească incognito, întrucât orice festivitate i-ar fi întârziat în mod inutil sosirea la destinație. Pentru a nu fi recunoscut, a lăsat să-i crească barba, pe care a vopsit-o în negru, s-a îmbrăcat cu un tricorn cu galoane aurii, un surtuc maro, o manta albastră și o perucă neagră. Pentru a crea confuzie, comandanții celor 15 subgrupe și-au lăsat și ei bărbi lungi. Regele și un mic grup au trecut de la Pitești granița în Ardeal prin Pasul Turnu Roșu, în timp ce majoritatea suedezilor au plecat în grupuri pe trasee și intervale de timp diferite spre Pasul Bran, situat mult mai la est. Carol a pornit în noaptea spre 6 noiembrie 1714, cu un pașaport emis de cancelaria suedeză pe numele fals Peter

Studiul a fost rezultatul unei activități de peste zece ani și s-a bazat pe un material documentar adunat de-a lungul a 40 de ani. Piese de colecție în acest timp arată aspecte comune ale istoriei româno-suedeze de la începutul secolului al XVIII-lea. Din motive de vârstă doresc să las colecția în spațiul românesc și propun pentru aceasta crearea în cadrul unui muzeu existent în România sau Republica Moldova a unui centru cultural româno-moldo-suedez. Locul ideal pentru adăpostirea și îngrijirea colecției ar fi la Varnița, unde ar completa descoperirile arheologice făcute acolo.

Un loc care să amintească de șederea regelui pe meleaguri românești ar însemna nu numai un punct de atracție pentru turiștii scandinavi și de pretutindeni, dar și o sursă de venituri durabilă. Realizarea ar duce la intensificarea colaborării turistice și cercetării internaționale. Un prim pas ar fi identificarea unui spațiu – o încăpă de 40 m² –, unde aceste valori să găsească adăpost și ocrotire.

Apelez la Ministerul Culturii din România să preia proiectul și să colaboreze în acest sens cu Ministerul Culturii al Republicii Moldova. Odată luată decizia, ar trebui informată mass-media. Conturi bancare deschise la București și Chișinău, administrate de aceste ministere, ar urma să colecteze donațiile și să contribuie la finanțare.

R. DENNDORF

numai prin Polonia, cu o escortă de 50.000 de turci și tătari. Asta era însă imposibil de realizat fără ca țarul să considere acea mișcare masivă de forțe ca pe o invazie, ceea ce ar fi însemnat război. Un motiv plauzibil pentru care Carol a respins ofertele a fost speranța că va putea convinge Poarta să pornească un nou război împotriva țarului. La asta s-a adăugat într-o măsură crescândă convingerea că otomanii urmăreau să-l captureze și să-l predea inamicilor lui. Carol era hotărât să se apere în cazul că s-ar fi încercat forțarea plecării la drum fără a i se acorda securitatea convenită.

Un lanț de neînțelegeri precum și cererile exorbitante de bani ale regelui au dus la acel eveniment neobișnuit care a intrat în istoria Suediei sub numele *Kalabaliken i Bender*. Hotărât să scape de rege cu orice preț, seraschierul Iusuf a poruncit asediul coloniei suedeze cu o armată de 10.000 de oșteni otomani și tătari. După o luptă scurtă, dar îndârjită, regele a fost prins, iar colonia, apărută de numai 1.000 de suedezi, distrusă și prădată. Cetatea era plină de robi suedezi care, legați în lanțuri doi câte doi, mășălăuiau aproape fără îmbrăcăminte, escortați de noii lor stăpâni.

Povestea *Kalabaliken i Bender* a avut o puternică rezonanță în Scandinavia, dar și în istoriografia română. Iorga deplângea cele întâmplate: „Se ajunsese așa de departe, între îndărătnicia unuia și îndărătnicia tot așa de mare a celorlalți, încât ienicerimea din Bender năvăli cu foc și

Ulrika Eleonora

sabie asupra casei oaspetelui, musafirului, stăpânului lor. Șvedul, de care ei se apropiară numai cu sfială, ca de un mai mare între toți vitejii, trecu cu sabia în mână dintr-o casă aprinsă în alta. Împieticindu-se în luptă, el căzu și mâini se întinseră din toate părțile, nu pentru a-l lovi, ci pentru a-l prinde. După o săptămână regele a părăsit Tighina cu un convoi însoțit de o fanfară militară, o escortă condusă de un pașă cu trei tuiuri și 200 de spahii, precum și 101 suedezi. Înainte de plecare, regele a predat comanda celor 1.300 de suedezi – eliberați între timp din captivitate și rămași la Tighina – generalilor Axel Sparre și Gustaf Zülich.

Convoiul a plecat spre Adrianopol și apoi spre Demotika. La 9 aprilie 1713, regele și mica suită s-au mutat la castelul Timurtaş – fosta rezidență a marelui vizir Kara Mustafa, asediatorul Vienei –, care între timp fusese pregătit pentru a-l primi pe înaltul oaspete. În noiembrie, otomanii i-au împlinit dorința de a se reîntoarce la Demotika, unde a rămas până la repatriere.

În Suedia nu se mai primise de mult vreo știre de la rege și unii credeau că ar fi murit. Senatul a rugat-o atunci pe prințesa Ulrika Eleonora, sora regelui, să preia regența, ceea ce aceasta a făcut pentru scurt timp. În urma presiunii Senatului de a începe tratativele de pace cu Rusia și Danemarca, Ulrika a renunțat la regență și l-a trimis pe generalul Hans Henrik conte de Liewen cu un raport detaliat la fratele său. Generalul a plecat în anul 1713, de Crăciun, din Stockholm și a ajuns în martie 1714 la Demotika, unde a avut o convorbire între patru ochi cu regele. Generalul i-a prezentat fără menajamente situația grea a țării, la care contribuise și absența îndelungată a regelui. Carol a decis atunci să se repatrieze și l-a informat pe sultan.

„Să nu vă temeți!”

Convoiul a pornit din Demotika în 1 octombrie 1714, la ora 10 dimineața. Regele a fost însoțit de suita sa suedeză, de doi capugii, de mai mulți demnitari otomani, de șase ceauși cu săbii încrustate cu nestemate și de o escortă de 1.300 de ieniceri. La sfârșitul coloanei veneau 60 de care cu provizii și 300 de cai de rezervă. Coloana a ajuns la ora 4 după-masa la Timurtaş, unde capugiile i-au înmănat regelui cadouri de rămas bun din partea sultanului, printre altele un cort mare de culoare roșu aprins brodat cu aur, o sabie cu mâner decorat cu pietre prețioase, mai mulți armăsari arabi cu șei scumpe din argint

PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Prezența părintelui profesor Dumitru Stăniloae (1903 – 1993) la întâlnirile Rugului Aprins a fost adesea negată chiar de acesta, personal, și de familia sa. Paradoxal, marele teolog român este socotit de cercetători și de teologi membru al Rugului Aprins, chiar dacă nu neapărat între cei emblematici.

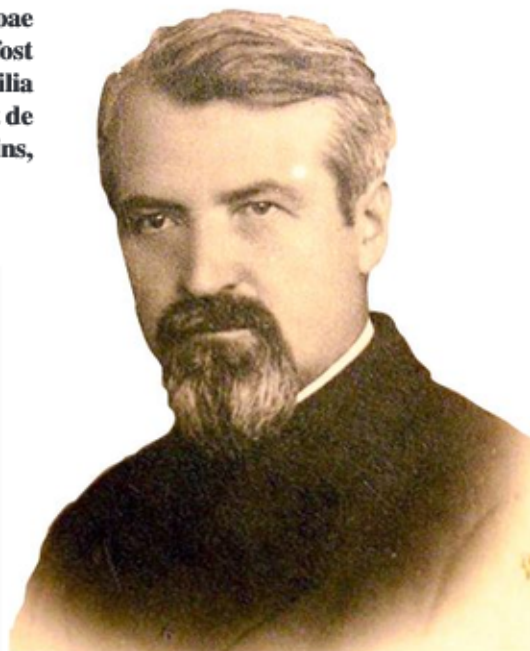
A fost sau nu prezent la Rugul Aprins părintele Stăniloae – dat fiind faptul că, atât cât a trăit, acesta a negat, cum ulterior a negat și fiica acestuia, Lidia Stăniloae?

Ajunși aici, ne putem întreba: care sunt criteriile după care un anume personaj poate fi socotit membru al Mișcării Rugul Aprins? În opinia subsemnatului, criteriile sunt două: persoana respectivă să fi participat activ, efectiv, la întâlnirile Rugului Aprins; să trăiască în duhul Rugului Aprins, fiind animată constant de căutarea isihastă.

Nimic interzis, nimic subversiv

Ei bine, părintele Dumitru Stăniloae, chiar dacă s-a mutat mai târziu în București, a fost acolo, la Mănăstirea Antim, la întâlnirile Rugului Aprins, la finalul anilor '40. Ba chiar, relatează Lidia Stăniloae, care l-a și însoțit, a și conferențiat la întâlnirile de la Mănăstirea Antim. În ceea ce privește punctul al doilea de mai sus, nu numai că marele teolog a scris destul de mult despre istoria isihasmului și teologia acestuia, dar – din smerenie, era un fapt pe care nu-l știau decât cei foarte intimi – părintele era efectiv și un căutător personal al isihiei. Așadar cele două criterii sunt îndeplinite.

De ce a negat părintele prezența sa la Rugul Aprins? Cel mai probabil din smerenie, căci,

evident, din toate informațiile existente până acum, nu a făcut parte dintre membrii principali ai Rugului Aprins. Oricum, răspunsul la această întrebare este ceva mai complex și nu face obiectul acestui articol. Menționez totuși că în urma convorbirilor personale cu familia părintelui Stăniloae, aceasta a acceptat versiunea propusă mai sus.

În mod evident, cel mai cunoscut – inclusiv pe plan internațional – dintre participanții la Rugul Aprins, viața marelui teolog ortodox este relativ știută în datele sale principale, nu vom insista aici.

Se cunosc mai puțin însă relațiile personale avute și cultivate de părintele Dumitru Stăniloae cu o seamă dintre membrii Rugului Aprins, bună parte amintite și de noi în revistă atunci când am vorbit despre Alexandru

Frisk, cu numai doi însoțitori. A parcurs 2.400 km de la Pitești, prin teritoriile habsburgice și statele germane, până la cetatea Stralsund. A ajuns acolo, fără a fi recunoscut, într-un timp record de 14 zile, ceea ce înseamnă o medie zilnică de circa 170 km. Făcând abstracție de pericolele întâmpinate, aceasta reprezintă cea mai mare realizare hipică din întreaga istorie militară.

După 15 ani de absență, regele a ajuns la sfârșitul lui decembrie 1715 în Suedia, la Ystad, unde s-a odihnit în aceeași casă de unde pornise a patriei sale. Să trecem peste bătăliile purtate de rege în anii care au urmat, la care au participat și vitejii lui moldoveni, până în ziua de 30 noiembrie 1718, la asediul fortăreței Fredriksten, în Norvegia controlată de Danemarca. Ca în

toate bătăliile, el era convins că nu va fi lovit de vreun glonte, ci numai de unul care îi este destinat, iar când acesta va veni „nicio prudență nu mă va salva“. Și tot ca de obicei, el nu a ascultat sfaturile apropiaților. Dar de data asta îi sosise ceasul. Ultimele cuvinte rostite de regele Carol al XII-lea înainte ca un glonte să-i străpungă tâmpla stângă au fost: „Să nu vă temeți!“ ■

UN SOLDAT ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

(Urmare din p. 62)

Călugărul care-l îngrijea, la rugămintea mea să nu-l trezească, că viu mai târziu, mi-a răspuns: „Doarme de mult, e timpul să-l trezesc“ și, mișcând de câteva ori măsuta de la patul lui, l-a deșteptat. Trezindu-se, a deschis ochii mari și m-a privit nedumerit. Stam în picioare lângă patul lui de suferință și-l priveam liniștit, silindu-mă să-i zămbesc. El făcea eforturi mari să-și aducă aminte cine sunt și nu reușea. Ce clipe îngrozitoare, Dumnezeu mare! Ce putuse să facă o păcătoasă mușcătură de păduche dintr-un om falnic și brav, care, în ziua de 3 septembrie 1916, la Rasova, în Dobrogea, pe malurile Dunării, sub bombardamentul infernal al artileriei germane, ca să-și îmbărbăteze regimentul în prima zi a botezului de sânge din războiul mondial, își încălecase superbă-i iapă, pe Duța, aruncând morții care-l pândeau în fiecare clipă disprețul lui sfidător! Și acest om și acest brav, de care

cram legat printr-o iubire supraomenească din cea mai fragedă vârstă a vieții mele, care, când mă vedea, mă striga de departe „nepos“ (nepoate pe latinește), mă avea în momentul acela de neuitat în fața lui, mă privea cu toată insistența și voința de a-și da seama cine sunt și nu izbutea să mă recunoască! După minute de crispăre a feței – eu stam mut de durere în fața lui –, după gesturi cu mâna și plesnete din degete, ridicat pe cotul drept al brațului și privindu-mă fix în ochi, exclamă ușurat, cu puterea de voce ce-i mai rămasese: „Nepos!“... În fine, mă recunoscuse! Credeam că înnebunesc! I-am promis că mai viu și a doua zi și aproape am fugit din camera lui, ca să nu izbucnesc în hohote de plâns.

Am ajuns acasă și m-am pus pe plâns. Am plâns, am plâns, la disperare, am plâns!! Bitii și ceilalți prieteni, unul de pe băncile liceului chiar, stau cu sticlele de alcool lângă mine, rugându-mă impresionați să mă

fricționez puternic pe față, pe păr și pe haine, implorându-mă să mă liniștesc, să-mi vin în fire, dar eu continuam să plâng cu sughituri.

Am fost de l-am văzut și a doua zi. Era mai liniștit și m-a recunoscut imediat. Generalul doctor, șeful spitalului, mi-a spus că noaptea ce trecuse, după întrevăderea mea cu el, fusese cea mai critică din cursul bolii și termenul fatal al vieții sau al morții. Scăpase prin urmare! Poate și emoția întâlnirii noastre contribuise la salvarea lui. Cine știe?! Mult timp după vindecarea lui și după război, scena din spitalul de la Vașcani, Bacău, a format obiectul discuțiilor noastre și amintirilor emoționante din epoca aceea! Mai ales că și călugărul care-l îngrijea cu devotament se contamina de la el și murise!

În luna mai 1917, când soarele și-a arătat puterea, exantematicul s-a potolit.

**Prezentare și selecție
Ing. Ioana HOIESCU**

Cu soția, Maria Stăniloae

duse ulterior și în străinătate – fapt pentru care este considerat unul dintre cei mai importanți teologi ortodocși ai secolului XX.

Conștient de misiunea sa, dar și de valoarea proprie, ca orice intelectual, părintele Dumitru Stăniloae a fost egal cu sine în oricare dintre încercările vieții. Fie înainte de a fi arestat la rândul său, tot în lotul celor 16, intitulat al Rugului Aprins, fie după ieșirea din închisoare. Dată fiind autoritatea sa inegalabilă, a reușit să revină rapid la catedră și să-și publice câteva dintre cărțile fundamentale.

Luăți însă de valul informațiilor cu relevanță istorică, socială ori teologică, uităm adesea de farmecul și delicatețea OMULUI. De aceea, voi aminti mai jos câteva „anecdote” care spun la fel de mult despre părintele Dumitru Stăniloae și despre adâncă spiritualitate asumată în viața de zi cu zi.

Un privilegiat al prezenței părintelui, alături de mama sa, a fost și nepotul, Dumitru Horia Ionescu. Cu prilejul unor recente evocări publice, Dumitru Horia Ionescu a precizat că părintele profesor, bunicul său, a plecat la Domnul în seara zilei de 4 octombrie 1993, iar nu pe 5 octombrie, așa cum greșit mai apare uneori. Nepotul, el însuși teolog, a mai subliniat că părintele Dumitru Stăniloae era captivat constant de „teologia vie a Sfinților Părinți și de cuvântul care știe să treacă și prin mintea, și prin inima cititorului”. De unde și aplecarea deosebită a marelui profesor pentru specificitatea românească, ilustrată în articole și eseuri, de unde și adăugarea la corpusul „clasic” a celor câteva pagini de *Filocalie românească*...

De altfel, Dumitru Horia Ionescu ne-a prilejuit și câteva amintiri pline de umor, nu numai de înțelepciune. De pildă, faptul că marele teolog și-a însoțit nepotul la un meci de rugby, căci tânărul era un jucător pasionat pe-atunci. Să recunoaștem, puțină lume se poate aștepta să-l vadă pe cel mai mare teolog ortodox de secol XX în tribunele unui

meci de rugby! Evident că a fost prezent pentru a-și sprijini nepotul, iar concluziile de după meci nu au fost lipsite de tâlc duhovnicesc. Ceea ce ne arată că pentru un teolog cu vocație nimic din ceea ce este sub soare nu poate fi exclus de la iubirea întru Hristos.

Blândețea teologului, fermitatea profesorului

Același fapt a fost notat și de un alt ucenic, un muzician, Florela Suceava: „Părintele știa să se bucure de fiecare nouă întâlnire. Avea un chip luminos, ochi foarte vii și blânzi. În același timp simțai la dumnealui o discreție și o delicatețe aparte. Era foarte atent cu fiecare dintre noi, vorbea cu fiecare pe rând și asculta cu multă luare-aminte pe fiecare. Nu am mai întâlnit pe nimeni ca dânsul. Interlocutorul era pentru dânsul persoana cea mai prețioasă. Era atent să nu-l rănească cumva, fie din nebagare de seamă, fie din prea multă pripă. Aveam timp la părintele, era blând și răbdător. Era atât de simplu să te întâlnești cu părintele, încât puteai rata întâlnirea. Noi oamenii suntem foarte complicați. Din această cauză putem rata întâlnirea cu noi înșine și asta duce spre schizofrenie. Noi dăm spectacol chiar în fața noastră înșine, cu alte cuvinte ne furăm căciula. Părintele era foarte departe de astfel de lucruri. Cuvântul dânsului era direct și simplu; îți atinge inima... Părintele predica uneori la Biserica Negustori. Ținea un cuvânt scurt și foarte limpede. Reușea să aprindă în suflet un dor și un foc cu care plecai spre casă zburând. Nu l-am auzit de multe ori predicând

Mironescu (*Magazin istoric*, nr. 1/2018), Ștefan Todirașcu (*Magazin istoric*, nr. 8/2018), părintele Benedict Ghiuș (*Magazin istoric*, nr. 2/2018), părintele Sofian Boghiu (*Magazin istoric*, nr. 1/2019) ș.a.

Spre exemplu, părintele Stăniloae ducea o viață intelectuală și spirituală firească, în prelungirea unor reflexe naturale ale României interbelice, inclusiv în anii „obsedantului deceniu” (perioada anilor '50, până la arestare). De aceea participa ori primea acasă o seamă de binecunoscuți intelectuali, oameni de cultură îndeobște apropiați Bisericii, după cum relatează Lidia Stăniloae în memorii: „Ne mai duseserăm din când în când la familia arhitectului [Constantin] Joja. Cum fratele lui, Athanase, profesorul de filosofie, era al doilea ca rang în Comitetul Central și mare demnitar, ni se părea că era mai puțin suspect. Veneau acolo Codin [Alexandru] Mironescu, cele două familii fiind foarte prietene, părintele Agaton [Sandu Tudor], uneori părintele [Benedict] Ghiuș și părintele Sofian [Boghiu]. Toți făcuseră parte din Rugul Aprins de la [Mănăstirea] Antim. Mai veneau, foarte rar, doctorul [Gheorghe] Dabija de la Facultatea de Medicină, Paul Sterian, Vasile Voiculescu și alții. Se discuta filosofie, teologie, literatură. Mama era foarte îngrijorată. «Hai să mergem», spunea ea. «Nu se poate, am promis», răspundea tata cu veșnica lui bună-credință. «Ce-ți tot faci atâtea griji? Nu vorbim nimic interzis, nimic subversiv. Și pe urmă sunt totuși frați, ce Dumnezeu. Athanase Joja n-o să permită să se atingă cineva de fratele lui. Și noi, fiind

Părintele Dumitru Stăniloae, fotografie din dosarul de deținut

la ci acasă, nu putem fi bănuți de nimic... »” (vezi *Lumina faptei din lumina cuvântului. Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, Lidia Stăniloae, Editura Humanitas, 2018, pagina 273).

Cum întâlnirile respective se petreceau imediat după „contrarevoluția” din Ungaria (1956), Lidia Stăniloae avea să constate că, în afara arhitectului C. Joja, care făcuse deja închisoare politică, anterior, toți cei sus-numiți au fost arestați, ne referim la barbați, fie în lotul Rugului Aprins (1958), fie sub aceleași pretexte politice puerile ceva mai târziu, precum Paul Sterian (1959).

O instituție în sine

Personalitatea părintelui Stăniloae a fost însă mult mai complexă, iar aportul său la cultura și teologia ortodoxă sunt inestimabile. Iată rațiunea pentru care părintele Andrei Scrima (*Magazin istoric*, 4/2018), membru emblematic al Rugului Aprins, face o prețioasă remarcă și o reverență: doi au fost „pilieri” (stâlpii, pilonii) care au susținut și revigorat după Al Doilea Război Mondial ortodoxia de nuanță românească: fenomenul Rugului Aprins și traducerea, apoi publicarea, *Filocaliei* – efort uriaș al părintelui Dumitru Stăniloae.

Așadar, aproape că este irelevant dacă a participat sau nu la Rugul Aprins – și, iată că a fost! –, fiindcă părintele Dumitru Stăniloae a reprezentat o instituție în sine. Traducerea și publicarea *Filocaliei* sunt doar un prim și uriaș pas pe care l-a făcut, cu reverberații în întreaga ortodoxie românească, în special în ceea ce privește revigorarea vieții monahale.

Dar viața părintelui profesor Stăniloae împărțită între biserică, catedră, bibliotecă și masa de lucru a însemnat totodată și scrierea unor lucrări fundamentale de teologie, tra-

Coperta volumului de amintiri scris de Lidia Stăniloae

Dictionar istoric

MITOLOGIA AȘTRILOR

DESPINA TUDOR

Cea de a cincea planetă (Magazin istoric, nr. 4 – 5/2020), Jupiter, ne va conduce în intrigile Olimpului.

Jupiter este cea mai mare planetă din sistemul solar. Zeul Jupiter, la romani, era stăpânul lumii și al zeilor, la greci Zeus. Avea mai multe denumiri. *Jupiter Ammon*, *Jupiter Optimus Maximus*, *Lucetius* (Rege perfect și atotputernic al luminii), *Ipator* (Cel înalt), *Ipsistos* (Cel foarte înalt), *Xenios* (Iubitor de străini), *Hypatos* (Cel mai mare), *Charidotes* (Aduce bucurie), *Herceus* (Protector al căminului și al barierelor), *Melichios* (Binevoitor), *Pisitos* (Protejează buna credință), *Diespiter* (Tatăl zi-lei), *Panoptis* (Atoateștiutor), *Serenatus* (Aduce senin), *Pluvius* (Aduce ploaie), *Fulger* și *Fulgulator* (Aduce fulgerul), *Tonans* (Aduce tunetul), *Elicius* (al electricității), *Stator* (Susține în lupte), *Versor* (Îi întoarce pe dușmani), *Praedator* (Primește pradă), *Victor*, *Invictus*, *Latiaris* sau *Latialis*, *J. Adultus*, *Juvenis*, *Juventatis* (Are grijă de tineri), *Pistor* (Brutar), *Tutor*, *Tutator*, *Juvenis Pater Salutaris* (Apărător și ajutor al familiei), dar și *Vindex* sau *Uitor* (Îi pedepsește pe cei păcătoși), *Palamneus* (Răzbu-nător) etc.

Al șaptelea și ultimul rege al Romei, Tarquinius, a ridicat un templu care avea trei încăperi, la mijloc Jupiter, la dreapta Minerva, la stânga Junona. Era adorat prin sărbătorile *Feriae latinae*, timp de patru zile, în mai – august, având caracter de preaslăvire și perpetuare a păcii (se reînnoiau contractele politice, se aduceau jertfe și se făceau ospețe comune).

Zeus (la greci), divinitatea supremă, tatăl și șeful zeilor din Olimp, având în stăpânire fulgerele, era fiul cel mai mic al lui Cronos, care avea obiceiul să-și înghită copiii imediat după naștere (Hestia, Demeter, Hera, Hades și Poseidon), pentru ca să nu-i ia locul atunci când vor crește. Mama lui Zeus, Rea, i-a dat lui Cronos un pietroi învelit în scutece (așa

cum o învățaseră părinții ei Uranus și Geca), iar pe micul nou-născut l-a dus în insula Creta, unde nimfele Adraste și Ida îl hrăneau cu lapte de la capra Amalteia și cu miere produsă de albine din florile de pe muntele Dicte. Când copilul plângea, curții (păstori) loveau cu săbiile în scuturi, ca să nu fie auzit, iar Pan îi cânta din nai, ca să-l distreze.

Când s-a făcut mare, fiind puternic și inteligent, s-a hotărât să-i ia puterea tatălui său, așa că, mai întâi, cu ajutorul Geci și al lui Metis, l-a forțat să elibereze copiii înghițiți. Apoi, suindu-se cu toții pe culmile Olimpului, împreună cu titanul Ocean, cu fiica sa Stix și copiii acesteia (Avântul, Puterea și Biruința) au pornit lupta împotriva lui Cronos, care era ajutat de titani. Această luptă (Titanomahia) a durat zece ani. Zeus a luptat apărându-se cu un scut făcut din piele de capră și a ieșit învingător, până la urmă, chemându-i și pe ciclopi și eliberându-i de sub pământ pe

Stăpânul lumii și al zeilor, Zeus sau Jupiter (sculptură din secolul al V-lea î.H., aflată la Muzeul Luvru)

în biserică. Dar de fiecare dată îmi rămâneau în minte cuvintele precise și arzânde ale părintelui: «Dumnezeu ne iubește cu aceeași iubire cu care îl iubește pe Fiul Său Unul-Născut, Iisus Hristos». Glasul său era catifelat și blând, nu răsuna în biserică; trebuia să-ți ascuți puțin auzul ca să-l percepi. Chipul lui strălucea, avea un zâmbet cald și bun. Parcă ne împărtășeam și noi din acea strălucire și blândețe».

Dar blândețea teologului se îmbina uneori cu fermitatea profesorului. Astfel, Dumitru Horia Ionescu și-a amintit cum părintele profesor Stăniloae nu a cedat nicidecum rugămintelor unui doctorand care nu învățase deloc la

La biroul de lucru

examen. Întrucât acesta, fiind și preot, a insistat să fie iertat de profesor și să fie trecut, dialogul s-a petrecut de o manieră învecinată cu *Patericul*: „Vă rog să mă iertați, părinte profesor, căci și Iisus l-a iertat pe tâlharul de pe cruce!”. „Da, a răspuns părintele Stăniloae, numai că tâlharul nu a intenționat să-și ia doctoratul în Teologie...”.

Iată de ce se tot vorbește că va veni vremea, poate unii dintre noi vor trăi acest eveniment, când marele teolog și profesor, părintele Dumitru Stăniloae, va fi cercetat în

perspectiva unei posibile canonizări.

Deocamdată, să-l omagiem studiindu-i constant viața și opera! ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2020, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Care sunt cele două sărbători tradiționale în care boii nu erau puși să tragă la jug?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din aprilie 2020 este:

Bătălia de la Călugăreni

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Martin Manolache-Niculae**, din **Constanța**, județul **Constanța**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2021.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

Istorie
și filmCINE A FOST
MODELUL
PENTRU
BETTY BOOP?!

DORINA MIHALCEA

Max Fleischer își admiră creația

Toamna anului 1929: Statele Unite ale Americii începeau să se confrunte cu una dintre cele mai mari și mai neașteptate crize. Pentru americani urmau vremuri grele, iar industriei cinematografice îi revenea poate mai mult decât altădată rolul de a amuza și distrage atenția unei nații aproape îngenuncheate. Și cum oare o putea face mai bine decât cu ajutorul imaginii divelor marelui ecran?! Seducătoare, scilipitoare, frumoase și misterioase – actrițele de la Hollywood recreau iluzia fericirii.

Alta era situația în cazul desenelor animate. Te puteai distra urmărindu-i aventurile lui Mickey Mouse, dar casnica Minnie nu avea nici pe departe *sex appeal*ul dorit!

Și atunci a intervenit imaginația unuia dintre cei mai inovatori creatori și regizori ai marelui ecran, Max Fleischer (1883 – 1972). Ce ar fi dacă, plecând de la cele mai în vogă actrițe și cântărețe din State, ar da naștere unui personaj cu totul și cu totul aparte, spirit al vremurilor, în același timp și sexy, dar și inteligent, fire liberă, haioasă, dar și gata să pună umărul la redresarea Americii?

La 9 august 1930, într-o scurtă producție de șase minute a studiourilor Fleischer (*Dizzy Dishes*) își făcea apariția Betty Boop, croina al cărei chip avea să devină de atunci încolo unul dintre cele mai recunoscute în orice loc al lumii: săni obraznici, talie de viespe, ochi spectaculoși, buze juguiate și puternic rujate, costumații provocatoare – toate atuurile

câștigătoare. Cu fiecare episod ce vedea lumina ecranelor, părea că nimic nu îi putea sta în cale! Cum femeile obținuseră de un deceniu dreptul de a-și susține electoral preferințele politice, domnișoara Boop nu numai că a candidat la președinția S.U.A. (în episodul lansat în noiembrie 1932), ci a și câștigat-o, promițând străzi mai curate, servicii mai bune și chiar uriașe umbrele pe care administratorii orașelor să le poată achiziționa ușor pentru a-și feri concetățenii de intemperii. Ca și Amelia Earhart, prima femeie ce traversase Atlanticul, noua Betty apărea la manșa avioanelor, mânuind-o cu mare pricepere și făcându-și intrarea de gală în Japonia (iulie 1935). Pe de o parte, ieșea din tipare inventând lucruri trăsnete (ianuarie 1933), iar, pe de alta, ca orice american de rând, organiza petreceri aniversare (aprilie 1933) sau de Halloween (noiembrie 1933).

Cariera noii dive începuse să urce... O întrebare stătea însă pe buzele tuturor ameri-

Hecatonhiri (monștri cu 100 de brațe și 50 de capete). Războiul a fost crâncen, toată natura a fost răscolită.

După victorie, Zeus i-a trimis pe titani și pe Cronos în lanțuri, în adâncurile Hadesului, la poarta acestuia punându-i de strață pe Hecatonhiri, iar el a devenit stăpânul suprem al oamenilor, al Pământului și al zeilor. Marea a dat-o fratelui său Poseidon (Neptun), iar subsolul lui Hades (Pluton). Dar pacea nu s-a instaurat, deoarece giganzii, împreună cu Tifon, instigați de Geca, au început din nou războiul. Zeus a luptat mai ales cu Tifon, un monstru foarte puternic născut de Geca și Tartar, și a ieșit din nou învingător pentru totdeauna. El s-a instalat în Olimp împreună cu toți zeii, unde duceau o viață fericită, hrănindu-se cu ambrozie și nectar, turnat în cupe de Hebe și frumosul Ganimede, și hotărând, împreună cu ceilalți zei, soarta muritorilor, el fiind cel care le acorda binel sau răul, pedepsindu-i pe vinovați cu fulgere și tunete.

Zeus era și un mare iubitor de femei, zeițe sau muritoare frumoase, care i-au dăruit mulți copii. Astfel, Metis, fiica Oceanului și a lui Tetis, a născut-o pe Pales, zeița păstorilor și a pășunilor; Temis le-a născut pe Hore, Moire, Dreptatea, Pacea și Parcele; Eurinoma pe cele trei grații; Dione pe Afrodita; Semela pe Dionisos; Mnemosina pe cele nouă muzee; Maia, una dintre cele șapte pleiade, l-a născut pe Hermes; Alcmena pe Heracle. Danae, fiica lui Acrisius, care era ținută într-un turn de aramă, a fost sedusă de Zeus, s-a transformat într-o ploaie de aur și l-a născut pe Perseu. Pe Leda a sedus-o metamorfozat în lebădă, avându-i pe Pollux și pe Elena (după altă legendă, Leda a făcut patru ouă din care au ieșit cei doi frați gemeni Castor și Pollux, Clitemnestra și Elena). De la Aurora a avut-o pe Afrodita (Venus), care apare pe cer seara sub numele de Hesper și dimineața sub numele de Luceafăr. Pe Europa a răpit-o,

luând înfățișarea unui taur, iar ea l-a născut pe Minos, unul dintre cei trei judecători din Hades. Latona i-a născut pe Apollo și Diana, cei mai frumoși zei; Demeter pe Persefona; Io pe Epaf etc.

În sfârșit, Zeus se îndrăgostește de Hera, sora lui, și vrea să o ia în căsătorie, dar se temea să nu fie refuzat, așa că a ademenit-o pe muntele Ida, transformat într-un cuc, înfrigurat, pe care ea, de milă, l-a băgat în sân. Convingându-o, s-a făcut o nuntă foarte frumoasă la care au venit toți zeii, nimfele, geniile etc., în afară de Chelonea, care a pretextat că e indispusă, dar a fost pedepsită și transformată în broască țestoasă. Cu Hera i-a avut pe Ares, Hebe și Ilitia.

Căsătoria nu a mers prea bine din cauza geloziei Herei, care îi convinge pe Poseidon, Pallas Athena și alți zei să-l detroneze. Tetis, aflând, îl cheamă în ajutor pe Briareu, așa că zeii, speriați, renunță. Drept pedeapsă, Zeus o leagă pe Hera cu un lanț de aur și o agață între cer și pământ cu două greutăți legate de picioare. Hefaistos încearcă să o elibereze, dar Zeus, infuriat, îl aruncă din cer în insula Lemnos. După alte multe certuri și împăcări,

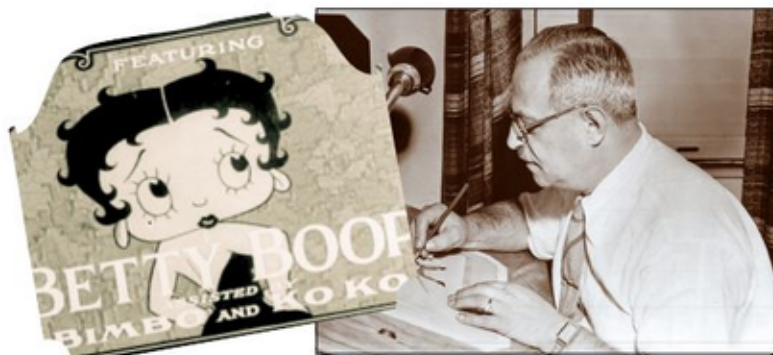
Hera pleacă din Olimp în insula Eubea din Grecia, dar Zeus, care o iubea mult, se prefacă că o ia în căsătorie pe nimfa Platea, așa că soția lui se întoarce și se mulțumește ca de acum să se răzbune pe iubitele lui Zeus.

Zeus era bun cu ceilalți zei și cu muritorii, dar când cineva îl supăra îl pedepsea cu severitate. Astfel, i-a pedepsit pe Atlas, pe Belerofon, pe Prometeu, pe Licaon, rege din Arcadia, întreaga omenire de care era foarte nemulțumit, provocând cu ceilalți zei și cu forțele naturii Potopul, din care au scăpat doar Deucalion și soția sa Pira. I-a pedepsit pe locuitorii din Frigia, inundând localitatea și cruțându-i doar pe bătrânii Filemon și Baucis. I-a pedepsit pentru mândria lor și pe Coricus și pe fiii săi Enetus și Plexipus, pe Salmoneu și pe fraatele său Sisif. Pe cei buni însă îi răsplătea.

(Va urma)

Prima între zeițe, soția lui Zeus, Hera (Muzeul Vaticanului)

Max Fleischer la masa de lucru

Cu un an înaintea lansării primului episod ce a avut-o ca protagonistă pe Betty, Esther devenea cel mai bine plătit interpret-copil din lume. Cel mai cunoscut număr al Micuței Esther se baza pe multă muncă: acrobații, dans pe rupte, cu mișcări inspirate din jazz, nutrișoare simpatice, ochi dați peste cap și inconfundabilele combinații lingvistice: „Boo-Boo-Boo“, „Wha-Da-Da“, „Do-Do-De-Do-Ho-De-Wa-Da-De-Da“, „Boo-Did-Do-Doo“ sau „Lo-Di-De-Do“.

Un turneu în Europa și în America de Sud o transformase într-una dintre cele mai cunoscute voci. Le-a cântat regelui Alfonso al Spaniei, lui Gustav al Suediei; a urcat pe scena de la Moulin Rouge, devenind, după cum avea să scrie mai târziu presa internațională, „o Florence Mills în miniatură“ (așa-numita „Regină a fericirii“, cântăreață americană de cabaret, 1896 – 1927) și a electrizat, în egală măsură, publicul din Rio de Janeiro, Buenos Aires, Sao Paulo sau

început să o cam părăsească. Vreo doi ani a lucrat cu o orchestră din New York, interpretând șlagărele care o făcuseră atât de cunoscută într-un club.

Nu s-a prezentat însă nici la proces și nici mai târziu nimeni nu a venit din partea ei să reclame vreun drept. Mai mult chiar, cariera micuței cântărețe se pare că s-a terminat la fel de brusc cum și începuse, iar ea a dispărut în neant. Multe voci susțin că ea și-ar fi găsit efectiv sfârșitul înainte de finalizarea acțiunii legale, în 1934 (în epocă, unii au crezut că nu s-a prezentat deoarece nu se afla în America, ci se reîntorsese în Europa). Astfel că decizia judecătorului Edward J. McGoldrick a venit aproape fără nicio problemă: „Plângerea făcută nu poate fi susținută cu fermitate de niciuna dintre dovezile înaintate“. În opinia sa, după cum o consemnează presa vremii, nici măcar tehnica muzicală aparte a personajului Betty nu poate fi considerată a fi fost inspirată de talentul (de altfel, de necontestat!) al Helenei Kanc. ■

ÎN ROMA ANTICĂ (Biverb: 5, 7)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integramei ÎMPĂRAȚI AI IMPERIULUI ROMAN DE RĂSĂRIT, din nr. 5/2020

A – A – REX – HT – IRINA – R – LEON – C – T – RAI
– RAI – VASILE – TEANC – DACI – TE – CEH – TIBERIU
– AL – I – EI – A – RELIEF – A – ET – PLACEBO – SA –
EB – A – O – OR – TROIA – VOAL – TEODORA – L – II –
A – MOS – CT – T – U – UMAR – B – REMIS – IN – FILIP
– OT – RE – FOCAS – RAI – ALEXIE – TV – NN

Soluția jocului DE NIMIC, din nr. 5/2020

BARONET DIN PAIE
(BA – R/O – NET/D – IN – P/A – IE)

canilor: cine l-a inspirat pe Max Fleischer?! Care dintre femeile fatale ale epocii l-a vrăjit într-o asemenea măsură pe evreul născut în îndepărtata Polonie, încât să-i ofere nemurirea marelui ecran?!

Mulți dintre critici – atât contemporani, cât și din zilele noastre au căzut ușor de acord: nu e nicio îndoială, personajul lui Fleischer a fost unul stereotip, preluând și adaptând aproape toate elementele ce puteau obține rapid popularitatea atât de mult dorită. Însă, cineva tot s-a aflat la origine...

Sugestii peste sugestii, zvonuri, bârfe, fiecare era tentat să își spună părerea, mai ales că personajul părea să îi câștige pe toți, indiferent de vârstă, clasă socială sau pregătire intelectuală.

Mai 1932 un proces părea că va pune capăt tuturor nelămuririlor. Actrița și cântăreața americană Helen Kane (1904 – 1966) dădea în judecată studiourile Fleischer, cerând o despăgubire de 250.000 de dolari (astăzi, echivalentul a aproximativ 5 milioane de dolari!), considerându-se muza strălucitoare vamp în ascensiune Betty Boop.

Și, aparent, totul curgea în favoarea ei: diva din New York avea ochi pătrunzători, un stil răvășitor și o apariție șarmantă. Au trecut luni bune și, rând pe rând, pladoariile apărării au spulberat pretențiile divei. Nu se putea ca Helen să-l fi inspirat pe Max Fleischer în crearea lui Betty.

După cum își amintește cea care a stenografiat mare parte dintre măturii, au avut loc scene extrem de comice. Pentru a-și susține cauza, Helen Kane a început să fredoneze în fața Curții, încercând să demonstreze că de la ea ar fi plecat cântecelele atât de cunoscute

ale lui Betty și, mai ales, supranumele de... Boop.

Max Fleischer și avocații au rămas ferm pe poziție. În principala sa depoziție, regizorul a replicat: a auzit-o și a văzut-o pe Helen Kane dar care dintre americani nu o făcuseră?!, însă ea nu a reprezentat sursa de inspirație pentru năbădăioasa Betty. Personajul feminin îi aparținea în totalitate, fiind o creație a minții sale, la care membrii echipei au mai adus și ei câteva mici rețușuri.

Pentru ca lucrurile să fie din ce în ce mai greu de descălcit, alte nume au fost aduse în fața juraților. Avocații au scos la iveală o altă posibilă sursă: Clara Bow (1905 – 1965), una dintre cele mai cunoscute dive ale cinematografiei americane, cea datorită căreia se înregistraseră cele mai mari încasări pentru o peliculă doi ani la rând, 1928 – 1929. Și, din nou, lucrurile păreau să se potrivească: ochi impresionanți, talie de viespe, săni obraznici, personalitate eclatantă...

Aurmat Esther Lee Jones, o cântăreață de cabaret de culoare, cunoscută în

epocă după porecla Micuța Esther (Baby Esther). Cu o voce de-a dreptul remarcabilă umplea seară de seară sala Clubului Cotton din Harlem, iar refrenul ei cel mai cunoscut – *Boop-oop-a-doo* –, interpretat pe un ton lasciv de sirenă, stârnea ropote de aplauze. Astăzi, dintr-una dintre rarele fotografii ale sale păstrate reușește să cucerească prin zâmbetul atât de special, deschis, ochii pătrunzători și coafura în stil bob, la mare modă în acele vremuri. În opinia marii majorități a istoricilor de film și a biografilor lui Fleischer, Baby Esther ar fi fost marea câștigătoare!

Betty Boop și presupusele modele (de la stânga la dreapta, în sens invers acelor de ceasornic): Helen Kane, Esther Lee Jones și Clara Bow

ȘCOALA ARDELEANĂ

GHEORGHE ...		A URCA SPRIJINIT, APĂRAT LA FEL			AU IMUNITATE A EXISTA ÎN RADĂ!		ORAȘ LEGAT DE ȘCOALA ARDELEANĂ VÂRF ÎN BUCEGI	
SAMUIL ...				PETRU ...				
				SALĂ DE CURS				
ORAȘ LEGAT DE ȘCOALA ARDELEANĂ						MANĂ!		
ÎN PACE!						SITUAȚIE DE FAPT		
		ARMĂ GREA			PUNCT CARDINAL			
		GEN			OM SPECIAL, APARTE			
ALĂTURAT UNEI MIȘCĂRI ÎN VIAȚĂ! CAPITALA EUROPEANĂ							DĂRI!	
					A POVESTI CU SOȚ			
	INTRARE ÎN LUGOJ			IMACULAȚI				MEDIU SOCIAL
	ION BUDAI			ȘIR				
		INTRIGI (FIG.)					A CÂNTA O MELODIE SOLEMNĂ	
		TOPOR						
UMED ÎN TEBĂ! INOCENȚIU MICU...			MĂSURI AGRARE DIN ȚIUIT!			ÎN CINĂ!		
						OANA!		
					NĂȚÂNG SUNT ÎN VÂRSTĂ			
AIGNORA INTENȚIONAI						AVANTAJ		
PĂRIȚI						DEDESUBT		
				NES!			ÎN PORT!	
				DEJ!			RELE!	
POFTIM			.DE ZI ÎN TIMPUL ZILEI					
ORAȘ LEGAT DE SC. A.					ORAȘ LEGAT DE ȘCOALA ARDELEANĂ			

CERTURI ÎN EMIGRAȚIE

Încheiem aici prezentarea documentului ce reflectă punctul de vedere al reprezentanților național-țărăniști din Consiliul Partidelor Democratice Române în conflictul cu liberalul Mihail Fărcășanu. După ce a ajuns în Statele Unite, trecând prin peripeții pe care le-am descris la începutul prezentării acestui document, Mihail Romașcanu a fost unul dintre inițiatorii creării, în ianuarie 1948, a Consiliului Partidelor Democratice Române. A intrat însă destul de repede în conflict cu reprezentanții Partidului Național-Țărănesc din acest organism.

Documentul provine din Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace și le mulțumim, ca de obicei, doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a-l publica.

Sire,

Am făcut și nu am încetat a face demersuri pe lângă dl. M. Fărcășanu spre a-l determina să revină asupra deciziei domniei sale. Ne-am străduit a convinge pe colegii noștri liberali de bunele intențiuni ce le nutrim și de dorința comună de a vedea cât mai amplu și satisfăcător reprezentate partidele noastre în Comitetul Național.

Credem însă că toate partidele au dreptul a-și promova revendicările lor, fără a se acorda un regim preferențial partidului liberal, și că soluțiile de ansamblu sunt singurele sănătoase și durabile.

Tinem să asigurăm pe Majestatea Voastră că ne vom da osteneala și silința și în viitor dând dovadă de cel mai larg spirit de concesiune și înțelegere pentru a readuce pe reprezentanții partidului liberal în Consiliu, deși retragerea d-lui M. Fărcășanu, unilaterală, intempestivă și nemotivată, nu afectează caracterul reprezentativ al acestui organism.

Sire,

Gestul surprinzător al reprezentanților partidului liberal trebuie socotit cu atât mai regretabil cu cât el s-a produs într-un moment de criză a însuși Comitetului Național, sporind astfel confuziunea de la conducerea acțiunii românești din străinătate.

În atmosfera de nesiguranță și provizorat care dăinuiește de atunci și până astăzi, nu am socotit oportun să propunem completarea locului rămas vacant în Comitetul Național prin moartea regretatului Gr. Niculescu-

Buzești. Numirea s-ar fi grefat pe un Comitet în criză și pe o stare de provizorat.

Sire,

Consiliul Partidelor Politice socotește că această criză a Comitetului Național se poate rezolva în sensul concluziunilor la care au ajuns domnii Cornel Bianu, Augustin Popa și Iancu Zissu în scrisorile pe cari le-au adresat Majestății Voastre, concluziuni de cari au luat cunoștință și cu care ne declarăm în totul de acord.

De îndată ce Majestatea Voastră va lua o decizie, Consiliul Partidelor va face propuneri concrete privitoare la persoana președintelui și eventualele completări sau remanieri ce ar putea deveni necesare.

Rugându-vă, Sire, să primiți asigurarea devotamentului nostru neclintit și expresiunea omagiilor respectuoase, rămânem

Ai Majestății Voastre

Prea supuși și prea plecați

CONTENTS (Romanian History) The European Parliament's Resolution of the 19th of September 2019, regarding the importance of European historical memory for the future of Europe • **I. Giurcă** How we so easily ceded Bessarabia and Northern Bukovina in June 1940 • **Gh.K. Jukov, V. Văratie** No tanks were airdropped on the Pruth • **V. Văratie** Why Romania rushed to recover the lei confiscated by the U.S.S.R. in the province between the Pruth and the Dniester, occupied in June 1940 (II) • **P. Otu** Did Carol II make a deal with the authorities in Budapest in order to return to the throne? • **C. Ștefan** Mihail Manolescu's role in bringing Carol to the throne (III) • **Al. Ghișa** Romania and the Versailles Treaty system (III) • **G. Roșu** Once upon a time, there was... the ox • **C. Borangie** Thracians, Geto-Dacians or Getae and Dacians? (III) • **Pierre D. de Roma, G. Trohani** Memories from the Second World War • **S. Paschievici, I. Hoiesescu** Memories from the First World War. Typhus (III) • **Al. Vancu** Why the Romanian industry vanished after 1989 • **M. Cazacu** Banquets at the Romanian voivodes' Court, sometimes with a happy ending, other times ending under the headsman's axe (IV) • **R.R. Denndorf** King Charles XII of Sweden's stay at Tighina (II) • **M. Vasileanu** Father Dumitru Stăniloae and the Burning Bush • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Резолюция Европейского Парламента от 19 сентября 2019 года о значении европейской исторической памяти для будущего Европы • **И. Джуркэ** Как мы так легко бросили Бессарабию и Северную Буковину в июне 1940 года • **Г.К. Жуков, В. Вэратик** Не были высадки танков на Пруте • **В. Вэратик** Почему Румыния поторопилась возвращать леи, конфискованные СССР в провинции между Прутом и Днестром, захваченной в июне 1940 (II) • **П. Оту** Заключил ли Кароль II соглашение с властями Будапешта в 1930 г. о возвращении на престол? • **К. Штефан** Роль Михаила Маноилеску в возвращении на престол Кароля (III) • **Ал. Гиша** Румыния и система версальских договоров (III) • **Дж. Рошу** Жили-были: вол • **К. Боранджик** Фраки, гето-даки или геты и даки? (III) • **Пьер Д. де Рома, Дж. Трохани** Воспоминания из Второй мировой войны • **С. Паскиевич, И. Хонисеску** Воспоминания из Первой мировой войны. Тиф (III) • **Ал. Ванку** Почему крупные румынские предприятия исчезли после 1989 г. • **М. Казаку** Пирры при дворцах румынских воевод, завершённые или весело, или под топором палача (IV) • **Р.Р. Денндорф** Пресыщение короля Швеции Кароля XII в Тигине (II) • **М. Васильяну** Отец Думитру Стăнилоае и Неопалимая Купина • Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X

Lei 8.00

DIALOG CU CITITORII

ROMÂNII DIN UCRAINA

Doamna BRÂNDUȘA CEPUC, profesoară de istorie din Rădăuți, jud. Suceava, ne scrie despre situația românilor din Ucraina: Ați publicat anul trecut rândurile mele despre dezinteresul României față de restaurarea Casei Aron Pumnul de la Cernăuți, pentru a se face Muzeul „Eminescu” (*Magazin istoric*, nr. 7/2019). Mai sunt câteva probleme urgente: restaurarea cimitirului din Cernăuți; multe monumente românești stau să cadă, cam toate sunt în paragină.

Pentru 2023, autoritățile vor impunerea limbii ucrainene în toate clasele (1 – 11), și nu doar la 5 – 11. Nu se pot duce anumite publicații românești în Ucraina.

Mă bucur că *Formula AS* scrie și despre românii din Ucraina. Trag din nou un semnal de alarmă. Poate scrieți și în revistă despre cele de mai sus.

UN CITITOR PAȘIONAT DIN COPILĂRIE

Domnul IONESCU MIHAIL MIRCEA, din București, își amintește: În anul

1967, fiind elev, am făcut cu clasa o vizită la Muzeul de Istorie al orașului București. Întâmplarea a făcut să observ, la terminarea explicațiilor, că profesorul nostru avea în mână primul exemplar al revistei *Magazin istoric* și așa am intrat în posesia ei. După ce am citit câteva articole, m-am hotărât să o cumpăr. Acum am ajuns, în anul 2020, ca în bibliotecă să am toată colecția.

Înclinația spre istorie este datorată unor discuții purtate, câteodată mai aprinse, atât în familie (un unchi fiind profesor de istorie), cât și în societate, pe baza cunoștințelor dobândite din articolele publicate în revistă, deși profesia mea este de inginer mecanic.

Acum, la pensie, având 67 de ani, pot afirma că articolele m-au ajutat să înțeleg mai bine evenimentele istorice.

Correspondentul nostru dorește de asemenea să ofere spre achiziție mai multe dubluri ale revistei: nr. 2, 9/1967; 6/1968 (două exemplare); 12/1968; 11, 12/1969; 12/1970; 12/1971; 8/1972; 9/1973; 6, 7/1975; 4, 12/1976; 1/1977; 1, 2/1984; 1-3/1985; 4, 6, 8/1987; 6-9/1988; 11/1989; 4-12/

1990; 7, 9, 10/1991; 8, 11/1993; 8, 10, 12/2002; 11/2006; 4/2008.

Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0744.326.975.

CERERI ȘI OFERTE

Doamna SABINA CEN-TEA oferă spre achiziție următoarele numere: 10-12/1967; 11/1972; 10/1975; 1, 8, 9/1976; 11, 12/1990; 1, 3/1991; 1, 2/2002; 7-12/2017. **Cei interesați o pot contacta la numărul de telefon 0758.856.199.**

Domnul BOGDĂNESCU LUCIAN dorește să doneze colecția Magazin istoric dintre anii 2003 – 2019. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0722.668.006, sau la cel al mamei: 0216.302.256.

Domnul FEURDEANGHERASIN, din Gherla, jud. Cluj, oferă colecția Magazin istoric din 1967 până în prezent. Cei interesați îl pot contacta la numărul de telefon 0747.029.086.

Domnul STAN ALEXANDRU oferă spre achiziție colecția integrală Magazin istoric de la apariție până în prezent. Dânsul poate fi găsit la numărul de telefon 0726.328.580.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camerele 11-14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040081 20006